

PTT työpapereita 192
PTT Working Papers 192

Selvitys maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 tuloksista ja vaikutuksista maatalousalan kilpailukykyyn

Arovuori, K., Auri, E., Haanpää, S., Pyykkönen, S., Ranta, T.,
Rannanpää, S., Rinta-Kiikka, S., Toikkanen, H. ja Yrjölä, T.

Helsinki 2017

PTT Työpapereita 192
PTT Working Papers 192
ISBN 978-952-224- 203-7 (pdf)
ISSN 1796-4784 (pdf)

Pellervon taloustutkimus PTT
Pellervo Economic Research PTT

Helsinki 2017

Arovuori, K., Auri, E., Haanpää, S., Pyykkönen, S., Ranta, T., Rannanpää, S., Rinta-Kiikka, S., Toikkanen, H. ja Yrjölä, T.. 2017. Selvitys maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 tuloksista ja vaikutuksista maatalousalan kilpailukykyyn. PTT Työpapereita 192. 103 s.

Tiivistelmä: Selvityksessä raportoidaan Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 arviointisuunnitelman mukainen tuloksellisuusarviointi. Arviointi keskittyy ohjelman vaikutuksiin maatalousalan kilpailukyvyyn kehittymiseen. Ohjelman tavoitteena on, että maatalousalan kilpailukyky vahvistuu kokonaisuutena eri kohdealojen ja sekä niiden alla toteutettavien toimenpiteiden kautta. Keskeisiä välineitä ovat esimerkiksi koulutus ja tiedonvälitys, neuvonta, investoinnit sekä tila- ja yritystoiminnan kehittäminen. Arvioinnin perusteella ohjelman toteuttaminen on lähtenyt hyvin vauhtiin. Toimenpiteiden toteuttaminen on käynnissä kaikilla arvioinnin kohteena olleilla kohdealoilla. Myös toimenpiteiden rahoitus on saatu hyvin käyttöön. Ohjelman toteuttamisvauhdissa on kuitenkin eroja eri alueiden välillä. Vaikutukset näkyvät etenkin eroina aloitetuissa hankkeissa, yritysten lukumäärissä ja syntyneissä työpaikoissa. Arvioinnissa ei ole nousset esille sellaisia toimenpiteitä, joita ohjelman toteuttajat tai kohderyhmä pitäisivät toteuttamiskelvottomina. Tuloksellisuusarvioinnin perusteella ohjelman toimenpiteet on saatu laajasti käyttöön.

Asiasanat: maatalous, kilpailukyky, maaseutuohjelma, arviointi

Arovuori, K., Auri, E., Haanpää, S., Pyykkönen, S., Ranta, T., Rannanpää, S., Rinta-Kiikka, S., Toikkanen, H. ja Yrjölä, T.. 2017. The evaluation of assessment of the Rural Development Program 2014-2020 for mainland Finland in terms of agricultural competitiveness. PTT Working Papers 192. 103 p.

Abstract: In this report, the Rural Development Program 2014-2020 for Mainland Finland is evaluated. The evaluation is carried out in terms of assessment and quantification, especially with respect to impacts on competitiveness of the agricultural sector. Rural Development Program aims to strengthen competitiveness of the agricultural sector. The competitiveness is improved via the implementation of selected policy instruments on selected target areas. Most essential policy instruments relate to education and extension, investments, as well as farm and business development. Based on the evaluation, the implementation of the RDP has started effectively. Available funding is well utilised and policy instruments widely implemented. However, significant regional differences occur. These differences are visible especially in terms of the number of implemented projects, number of firms and number of new employment opportunities. Yet, based on the evaluation, policy instruments included in the program are seen acceptable and manageable in terms of RDP implementation. Based on the assessment and quantification, the implementation of the RDP has started well in Finland.

Key words: agriculture, competitiveness, rural development program, evaluation

Sisällys

Tiivistelmä	6
1 Johdanto	9
1.1 Ohjelman tavoitteet	9
1.2 Maatalousalan kilpailukyky	9
1.3 Arviointi ohjelman vaikutuksista maatalousalan kilpailukykyyn	10
1.4 Arvioinnin tavoite	10
1.5 Kertomuksen rakenne	11
2 Arvioinnin tausta	11
2.1 Arvioitavat kohdealat	14
2.2 Arviointiprosessin kuvaus	16
2.3 Arvioinnin hankintamenettely	17
3 Metodologinen lähestymistapa	17
3.1 Tuloksellisuusarvioinnissa toteutettu täydentävä aineistohankinta	18
3.2 Arviointikysymyksiin vastaaminen	19
3.3 Arvioitavien toimenpiteiden talousarvion kuvaus	20
3.3.1 Toimenpiteiden toimenpidelogiikka	20
3.3.2 Varojen käyttöönotto ja tosiasiallisesti käytetyt varat	22
3.3.3 Tavoitteiden eteneminen ELY-keskusalueilla	24
4 Tuloksellisuusarviointi	28
4.1 Vastaukset tuloksellisuusarvioinnin kysymyksiin	28
4.2 Metodologia EU:n yhteiselle tulosindikaattorille R2	79
5 Päätelmät ja suositukset	80
Lähdeluettelo	82
Liite 1: Vastaukset EU:n yhteisiin arviointikysymyksiin SFC-mallissa	83

Tiivistelmä

Tässä arvioinnissa toteutetaan Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 arviointisuunnitelman mukainen tuloksellisuusarviointi ohjelman vaikutuksista maatalousalan kilpailukyyn kehittämiseen. Ohjelman tavoitteena on, että maatalousalan kilpailukyky vahvistuu kokonaisuutena eri kohdealojen ja sekä niiden alla toteutettavien toimenpiteiden kautta.

Keskeisiä ohjelman välineitä ovat koulutus ja tiedonvälitys, neuvonta, investoinnit, tila- ja yritystoiminnan kehittäminen, peruspalvelut sekä kylien kunnostaminen maaseutualueilla.

Maatalouden harjoittamiseen suoraan kohdistettujen tukien osalta ohjelma sisältää ympäristökorvauksen, luonnonmukaisen tuotannon toimenpiteet, luonnonhaittakorvauksen sekä eläinten hyvinvointikorvaukset. Lisäksi ohjelma sisältää toimenpiteitä yhteistyön ja toimintaryhmien edistämiseen.

Arvioinnissa ohjelman vaikutus maataloustuotannon kilpailukyyn kehitykseen arvioidaan kokonaisuutena. Arvioinnin kokonaisuudessa tarkastellaan esimerkiksi, miten Suomen maatalouden rakenne on kehittynyt, tarkastellaan lyhyitä jakeluketjuja, arvioidaan tuottajien taloudellisen aseman kehittymistä, seurataan maatalousyrittäjien tuottavuutta sekä tuottavuuskehitystä.

Arviointi toteutetaan olemassa olevan seuranta- ja tilastotiedon perusteella. Arvioinnissa vastataan Maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 arviointisuunnitelman sekä Euroopan komission arviointiohjeiden perusteella määritettyihin arviointikysymyksiin. Arvioinnissa huomioidaan sekä ohjelman toimenpiteiden ensi- että toissijaiset vaikutukset.

Numeerisen tiedon pohjalta arvioinnissa pyritään tunnistamaan maaseutuohjelman nettovaikutukset ja erottamaan ne muun toimintaympäristön muutoksista aiheutuneista vaikutuksista. Ohjelman arviointikysymyksiin vastataan ensisijaisesti numeerisen indikaattoriseurannan tiedoilla. Aineiston puuttuessa kysymyksiin vastataan laadullisesti. Arvioinnissa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan myös muita tutkimus- ja arviointiaineistoja.

Tuloksellisuus selvityksessä vastataan arviointisuunnitelman kysymyksiin 19, 26–28 ja 30 sekä alustavasti kysymykseen 36. Selvityksen käynnistymisen aikataulun ja ohjelman toimenpanon tilanteen johdosta vuoden 2017 selvitys toteutetaan suppeampana verrattuna vuoden 2019 selvitykseen ohjelman vaikuttavuudesta.

Rekisteriaineistoon, julkisiin tilastoihin sekä erilaisiin vuosikertomustietoihin perustuvaa numeerista aineistoa analysoidaan tilastollisin ja kuvailevin menetelmin. Lisäksi arvioinnissa toteutetaan haastatteluja, kyselyitä sekä hyödynnetään arvioijien käytössä olevia aineistoja muista arviointi- ja tutkimushankkeista.

Arvioinnissa hyödynnetyt tietolähteet ovat Maaseutuviraston rekisteritiedot ja hankeaineistot (Hyrrä), Luonnonvarakeskuksen maataloustilastot sekä kirjanpitoaineistot (Talousohtori) sekä maa- ja metsätalousministeriön täydentävät aineistot. Lisäksi arvioinnissa hyödynnetään Hietalan ym. (2017) raporttoimia tutkimustuloksia maatalouden sukupolven vaihdosten toteuttamisesta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014 – 2020 toteutetaan 11 toimenpiteen kautta. Suurimmalla osalla toimenpiteistä on myös alatoimenpiteitä. Toimenpiteitä voidaan toteuttaa usealla eri kohdealalla.

Eniten julkista rahoitusta on varattu luonnonhaittakorvaukselle (45 % julkisen rahoituksen kokonaissummasta). Maatalouden ympäristö- ja ilmastotoimenpiteille on suunnattu 19 %, investoinneille fyysiseen omaisuuteen 13 % ja eläinten hyvinvointitoimenpiteelle 6 % julkisesta rahoituksesta. Lopuille toimenpiteille on varattu 0.4% - 5% julkisista varoista (taulukko 1).

Julkiseen rahoitukseen on laskettu myös yhteensä 2,583,300,000 euron kansallinen lisärahoitus, josta 656 miljoonaa kohdistuu toimenpiteeseen M04 investoinnit fyysiseen omaisuuteen, 67 miljoonaa korkotukena nuorten viljelijöiden aloitustukeen toimenpiteessä M06 tila- ja yritystoiminnan kehittäminen sekä 1,86 miljardia toimenpiteeseen M13 Luonnonhaittakorvaus.

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 käynnistyminen viivästyi. Ohjelma saatiin varsinaisesti käyntiin vuoden 2015 alussa. Tämä viivästymisen näkyy myös toimenpiteiden toteuttamisen viivästymisenä. Myös arvioinnin aloittaminen viivästyi. Arviointisuunnitelmasta poiketen arvioinnin kilpailutus järjestettiin helmikuussa 2017 ja hankintapäätös tehtiin maaliskuussa 2017.

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 toimenpiteet ovat edistäneet pienyritysten toimintaa kohtuullisen hyvin. Tukien määrällä ei ole pienyritysten toiminnan kannalta suurta merkitystä. Rakennetukien kautta voi lisätä kilpailukykyä, mutta lopulta kilpailukyky realisoituu kuluttajakäyttäytymisestä välittyvien vaikutusten kautta.

Maatalouden rakennekehitys on edennyt ohjelmakauden aikana. Ohjelman tavoitteissa ei ole määritelty suotuisaa rakennekehitystä. Maatalouden kilpailukyvyyn kehittymisen näkökulmasta tarkasteltaessa ohjelman säilyttävä ominaisuus ei ole optimaalinen. Kilpailukyvyyn kannalta maatalouden rakenteen tulisi kehittyä aikaisempaa tehokkaammin.

Ohjelman piiriin kuuluvalla aloitustuella on merkittävä rooli maatalouden sukupolvenvaihdosten toteuttamisessa. Tilan pidon aloittajat ovat kokeneet, että ohjelman puitteissa järjestetty koulutus ja neuvonta ovat hyödyllisiä.

Riskien ehkäisyä ja hallintaa voisi ohjelmassa painottaa enemmänkin. Erityisesti on tarvetta riskeihin liittyvän tietämyksen siirron ja neuvonnan lisäämiselle. Toimenpiteistä neuvontatoimenpiteiden nähtiin kaikkein eniten edistäneen riskien ehkäisemistä ja hallintaa.

Ohjelman toimenpiteillä on ainakin jossain määrin saatu parannettua alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun. ELY-keskusalueilla on käynnissä useita lähiruokaan, maatalouselintarvikeketjun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen sekä alkutuotannon kilpailukykyyn liittyviä hankkeita.

Arvioinnin perusteella hankkeiden valintakriteerit ovat pääosin auttaneet hakemusten paremmuusjärjestykseen asettamisessa sekä parhaiden hankkeiden valitsemisessa. Erityisen tyytyväisiä on oltu hanketukien valintakriteereihin ja niiden käyttöön.

Käynnistymisen jälkeen ohjelman toteuttaminen on lähtenyt hyvin vauhtiin. Toimenpiteiden toteuttaminen on hyvässä vauhdissa kaikilla arvioinnin kohteena olleilla kohdealoilla. Myös toimenpiteiden rahoitus on saatu hyvin käyttöön.

Neuvonnan ja koulutuksen toimenpiteet koetaan hyödylliseksi sekä toteuttajien että osallistujien piirissä. Talousneuvonnan mukaantulo vuoden 2017 alusta vahvistaa koulutuksen ja neuvonnan roolia maatalousalan kilpailukykyyn vahvistamisessa ohjelmakauden aikana. Ohjelman aikana alalle hakeutuneet ovat koulutettuja.

Ohjelman toteuttamisvauhdissa on merkittävä eroja eri alueiden välillä. Vaikutukset näkyvät etenkin eroina aloitetuissa hankkeissa, yritysten lukumäärissä ja syntyneissä työpaikoissa. Arvioinnissa ei ole nousset esille sellaisia toimenpiteitä, joita ohjelmat toteuttajat tai kohderyhmä pitäisivät toteuttamiskelvottomina. Arvioinnin perusteella voidaan todeta, että merkittäviin ohjelmamuutoksiin ei tässä vaiheessa ole tarvetta.

Koulutuksen ja neuvonnan vaikuttavuutta maatalouden rakenteen kehittämiseen sekä nuorten viljelijöiden toimintaedellytysten edistämiseen voitaisiin parantaa. Aloitustukea saaneet viljelijät tulisi velvoittaa osallistumaan neuvontaan ja koulutukseen koko ohjelmakauden ajaksi. Näin esimerkiksi vasta ohjelman kolmantena täytenä toimintavuonna alkanut talousneuvonta olisi velvoittava myös ohjelmakauden ensimmäisinä vuosina sukupolvenvaihdoksen tehneille.

Ohjelman toimenpiteiden vaikutukset maatalousalan kilpailukykyyn analysoidaan vaikuttavuusarvioinnissa. Tuloksellisuusarvioinnin perusteella ohjelman toimenpiteet on saatu laajasti käyttöön. Tämä luo hyvän pohjan myös ohjelman vaikuttavuuslogiikan mukaiselle maatalousalan kilpailukykyyn parantamiselle.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteiden laaja toteuttaminen hankaloittaa maatalousalan kilpailukykyyn arviointia arviointiaselman ja -ohjeiden mukaisesti. Vertaistamiseen perustuva vaikutusarviointi on käytännössä mahdoton toteuttaa, koska ohjelman ulkopuolella olevien maatalojen joukko ei ole edustava.

Arviointiaselman ja vaikuttavuuslogiikan mukainen arviointi edellyttää laajat sekä ajantasaiset aineistot. Ohjelman arvioinnin vahvistaminen vaatii, että arviointisuunnitelman mukaiset aineistot kerätään systemaattisesti siten, että aineistot ovat arviointiaikataulun mukaisesti käytettävissä.

1 Johdanto

1.1 Ohjelman tavoitteet

Manner-Suomen maaseutuohjelmalla 2014-2020 halutaan a) edistää biotaloutta ja sen osana maatalouden harjoittamista taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla, b) monipuolistaa maaseudun elinkeinoja ja parannetaan työllisyyttä kehittämällä yritysten kilpailukykyä, uutta yrittäjyyttä ja yritysten verkostoitumista, sekä c) lisätä maaseudun elinvoimaa ja elämänlaatua vahvistamalla paikallista omaehtoista toimintaa.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 tavoitteena on, että:

- osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät
- ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehos-
tavat
- luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä
olevan maaperän tila paranevat
- maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vai-
kuttamisen mahdollisuudet paranevat
- maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu
- maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostuksiin tuotta-
malla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia

Tässä arvioinnissa keskitytään maaseutuohjelman vaikutuksiin maatalousalan kilpailuky-
vyn kehittymiseen. Ohjelman tavoitteena on, että maatalousalan kilpailukyky vahvistuu
kokonaisuutena eri kohdealojen ja sekä niiden alla toteutettavien toimenpiteiden kautta.

Arviointi Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 vaikutuksista maatalousalan
kilpailukykyyn toteutetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) Nro.
1305/2013 artiklassa 5 määritettyjen kohdealojen ja niihin vaikuttavien toimenpiteiden
kautta.

1.2 Maatalousalan kilpailukyky

Maatalousalan kilpailukyky muodostuu useiden eri tekijöiden vaikutuksesta. Kilpailu-
kyky on suhteellinen käsite ja sitä pitää tarkastella aina verrattuna esimerkiksi muihin
sektoreihin, alueisiin tai maihin.

Maatalousalan kilpailukykyyn vaikuttavat esimerkiksi maatalouden kilpailukyky, maata-
louden rakennekehitys, maataloustuotteiden jalostaminen elintarvikkeiksi sekä maata-
louden monipuolistamiseen.

Maataloustuotannon ja elintarvikeketjun tuottavuuden kehitys on keskeinen maatalous-
alan kilpailukykyä määrittävä tekijä. Käsitteenä tuottavuus kertoo yksinkertaistettuna
sen, kuinka paljon tuotantopanoksia käytetään tuotetun määrän tuottamiseen. Maatalou-
den tuotantopanoksia ovat esimerkiksi työvoima, maatalousmaan määrä, tuotantoeläin-
ten määrä, lannoitteet ja sekä kasvinsuojeluaineet.

Sektoritasolla tuottavuuteen vaikuttavat myös maatalouden tila- ja tuotantorakenne, elintarviketeollisuuden rakenne ja toimintamallit sekä esimerkiksi logistiikka.

Tuottavuutta voidaan parantaa sekä tuotantopanosten käyttöä vähentämällä että tuotannon määrää kasvattamalla. Vertailemalla tuottavuuden kehitystä eri sektoreiden tai maiden välillä voidaan analysoida myös erilaisten politiikkatoimenpiteiden vaikutuksia kilpailuun.

Toinen keskeinen kilpailukykyyn vaikuttava tekijä on maatalousalan kyky tuottaa arvonnäkökulmaa. Määritelmän mukaan arvonnäkökulmalla tarkoitetaan myytyjen tuotteiden arvoa vähennettynä muilta ostettujen tuotantoprosessissa käytettyjen tuotteiden arvolla. Elintarvikesektorilla tämä tarkoittaa yksinkertaistettuna maataloustuotannon rahavirran ja kulutuskysynnän rahavirran välistä erotusta.

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmassa tavoitellaan maatalousalan kilpailukykyyn vahvistamista useiden eri toimenpiteiden kautta. Keskeisiä maaseutuohjelman välineitä ovat koulutus ja tiedonvälitys, neuvonta, investoinnit, tila- ja yritystoiminnan kehittäminen, peruspalvelut sekä kylien kunnostaminen maaseutualueilla.

Maatalouden harjoittamiseen suoraan kohdistettujen tukien osalta ohjelma sisältää ympäristökorvauksen, luonnonmukaisen tuotannon toimenpiteet, luonnonhaittakorvauksen sekä eläinten hyvinvointikorvaukset. Lisäksi ohjelma sisältää toimenpiteitä yhteistyön ja toimintaryhmien edistämiseen.

1.3 Arviointi ohjelman vaikutuksista maatalousalan kilpailukykyyn

Arvioinnissa ohjelman vaikutus maataloustuotannon kilpailukykyyn kehitykseen arvioidaan kokonaisuutena. Arvioinnin kokonaisuudessa tarkastellaan esimerkiksi, miten Suomen maatalouden rakenne on kehittynyt, tarkastellaan lyhyitä jakeluketjuja, arvioidaan tuottajien taloudellisen aseman kehittymistä, seurataan maatalousyritysten tuottavuutta sekä tuottavuuskehitystä.

Arviointi toteutetaan olemassa olevan seuranta- ja tilastotiedon perusteella. Arvioinnissa vastataan tarjouspyynnön, Maaseudun kehittämissuunnitelman 2014-2020 arviointisuunnitelman sekä Euroopan komission arviointiohjeiden perusteella määritettyihin arviointikysymyksiin. Arvioinnissa huomioidaan sekä ohjelman toimenpiteiden ensi- että toissijaiset vaikutukset

Numeerisen tiedon pohjalta arvioinnissa pyritään tunnistamaan maaseutuohjelman nettovaikutukset ja erottamaan ne muun toimintaympäristön muutoksista aiheutuneista vaikutuksista. Ohjelman arviointikysymyksiin vastataan ensisijaisesti numeerisen indikaattoriseurannan tiedoilla. Aineiston puuttuessa kysymyksiin vastataan laadullisesti. Arvioinnissa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan myös muita tutkimus- ja arviointiaineistoja.

1.4 Arvioinnin tavoite

Tässä raportissa esitetään Manner-Suomen maaseutuohjelman tuloksellisuusselvitysraportti. Tuloksellisuusselvityksessä vastataan arviointisuunnitelman kysymyksiin 19, 26–28 ja 30

sekä alustavasti kysymykseen 36. Selvityksen käynnistymisen aikataulun ja ohjelman toimenpanon tilanteen johdosta vuoden 2017 selvitys toteutetaan suppeampana verrattuna vuoden 2019 selvitykseen ohjelman vaikuttavuudesta.

1.5 Kertomuksen rakenne

Seuraavassa luvussa esitetään arvioinnin tausta, arviointilogiikka sekä arvioinnin kohdealueet. Luvussa 3 esitetään arvioinnin metodologia ja luvussa 4 vastataan arviointikysymyksiin. Luvussa 5 esitetään johtopäätökset ja toimenpidesuosituksukset.

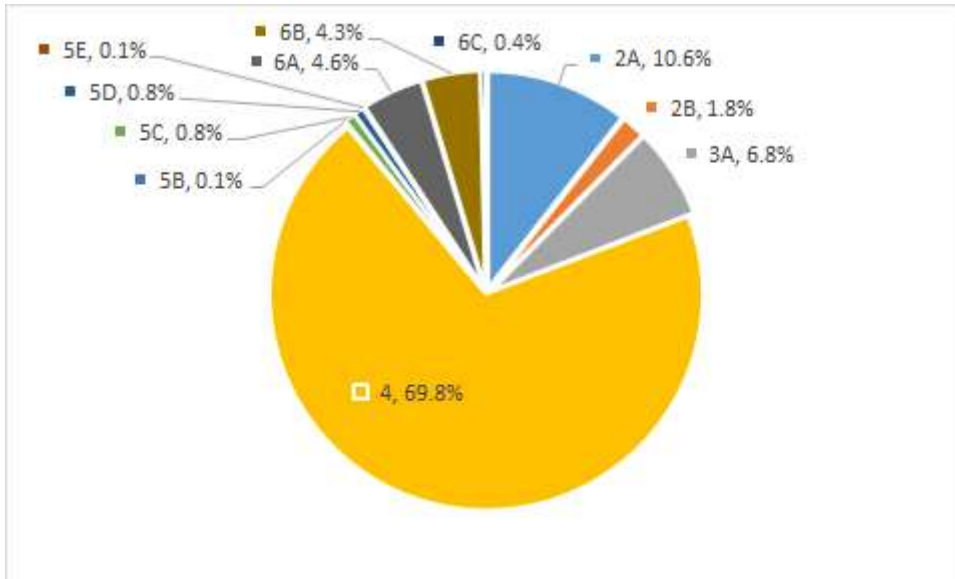
2 Arvioinnin tausta

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmalle on varattu ohjelmakaudella 2014 – 2020 yhteensä 8,2 miljardia euroa julkista (EU ja kansallinen) rahoitusta (kuva 1). Yli kaksi kolmasosaa (69,8%) rahoituksesta on suunnattu maaseudun kehittämisen prioriteettiin 4 (maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen) kolmelle kohdealalle (4A, 4B, 4C), joiden rahoitusosuuksia ei kuitenkaan ole eritelty ohjelmadokumentissa.

Julkisesta rahoituksesta 10,8 % on suunnattu maatalojen taloudellisen suorituskyvyn parantamiseen ja maatalojen nykyaikaistamiseen (kohdeala 2A) ja 1,8% nuorille viljelijöille (kohdeala 2B).

Elintarvikeketjun organisoitumiseen, mukaan lukien eläinten hyvinvointi (kohdeala 3A), on varattu 6,8%, kun taas pienyritysten monipuolistamiseen, perustamiseen ja kehittämiseen (kohdeala 6A) ja paikalliseen kehittämiseen on varattu runsaat 4 % kumpaankin.

Resurssitehokkuuden edistäminen ja vähähiiliseen ja ilmastonmuutosta kestäväan talouden siirtymisen tukemiseen on varattu yhteensä 3,6% julkisista varoista (kohdealat 5B, 5C, 5D, 5E).

Kuva 1. Manner-Suomen maaseutuohjelman julkisen rahoituksen jakautuminen kohdealoittain (Lähde: Manner-Suomen maaseutuohjelma 2014 – 2020)

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014 – 2020 toteutetaan 11 toimenpiteen kautta. Suurimmalla osalla toimenpiteistä on myös alatoimenpiteitä. Toimenpiteitä voidaan toteuttaa usealla eri kohdealalla.

Eniten julkista rahoitusta on varattu luonnonhaittakorvaukselle (45 % julkisen rahoituksen kokonaissummasta). Maatalouden ympäristö- ja ilmastotoimenpiteille on suunnattu 19 %, investoinneille fyysiseen omaisuuteen 13 % ja eläinten hyvinvointitoimenpiteelle 6 % julkisesta rahoituksesta. Lopuille toimenpiteille on varattu 0.4% - 5% julkisista varoista (taulukko 1).

Julkiseen rahoitukseen on laskettu myös yhteensä 2,583,300,000 euron kansallinen lisärahoitus, josta 656 miljoonaa kohdistuu toimenpiteeseen M04 investoinnit fyysiseen omaisuuteen, 67 miljoonaa korkotukena nuorten viljelijöiden aloitustukeen toimenpiteessä M06 tila- ja yritystoiminnan kehittäminen sekä 1.86 miljardia toimenpiteeseen M13 Luonnonhaittakorvaus.

Taulukko 1. Manner-Suomen maaseutuohjelman julkisen rahoituksen jakautuminen toimenpiteittäin (Lähde: Manner-Suomen maaseutuohjelma 2014 – 2020)

	€	% julkisesta rahoituksesta
M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet	80,000,000	1%
M02 Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut	34,000,000	0.4%
M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen	1,035,000,000	13%
M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen	402,000,000	5%
M07 Peruspalvelut ja kylien kehittäminen maaseutualueilla	80,000,000	1%
M10 Maatalouden ympäristö- ja ilmastotoimenpiteet	1,586,331,757	19%
M11 Luonnonmukainen maatalous	326,000,000	4%
M13 Luonnonhaittakorvaus	3,670,000,000	45%
M14 Eläinten hyvinvointi	458,000,000	6%
M16 Yhteistyö	160,000,000	2%
M19 Leader	300,000,000	4%
Tekninen tuki	70,000,000	1%
	8,201,331,757	

Tässä arvioinnissa keskitytään Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014 – 2020 kohdealoihin ja niitä toteuttaviin toimenpiteisiin, jotka edistävät maatalouden kilpailukykyä. Pääpaino on ensisijaisesti kohdealoja 2A, 2B, 3A ja 6A maatalousalan kilpailukyvyyn edistämiseen kohdennetuissa toimenpiteissä. Arvioinnin tehtäväkuvassa Leader-ryhmät on rajattu pois, eli arviointi kohdistuu ELY-keskusten Manner-Suomen maaseutuohjelmasta myöntämiin tukiin. Arvioitavat vaikutukset perustuvat kuviossa 2 esitettyyn ohjelman toimenpidelogiikkaan.

Maatalouden kilpailukyyn vahvistamisen toimenpidelogiikka

Kuva 2. Ohjelman toimenpidelogiikka ja maatalouden kilpailukyyn vahvistaminen

2.1 Arvioitavat kohdealat

Raportissa arvioidaan seuraavat ohjelman kohdealat sekä niiden alla toteutettavien toimenpiteiden vaikutukset. Toimenpiteet kohdealoittain on esitetty taulukossa 2.

2A) Kaikkien maatalojen taloudellisen suorituskyvyn parantaminen sekä maatalojen rakenneuudistusten ja nykyaikaistamisen helpottaminen, erityisesti markkinoille osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen lisäämiseksi

- Toimenpiteet: 1.1; 1.2; 4.1

2B) Riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyn ja erityisesti sukupolvenvaihdojen helpottaminen

- Toimenpiteet: 1.1; 1.2; 6.1

3A) Alkutuottajien kilpailukyyn parantaminen kytkemällä heidät paremmin maatalous-elintarvikeketjuun maataloustuotteiden arvoa lisäävien laatujärjestelmien, paikallisten markkinoiden edistämistä sekä menekinedistämistä koskevien toimien, lyhyiden jakeluketjujen, tuottajaryhmien ja -organisaatioiden sekä toimialaorganisaatioiden avulla

- Toimenpiteet 1.1; 1.2; 2.1; 4.2; 14; 16.2; 16.4; 16.6.; 16.9; 16.10

6A) Pienyritysten monipuolistamisen, perustamisen ja kehittämisen sekä työpaikkojen luomisen helpottaminen

- Toimenpiteet 1.1; 1.2; 6.2; 6.4; 16.2; 16.3; 16.4; 16.5; 16.6; 16.9; 16.10;

Taulukko 2. Toimenpiteet kohdealoittain

Toimenpiteet	Alatoimenpiteet	Kohde- alat			
		2A	2B	3A	6A
M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet	1.1 Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen	x	x	x	x
	1.2 Tuki esittelytoimintaan ja tiedotustoimiin	x	x	x	x
M02 Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut	2.1 Tuki neuvontapalvelujen hyödyntämiseen	x		x	
M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen	4.1 Maatilojen investointituki	x			
	4.2 Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen			x	
M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen	6.1 Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki		x		
	6.2 Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan maaseutualueilla				x
	6.4 Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen				x
M14 Eläinten hyvinvointi				x	
M16	16.0 Muut			x	x
	16.2 Pilottihankkeet			x	x
	16.3 Yhteistyö pienten toimijoiden välillä ja maaseutumatkailupalvelut			x	x
	16.4 Lyhyet toimitusketjut ja paikalliset markkinat			x	x
	16.5 Ilmastonmuutos				x
	16.6 Biomassan toimitusketju			x	x
	16.9 Maataloustoiminnan monipuolistaminen.			x	x

2.2 Arviointiprosessin kuvaus

Arviointi toteutetaan kolmessa osassa. Tässä selvityksessä raportoidaan maaseudun kehittämishojelman tuloksellisuusselvitys. Ohjelman vaikuttavuusselvitys toteutetaan vuonna 2019. Vaikuttavuusselvityksen runko ja luonnos loppuraportiksi muodostetaan vuoden 2018 väliraportissa. Arvioinnin rakenne ja toteuttamistapa on esitetty kuvassa 3.

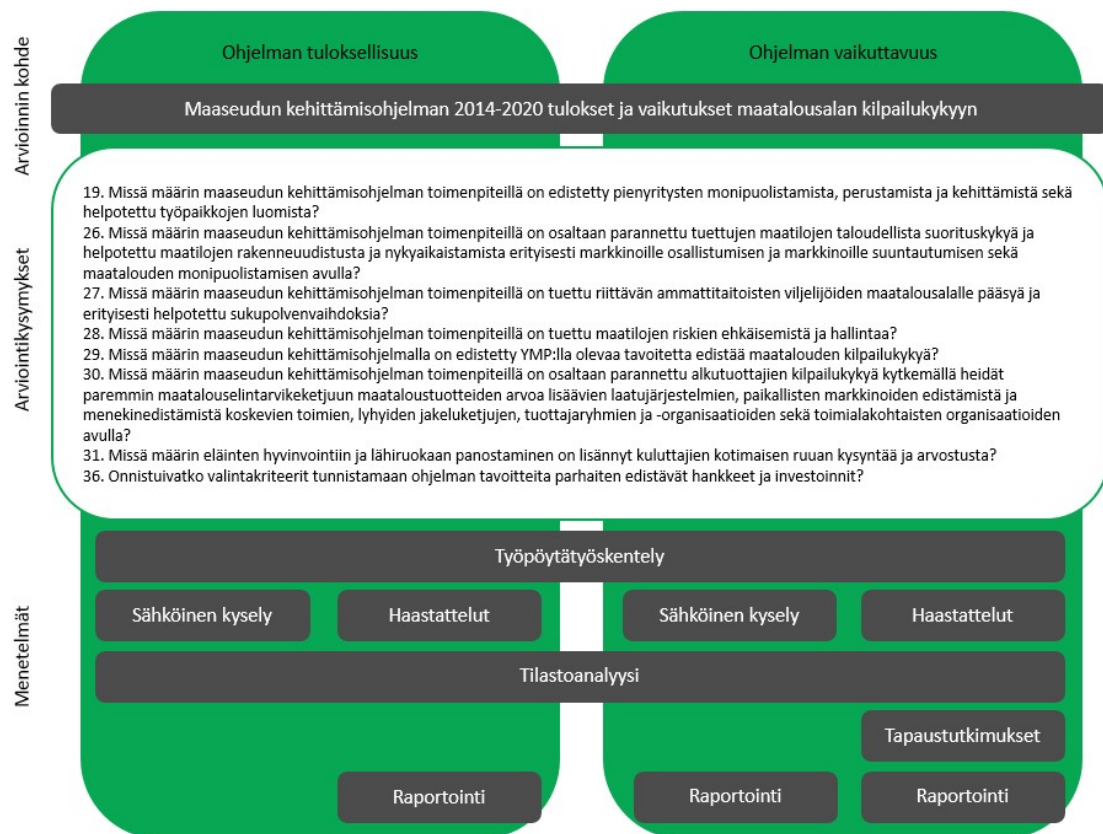
Lisäksi arvioinnissa toteutetaan täydentävä analyysi maatalouden tuottavuuskehityksestä sekä luonnonhaittakorvauksen vaikutuksesta maatalouden kilpailukykyyn.

Tässä tuloksellisuusselvityksessä painotetaan erityisesti seuraavien toimenpiteiden vaikutuksia maatalousalan kilpailukykyyn

- maatalousinvestoinnit (M04.1)
- maataloustuotteiden jalostus yritysinvestointien osalta (M04.2)
- tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (M06)
- ympäristökorvaukset (M10)
- luonnonmukainen tuotanto (M11)
- luonnonhaittakorvaukset (M13)
- eläinten hyvinvointikorvaukset (M14).

Tuloksellisuusselvityksessä vastataan arviointisuunnitelman kysymyksiin 19, 26–28 ja 30 sekä alustavasti 36. Selvityksen käynnistymisen aikataulun ja ohjelman toimenpanon tilanteen johdosta vuoden 2017 selvitys toteutetaan suppeampana verrattuna vuoden 2019 selvitykseen ohjelman vaikuttavuudesta.

Vuoden 2019 vaikuttavuusselvityksessä vastataan kaikkiin selvityspyynnössä tarkennettuihin maatalousalan kilpailukykyyn kohdennettuihin kysymyksiin. Vastaukset rakennetaan arviointisuunnitelman mukaisen raportoinnin pohjalta. Lisäksi vaikuttavuusselvityksessä lasketaan ja raportoidaan arvo tulosindikaattorille R2 sekä analysoidaan tulos- ja vaikuttavuusindikaattoreiden kehitystä aineiston saatavuuden ja laadun muodostamien reunaehtojen perusteella.

Kuva 3. Arvioinnin toteuttaminen ja arviointiote

2.3 Arvioinnin hankintamenettely

Arvioinnin toteuttamisesta järjestettiin tarjouskilpailu, jonka perusteella toteuttajaksi valikoitui Pellervon taloustutkimus PTT. Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI toimii arvioinnin alihankkijana. Tarjouspyyntö arvioinnista tehtiin 7.2.2017. PTT:lle toimitettiin hankintapäätös arvioitsijan valinnassa 21.3.2017. Työsuunnitelma käsiteltiin arvioinnin ohjausryhmässä 7.4.2017. Manner-Suomen maaseutuohjelman keväällä 2017 toteutetun tuloksellisuusarvioinnin määräajaksi sovittiin 24.5.2017. Arvioinnin toteuttaminen perustuu aineistoon, joka oli arvioitsijoiden käytössä 9.5.2017. Vaikuttavuusarvioinnin osalta aikataulu tarkentuu arvioinnin toteuttamisen aikana.

3 Metodologinen lähestymistapa

Arvioinnon toteuttamisessa hyödynnetään määrällisiä ja laadullisia tutkimusmenetelmiä. Rekisteriaineistoon, julkisiin tilastoihin sekä erilaisiin vuosikertomustietoihin perustuvaa numeerista aineistoa analysoidaan tilastollisin ja kuvailevin menetelmien.

Rekisteriaineistojen ja olemassa olevan tiedon lisäksi arvioinnissa toteutetaan haastatteluja, kyselyitä sekä hyödynnetään arvioijien käytössä olevia aineistoja muista arviointi- ja tutkimushankkeista.

Haastattelut, vuosikertomukset ja muut kirjalliset materiaalit analysoidaan laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti.

Käytetyt tutkimusmenetelmät, niiden hyödyntäminen ja raportointi noudattelevat Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 arviointisuunnitelman sekä Euroopan komission arviointiohjeiden perusteella muodostettua logiikka.

Arviointikysymysten muotoilu, arvioinnissa käytettävät käsitteet sekä arviointiperusteet ja -tasot perustuvat ohjelman arviointisuunnitelmaan.

Hyödynnetyt tietolähteet ovat Maaseutuviraston rekisteritiedot ja hankeaineistot (Hyrrä), Luonnonvarakeskuksen maataloustilastot sekä kirjanpitoaineistot (Taloustohortori) sekä maa- ja metsätalousministeriön täydentävät aineistot. Lisäksi arvioinnissa hyödynnetään Hietalan ym. (2017) raportoimia tutkimustuloksia maatalouden sukupolven vaihdosten toteuttamisesta.

3.1 Tuloksellisuusarvioinnissa toteutettu täydentävä aineistohankinta

ELY-keskusten maaseutuyksiköiden päälliköiden haastattelut

MDI haastatteli puhelimitse ELY-keskusten maaseutuyksiköiden päälliköitä. Niistä ELY-keskuksista (Pirkanmaan ja Uudenmaan ELY-keskukset), joista ei tavoitettu maaseutuyksikön päällikköä, haastateltiin maaseutuohjelmavastaavaa. Yhteensä 15 haastattelua toteutettiin 27.4.–10.5.2017. Kysymykset lähetettiin etukäteen haastateltaville sähköpostilla 24.4., jonka jälkeen haastateltavia tavoiteltiin puhelimitse 26.4. ja 3.5. Haastatteluilla saatiin vastauksia arviointikysymyksiin 19, 27, 28, 30 ja 36.

Vastaajista kaikki sanoivat tuntevansa maaseutuohjelman maatalousalan kilpailukyvyyn parantamiseen liittyvät toimenpiteet ja niiden tavoitteet vähintään kohtuullisen hyvin. Yksityiskohtaisessa tiedossa saattaa vastaajien mukaan kuitenkin olla puutteita. Monet vastaajista mainitsivat, että ohjelma on vasta vuonna 2016 lähtenyt kunnolla käyntiin ja vielä on hyvin aikaista miettiä ohjelman vaikutuksia. Jotkut hankkeista ovat vielä kesken ja joitain hankkeita ei ole vielä edes aloitettu. Osa vastaajista koki, ettei tämän vuoksi pysty vastaamaan kaikkiin haastattelun kysymyksiin.

Viljelijöille suunnattu kysely

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 neuvontatoimenpiteen arvioinnin yhteydessä toteutettiin verkkopohjainen kysely kaikille vuonna 2015 perustukea hakeneille maataloille. Neuvontatoimenpiteen arvioinnista vastaa MDI. Viljelijöille suunnatun kyselyn tuloksia hyödynnetään tässä arvioinnissa täydentämällä näkemyksiä arviointikysymykseen 26.

Viljelijäkyselyllä oli tarkoituksena kartoittaa neuvonnan merkitystä ja siitä saatavaa hyötyä viljelijöiden näkökulmasta. Arviointikysymyksessä 26 hyödynnetään kysymyksiä siitä, onko neuvonnalla ollut vaikutuksia 1) tuotannon tehostamiseen sekä 2) tuotantokustannusten alentamiseen. Kyselyn tuloksia tarkasteltiin alueittain, tuotantosunnittain sekä tilan viljelyksessä olevan pinta-alan mukaan. Viljelijäkysely lähetettiin yhteensä 39 944 viljelijälle, joista 5 386 vastasi loppuun saakka kyselyyn vastausprosentin ollessa 13,5 %.

Yhteensä 6 752 vastasi osaan kysymyksistä, jolloin vastausprosentti on 16,9 %. Vastaneista yhteensä 1 393 eli 23,6 % ilmoitti käyttäneensä neuvontaa toimenpiteen kautta. Kysely oli avoinna 29.11.–13.12.2016 välisenä aikana, jonka aikana vastaajia muistutettiin kerran 7.12.

Kuva 4. Viljelijöiden neuvontapalveluiden käyttö (Lähde: Hietala ym. 2017)

3.2 Arviointikysymyksiin vastaaminen

Haastattelut

Arviointikysymykseen 19 haettiin vastausta haastatteluista kysymyksellä: ”missä määrin maaseutuohjelman toimenpiteet ovat tukeneet maatalousalan kilpailukyvyn parantamisen tavoitetta parantaa maatilojen taloudellista suorituskykyä ja helpottaa maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista?”

Kaikki haastatteluun osallistujat vastasivat kysymykseen. Yhteensä yhdeksän vastaajaa arvioi toimenpiteiden tukeneen pienyritysten toimintaa vähintään kohtuullisen hyvin. Neljä vastaajaa taas eivät nähneet toimenpiteillä olevan kovin paljon vaikutusta pienyritysten toimintaan. Kahden vastaajan mielestä voidaan olettaa toimenpiteiden vaikuttaneen jonkin verran, mutta tässä vaiheessa ohjelmakautta on vielä vaikeaa antaa kunnollista arviota.

Arviointikysymykseen 27 haettiin haastattelussa vastausta kysymyksellä: ”millä ohjelman toimenpiteillä on ollut vaikutusta sukupolvenvaihdosten toteutumiseen?”

Kaikki haastateltavat vastasivat kysymykseen. Yhteensä yhdeksän vastaajaa arvioivat nuorten viljelijöiden aloitustuen (M06) kaikkein tärkeimmäksi toimenpiteeksi sukupol-

venvaihdon toteutumiseen. Kaiken kaikkiaan aloitustuen mainitsivat yhteensä kymmenen vastaajaa. Kaksi vastaajaa arvioivat tärkeimmäksi toimenpiteeksi yleisesti rahoituksen ja lainan (M06). Neuvonnan (M02) yhtenä tärkeimmistä tekijöistä mainitsivat neljää vastaajaa ja tiedottamisen (M01) yhteensä kuusi vastaajaa. Tiedottamisen kaikkein tärkeimmäksi toimenpiteeksi kokivat kaksi vastaajaa. Kolmen vastaajan mielestä investoinnit (M04) ovat yksi tärkeimmistä tekijöistä. Yksi vastaajista mainitsi myös yritystuen tärkeäksi tekijäksi. Lisäksi yhden vastaajan mielestä toimenpiteillä ei ole ollut vaikutusta sukupolvenvaihdokseen.

Kysymykseen 30 haettiin vastausta haastatteluista kysymyksellä: *”missä määrin maaseutuohjelman toimenpiteet (ovat tukeneet maatalousalan kilpailukyyn parantamisen tavoitetta parantaa alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä tuottajat paremmin maatalouselintarvikeketjuun paikallisten markkinoiden edistämistä ja menekinedistämistä koskevien toimien ja lyhyiden jakeluketjujen avulla?”*

Kaikki vastaajat vastasivat tähän kysymykseen. Kymmenen vastaajan mielestä kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on ainakin jollain tasolla saatu parannettua alkutuottajien kilpailukykyä. Kuitenkin vain kahden vastaajan mielestä toimenpiteet ovat parantaneet tätä hyvin tai paremmin kuin hyvin. Viiden vastaajan mukaan toimenpiteillä ei ole juurikaan tai ollenkaan onnistuttu parantamaan alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun. Ongelmana tähän on ollut muun muassa se, että jalostavia yrityksiä on ollut vaikea saada mukaan kehittämistyöhön. Toisaalta jalostavan elintarvikeketjun on joillain alueilla taas nähty olevan hyvin mukana ja sen kanssa on toteutettu paljon yhteisiä kehittämishankkeita.

Arviointikysymykseen 36 haettiin vastausta haastatteluista kysymyksellä: *”ovatko valintakriteerit auttaneet parhaiden hankkeiden valikoitumisessa rahoitettaviksi?”*

Kaikki haastateltavat yhtä lukuun ottamatta vastasivat tähän kysymykseen. Yhteensä kymmenen vastaajan mielestä valintakriteerit ovat onnistuneet tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet ja investoinnit. Näiden lisäksi kolme vastaajaa eivät osanneet tarkemmin ottaa kantaa kysymykseen, mutta näkivät kuitenkin, että jollain tasolla valintakriteereistä on ollut hyötyä.

Tilastot

Arvioinnissa hyödynnettiin Luonnonvarakeskuksen tuottamia maatalouden rakennetilarakkeita sekä kannattavuuskirjanpitoaineistoon perustuvaa Taloustohtori-tietokantaa. Lisäksi hyödynnettiin Maaseutuviraston sekä maa- ja metsätalousministeriön tuottamia rekisteriaineistoja. Näitä aineistoja täydennettiin ELY-keskusten vuosikertomuksissa raportoiduilla tilastoilla.

3.3 Arvioitavien toimenpiteiden talousarvion kuvaus

3.3.1 Toimenpiteiden toimenpidelogiikka

Tietämyksen siirrolla ja tiedotuksella (M01) pyritään parantamaan maaseutuyrittämiseen ja sen uudistamiseen liittyvää ammattitaitoa ja osaamista. Tämä hankittu tieto auttaa parantamaan mm. maatilojen kilpailukykyä ja resurssitehokkuutta. Neuvonnan (M02)

avulla voidaan kasvattaa viljelijän osaamista mm. maatalouden nykyaikaistamisessa ja kilpailukyvyyn parantamisessa sekä välittää uutta tietoa sovellettuna tilan olosuhteisiin. Maatilojen talousneuvonta tuli mukaan Manner-Suomen maaseutuohjelmaan vasta vuoden 2017 alusta. Toimeenpanon aikataulun seurauksena toimenpiteestä ei ole vielä tietoja.

Investoinneilla on Manner-Suomen maaseutuohjelmassa tärkein rooli maatalouden kilpailukyvyyn kehittämisessä. Maatilainvestointeihin (M04) on varattu miltei puolet maatalouden kilpailukykyä vahvistavien toimien rahoituksesta. Investoinneilla voidaan vaikuttaa tilan tuotannon tehokkuuteen sekä taloudellisiin ja tuotannollisiin olosuhteisiin. Sitä kautta vaikutetaan myös alkutuotteiden laatuun ja tuotteiden saamiseen elintarvikemarkkinoille parantaen samalla maatalouden tuottavuutta ja kannattavuutta.

Investointien avulla pyritään myös parantamaan maatalouden rakennetta ja luomaan edellytyksiä maatilojen tuotannon nykyaikaistamiselle ja maatilojen yritystoiminnan laajentamiselle. Lisäksi investoinneilla luodaan edellytyksiä maatalouden alkutuotannon tuotteiden jalostuksen ja kaupan pitämisen kehittymiselle ja kasvulle.

Tila- ja yritystoiminnan kehittämistuilla (M06), joita kohdennetaan nuorille viljelijöille aloitustukena sekä yritysten kehittämiseen, on myös merkittävä rooli maataloustuotannon kilpailukyvyyn kehittämisessä. Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuen tavoitteena on vähentää tilanpidon aloittamisen taloudellista riskiä ja parantaa yritystoiminnan kehittämismahdollisuuksia. Lisäksi alalle halutaan uusia maatalousyrittäjiä, joilla on mahdollisuus kannattavan toiminnan harjoittamiseen sekä tilojen kehittämiseen. Muilla kehittämistuilla pyritään lisäämään toimeentulomahdollisuuksia maaseudulla yritysten perustamiseen ja toimintaansa kehittäville yrityksille.

Eläinten hyvinvointitoimenpiteellä (M14) katsotaan olevan merkitystä maataloustuotannon kilpailukyvyyn vahvistamisessa, sillä eläinten hyvinvoinnin edistämällä ja hyvällä kohtelulla voidaan vastata kuluttajien odotuksiin ruuan laadusta ja tuotantotavoista.

Yhteistyötoimenpiteellä (M19) pyritään uudistamaan maaseudun elinkeinoja ja elinkeinorakennetta tukemalla yhteistyötä alkutuotannon sekä arvoketjujen sisällä ja välillä, tutkimustiedon nopeampaa soveltamista ja yli sektorirajojen tapahtumaa kehitystyötä.

3.3.2 Varojen käyttöönotto ja tosiasiaassa käytetyt varat

Maatalousalan kilpailukykyyn ensisijaisesti liittyvistä kohdealoista (2A, 2B, 3A ja 6A) eniten rahoitusta on kohdennettu kohdealalle 2A, vähiten kohdealalle 2B (taulukko 3). Näitä kohdealoja toteuttavista toimenpiteistä suurin budjetti on investoinneilla fyysiseen omaisuuteen, pienin neuvonnalla.

Taulukko 3. Maatalousalan kilpailukykyyn kohdistettu rahoitus (Lähde Manner-Suomen maaseutuohjelma 2014-2020)

Toimenpiteet	Kohdealat				Yht. toimenpide	
	2A	2B	3A	6A		
M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet	5,000,000	3,000,000	3,000,000	48,000,000	59,000,000	3%
M02 Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut	2,000,000		5,000,000		7,000,000	0%
M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen	871,400,000		44,000,000		915,400,000	47%
M06 Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen		145,000,000		257,000,000	402,000,000	20%
M14 Eläinten hyvinvointi			458,000,000		458,000,000	23%
M16 Yhteistyö			49,000,000	72,000,000	121,000,000	6%
Yht. Kohdeala	878,400,000	148,000,000	559,000,000	377,000,000	1,962,400,000	
	45%	8%	28%	19%		

Taulukko 4. Ohjelman sidotut ja maksetut varat (Lähde: Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014 - 2016 ja Mavi)

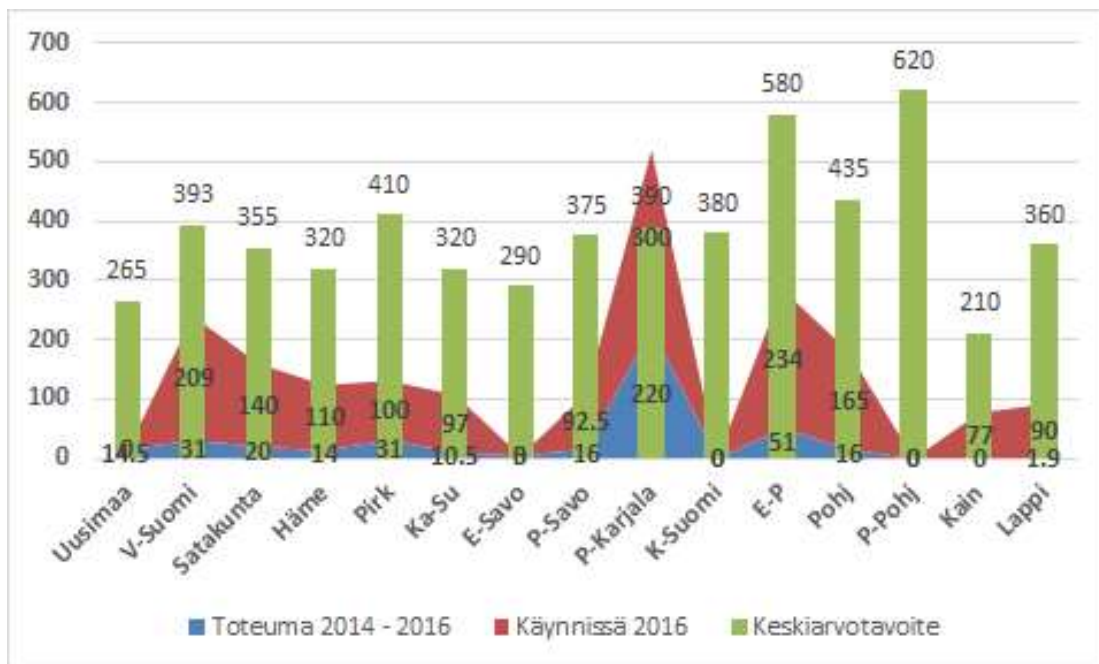
	Sidotut va- rat	Sidonta- aste %	Makse- tut lkm	Maksetut varat	Mak- suaste	Rahoituskehys (EU+kans)
Kohdeala 2A						
M01	9,194,975	184%	5	301,994	6%	5,000,000
M02	0	0%	0	0	0%	2,000,000
M04	157,536,239	18%	162	10,042,117	1%	871,400,000
Yhteensä	166,731,214	19%		10,344,111	1%	878,400,000
Kohdeala 2B						
M01	9,221,475	307%	1	63,760	2%	3,000,000
M06	20,638,218	14%	20	639,830	0%	145,000,000
Yhteensä	29,859,693	20%		703,590	0%	148,000,000
Kohdeala 3A						
M01	4,469,642	149%	0	0	0%	3,000,000
M02	1,102,959	22%	4,107	1,102,959	22%	5,000,000
M04	20,475,164	47%	40	3,754,786	9%	44,000,000
M14		0%			0%	458,000,000
M16	12,457,802	25%			0%	49,000,000
Yhteensä	38,505,567	7%			0%	559,000,000
Kohdeala 6A						
M01	11,451,771	24%	2	154,942	0%	48,000,000
M06	49,586,587	19%	138	5,570,297	2%	257,000,000
M16	31,792,750	44%			0%	72,000,000
Yhteensä	92,831,108	25%			0%	377,000,000

3.3.3 Tavoitteiden eteneminen ELY-keskusalueilla

ELY-keskusalueilla on ohjelmakaudella 2014 – 2020 asetettu tavoitehaarukka tietyille toimenpiteille. Näitä toimenpiteitä ovat koulutus, investointituki, nuoren viljelijän aloitustuki, maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostustuki, eläinten hyvinvointi, neuvonta, ympäristötuet, tuki luonnonmukaiseen tuotantoon, yritysten perustaminen ja kehittäminen, palvelujen ja kylien kehittäminen, laajakaistahankkeet sekä yhteistyötoimet.

Suurin osa tavoitteista on tuotostavoitteita eli määriä tuetuille hankkeiden ja yrityksille. Näiden tavoitteiden osalta ELY-keskusalueiden keskiarvotavoitteiden summa on yhtä kuin Manner-Suomen maaseutuohjelman kokonaistavoitteet. Nämä ELY-keskusalueiden keskiarvotavoitteet sisältävät myös alueiden Leader-ryhmien tavoitteet.

Yksi asetuista tavoitehaarukoista koskee luotujen työpaikkojen määrää. Kuvassa 5 tavoitehaarukasta on laskettu keskiarvoluku, johon on verrattu vuosien 2014 – 2016 toteumaa ja käynnissä olevien hankkeiden odotettuja tuloksia (ELY-keskusten vuosikertomukset 2016). Analyysiin on otettu mukaan odotetut tulokset, sillä ohjelmakauden alun viivästyksen seurauksena ohjelman toimenpiteiden toteuma oli vähäinen vielä vuoden 2016 lopussa.

Kuva 5. Luodut työpaikat – toteuma ja käynnissä olevien hankkeiden odotetut tulokset sekä alueellinen keskiarvotavoite (Lähde: ELY-keskusten vuosikertomukset 2016)

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman avulla on ELY-keskusalueilla luotu 431 työpaikkaa vuoden 2016 loppuun mennessä. Ohjelmakaudelle asetettu tavoite on yhteensä 5 700 työpaikkaa. Käynnissä olevien toimien odotetaan luovan yhteensä 1 615 työpaikkaa. Nämä tiedot ovat siis kahden toteutetun ohjelmavuoden jälkeen.

Mikäli ohjelma etenee samaan malliin, luotujen työpaikkojen tavoite saavutetaan ohjelmatasolla. Tärkeää on kuitenkin tarkastella työpaikkatilannetta myös aluetasolla. Tällä

hetkellä alueiden välillä on erittäin suuria eroja. Suurin osa alueista on ilmoittanut saavuttaneensa (toteutuneet ja odotetut tulokset) noin kolmasosan työpaikkatavoitteestaan. Muutamilla alueilla luvut ovat kuitenkin pieniä tai luvut puuttuvat.

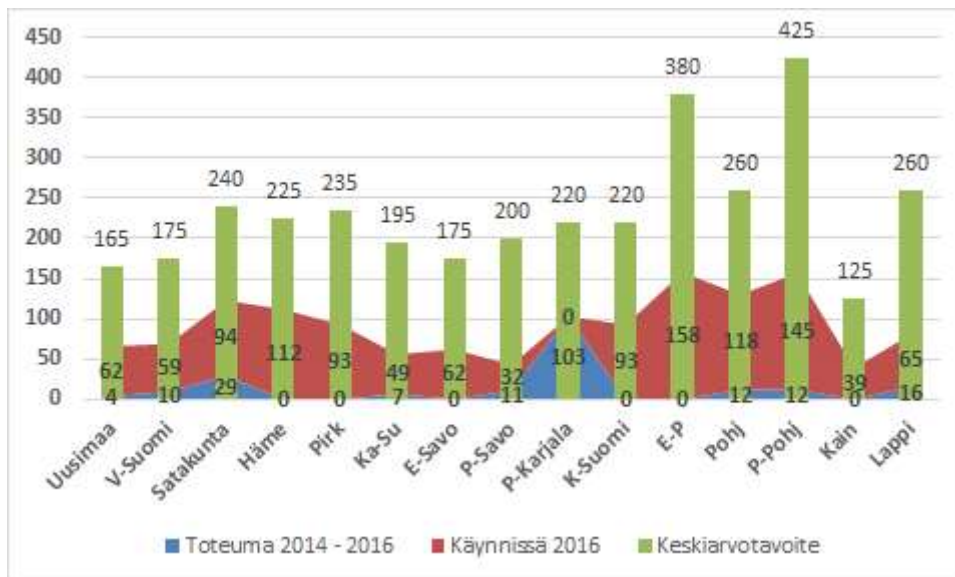
Hankkeet

Hanketukien määrällisten tavoitteiden tarkastelussa näkyy selvästi se, että yhteistyötoimenpiteen tavoitteet ohjelmakaudelle (310 yhteistyöhanketta) tullaan saavuttamaan (kuva 6). ELY-keskukset ja Leader-ryhmät ovat vuoden 2016 loppuun mennessä toteuttaneet 17 yhteistyöhanketta. Käynnissä olevia hankkeita on 284. Kainuussa, Keski-Suomessa ja Uudellamaalla alueellinen keskiarvotavoite on ylitetty jo reilusti.

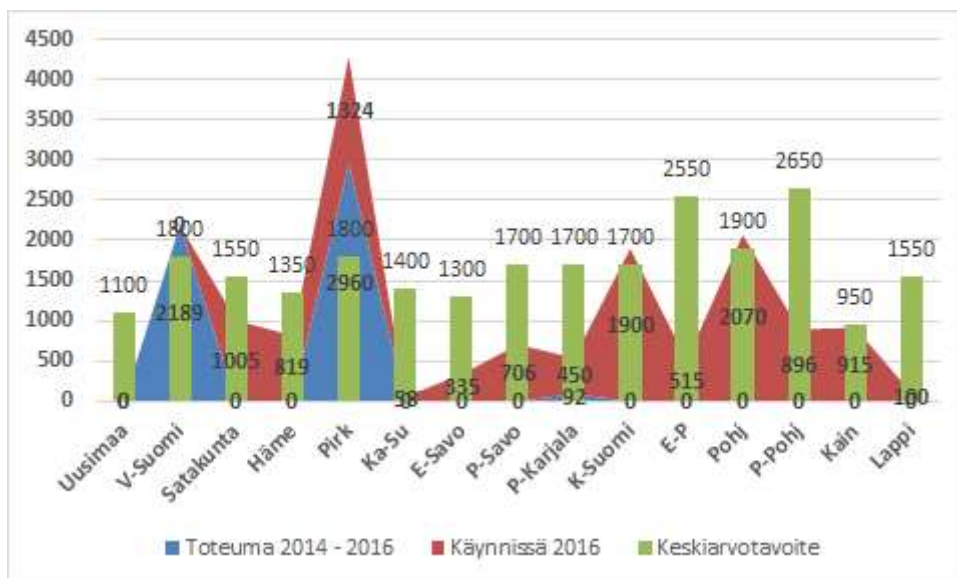
Yhteistyö tuli uutena toimenpiteenä maaseutuohjelmiin tällä ohjelmakaudella. Näin ollen toimenpiteen suosiota oli vaikea arvioida etukäteen. Mikäli yhteistyötoimien suosio jatkuu, saattaa hallintoviranomainen joutua lisäämään toimenpiteen myöntövaltuutta ohjelmakauden kuluessa.

Palvelujen ja kylien kehittämisen tavoite (3 500 hanketta) tullaan myös saavuttamaan ohjelmakauden aikana. ELY-keskukset ja Leader-ryhmät ovat vuoden 2016 loppuun mennessä toteuttaneet 204 hanketta ja käynnissä on 1 181 hanketta (kuva 6).

Koulutuksiin osallistu vuosina 2014 – 2016 yhteensä 5 241 henkilöä ja käynnissä oleviin koulutushankkeisiin odotetaan osallistuvan 11 093 henkilöä. Manner-Suomen ohjelmavoite 25 000 koulutukseen osallistujaa saavutettaneen ohjelmakauden kuluessa (kuva 7).

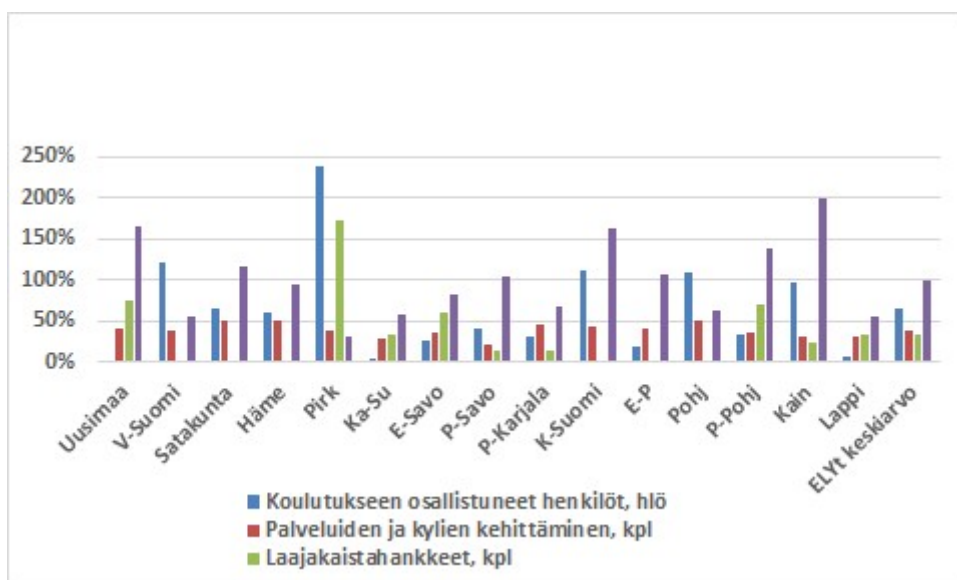

Kuva 6. Kylien kehittämishankkeiden määrä (toteuma 2014 – 2016, käynnissä olevien hankkeiden odotetut tuotokset sekä alueellinen keskiarvotavoite) (Lähde: Mavi)

Kuva 7. Koulutukseen osallistuneiden henkilöiden määrä (toteuma 2014 – 2016, käynnissä olevien hankkeiden odotetut tuotokset sekä alueellinen keskiarvotavoite) (Lähde: Mavi)

Huomattavaa on kuitenkin alueiden välinen ero koulutukseen osallistujissa. Siinä missä Pirkanmaan tavoite koulutukseen osallistujista on jo nyt saavutettu kaksinkertaisesti, Uudellamaalla koulutukseen ei ole osallistunut yhtään henkilöä. Laajakaistahankkeita on vuosina 2014 – 2016 toteutettu yksi, ja 31 on käynnissä. Tässäkin toimenpiteessä ohjelman tavoite 100 laajakaistahanketta saavutettaneen.

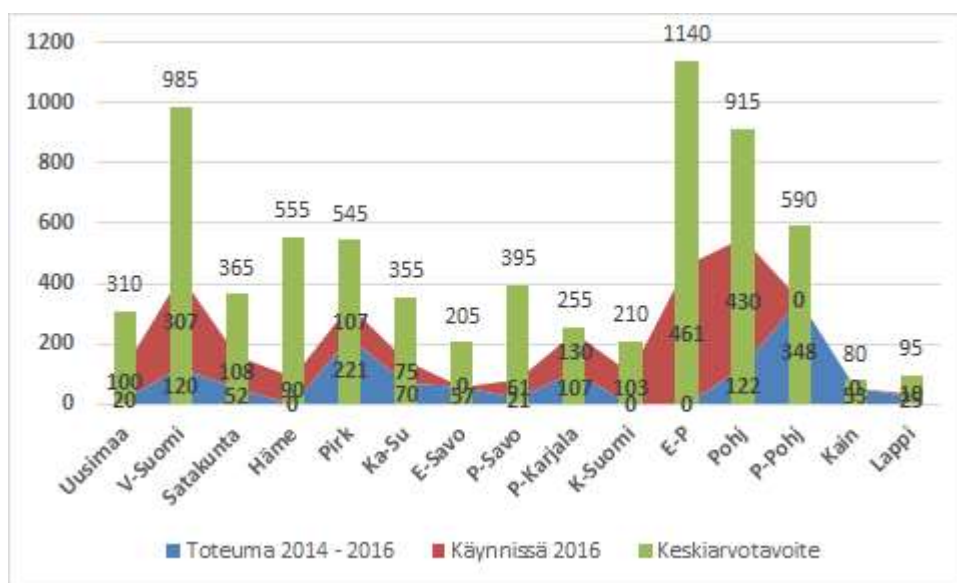
Kuva 8. Hankkeiden toteuman ja odotettujen tulosten osuus alueellisesta keskiarvotavoitteesta (Lähde: ELY-keskusten vuosikertomukset 2016)

Yritystuet

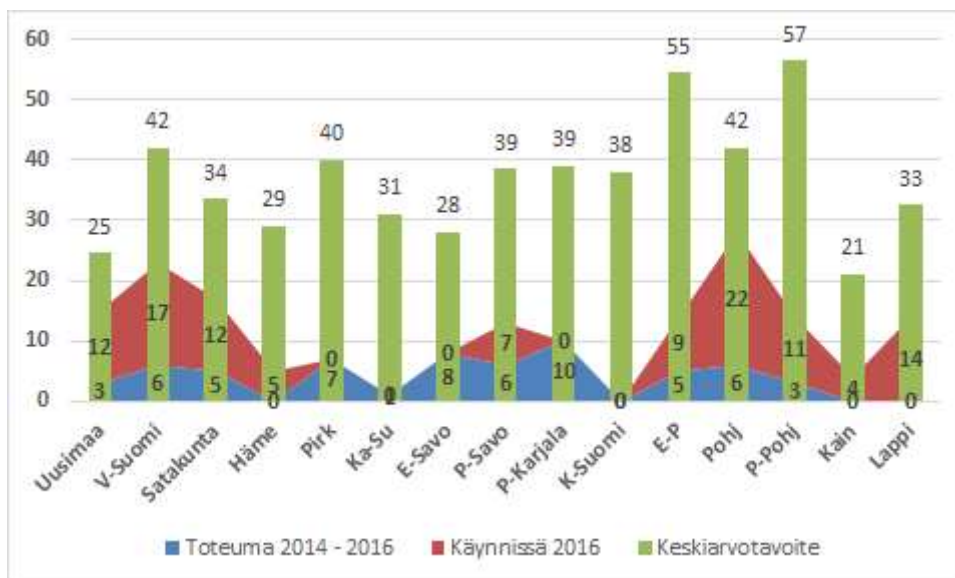
Yritystuet ovat edenneet tasaisemmassa tahdissa kuin hanketuet. Maatilainvestointeja on vuoden 2016 loppuun mennessä tehty 1 216, ja käynnissä on 1 982. Manner-Suomen ohjelman tavoite 7 000 investointitukea saanutta maatilaa saavutettaneen ohjelmakauden aikana. Nuorten viljelijöiden aloitustukea on saanut 20 viljelijää. Lisäksi 418 nuorta viljelijää oli saanut myönteisen päätöksen tuesta, mutta maksatuksia ei ollut vielä saatu päätökseen.

Ohjelmataason tavoite 2 700 nuoren viljelijän aloitustukea saanutta voidaan saavuttaa. Sama koskee maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investointien yritysten määrää. Vuosina 2014 – 2016 määrä oli 60, ja käynnissä oli 113 investointia. Ohjelmakauden tavoitteesta 550 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investoivaa yritystä on noin kolmasosa saavutettu.

Yritysten perustamis- ja kehittämistukiin sen sijaan täytyy kiinnittää enemmän huomiota, sillä vuoden 2016 loppuun mennessä tukea oli saanut 397 yritystä ja käynnissä oli 1 136 yritystukihanketta. Manner-Suomen ohjelmataavoite 6 000 yritysten käynnistys- tai kehittämistukea on edistynyt tähän mennessä vain neljäsosan.

Kuva 9. Investointitukea saaneiden maatalojen määrä (toteuma 2014 – 2016, käynnissä olevien hankkeiden odotetut tuotokset sekä alueellinen keskiarvotavoite) (Lähde: Mavi)

Kuva 10. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investoineiden yritysten määrä (toteuma 2014 – 2016, käynnissä olevien hankkeiden odotetut tuotokset sekä alueellinen keskiarvotavoite) (Lähde: Mavi)

4 Tuloksellisuusarviointi

4.1 Vastaukset tuloksellisuusarvioinnin kysymyksiin

Tässä luvussa vastataan arvioinnin toteuttamissuunnitelman mukaisiin arviointikysymyksiin 19, 26, 27, 30 ja 36. Lisäksi luvussa kuvataan muodostettu metodologia tuloksellisuusindikaattorille R2. Arviointikysymysten SFC-kehikkoon tiivistetyt vastaukset on esitetty liitteessä 1.

Arviointikysymys 19. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on edistetty pienyritysten monipuolistamista, perustamista ja kehittämistä sekä helpotettu työpaikkojen luomista? (Kohdeala 6A, KOM 16)

Kohdealan 6A julkinen rahoitus on yhteensä 377 miljoonaa euroa. Suurin osa (68 %) kohdealan rahoituksesta kohdistuu tila- ja yritystoiminnan kehittämiseen yritystukina¹. Kohdealan budjetista 19 % on puolestaan allokoitu yhteistyötoimenpiteelle². Koulutukseen ja tiedonvälitykseen on kohdistettu 12 % kohdealan 6A rahoituksesta.

¹ alatoimenpide 6.2 yrityksen perustamistuki muun kuin maataloustoiminnan aloittamiseksi maaseutualueilla ja alatoimenpide 6.4 tuki investointeihin muun kuin maataloustoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen

² alatoimenpiteet 16.2 pilottihankkeet, 16.3 pienten yritysten yhteistyö ja maaseutumatkailu, 16.4 lyhyet toimitusketjut, 16.5 ilmastonmuutos, 16.6 biomassan toimitusketju, 16.9 maataloustoiminnan monipuolistaminen ja 16.0 muut

Tavoitteet ja toteutuma

Kohdealan 6A tavoitteena on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (vuonna 2023) tue-
tuissa hankkeissa olisi syntynyt yhteensä 4 000 uutta työpaikkaa (tulosindikaattori T20).
Lisäksi kohdealan 6A tuotostason tavoitteena on 12 000 koulutuksiin osallistunutta sekä
5 500 perustamistukea ja tukea muuhun kuin maataloustoimintaan maaseudulla saa-
nutta.

Vuoden 2016 loppuun mennessä kohdealan 6A rahoituksesta oli sidottu 25 % eli 92,8 mil-
joonaa euroa. Maksuja on kertynyt noin 5,6 miljoonan euron edestä, eli maksuaste on 2 %
rahoituskehyksestä (taulukko 5).

Suhteessa eniten varoja on sidottu yhteistyötoimenpiteeseen (44 % rahoituskehyksestä).
Vuoden 2016 loppuun mennessä tämän toimenpiteen maksatuksia ei oltu tehty. Koulu-
tus- ja tiedotustoimien (M01) rahoituskehyksestä on sidottu 24 % ja tila- ja yritystoimin-
nan kehittämisen (M06) kehyksestä 19 %.

Taulukko 5. Kohdealan 6A sidotut ja maksetut varat

6A	Sidotut varat	Sidonta- aste %	Maksetut lkm	Maksetut varat	Maksuaste	Rahoitus- kehys (EU+kans)	
M01	11,451,771	24%	2	154,942	0%	48,000,000	13%
M06	49,586,587	19%	138	5,570,297	2%	257,000,000	68%
M16	31,792,750	44%			0%	72,000,000	19%
Yhteensä	92,831,108	25%			0%	377,000,000	

Toimenpiteiden vaikutus

Arvioinnissa toteutettujen haastatteluiden perusteella voidaan katsoa, että toimenpiteet
ovat edistäneet pienyritysten toimintaa kohtuullisen hyvin.

Osa haastateltavista on nähnyt toimenpiteiden vaikuttaneen jopa merkittävästi pienyri-
tysten toimintaan. Näiden lisäksi kuitenkin jotkut vastaajista ovat nähneet toimenpitei-
den edistäneen vain kehnosti pienyritysten toimintaa ja monipuolistamista, vaikka tavoit-
teet ovatkin olleet selkeät. Toiminnan on nähty painottuneen enemmän maatilojen ke-
hittämiseen, sukupolvenvaihdokseen sekä tuotteiden jalostukseen, eikä pienyritysten toi-
minnan kehittämiseen ja monipuolistamiseen. Pienyritysten monipuolistamisen on
nähty tapahtuneen enemmänkin edellisellä ohjelmakaudella.

Ongelmana nähtiin esimerkiksi se, että ohjelman katsottiin olevan jälkeen jäänyt. Sen
nähtiin yhden haastateltavan mukaan kuvastavan enemmän 20 vuoden takaista ajattelu-
tapaa, jossa maatilan yhteyteen perustetaan yritys ja tätä kautta pyritään monipuolista-
maan yritystoimintaa. Näiden kautta taas odotetaan syntyvän maaseutuyrityksiä maaseu-
tukytköksiin. Tällä hetkellä rakennemuutos on voimakasta ja jatkavat tilat ovat investoi-

via tiloja, jotka keskittyvät maataloustuotantoon. Näihin ei synny uutta potentiaalia tai yritystoimintaa.

Ongelmaksi esitettiin myös se, etteivät ohjelman toimenpiteet kohdistu pieniin tiloihin. Joihinkin toimenpiteisiin on ollut myös hankalaa saada hankkeita mukaan.

Lisäksi haastatteluissa mainittiin myös, ettei tukien määrällä ole niin suurta merkitystä pienyritysten toimintaan: esimerkiksi rakennetukien kautta voi jonkin verran lisätä kilpailukykyä, mutta lopulta kilpailukyky tulee kuitenkin enemmän kuluttajakäyttäytymisen kautta.

Huomiona haastatteluissa nostettiin esille, että ohjelmakausi on vasta vähän aikaa sitten lähtenyt kunnolla käyntiin, joten toimenpiteiden vaikutukset eivät välttämättä ole vielä kunnolla tulleet esille. Tästä syystä kaksi vastaajaa ei vielä osannut vastata siihen, ovatko toimenpiteet edistäneet pienyritysten toimintaa.

Lisäksi mainittiin, että tälle ohjelmakaudelle on osunut muista syistä johtuvaa kannattavuuden heikkenemistä, ja tämänkin myötä on ollut vaikea selkeästi nähdä ohjelman vaikutuksia. Yritykset investoivat ja palkkaavat väkeä nihkeästi.

Työpaikkojen luomiseen toimenpiteillä on nähty olevan merkitystä. Työpaikkojen määrän onkin nähty nousseen sen jälkeen, kun ohjelma on lähtenyt kunnolla käyntiin.

Työpaikkojen määrän lisääntymisen nähtiin liittyvän muun muassa tilojen laajentamiseen. Tilojen laajentamisen kautta työpaikat varmentuvat ja uusia työpaikkoja voi näiden kautta tulla lisää.

Toisaalta haastatteluissa nostettiin esille, että taloudellisesti vaikeat ajat ovat myös hidastaneet uusien työpaikkojen luomista, koska työpaikat syntyvät toiminnan kehittämisen kautta. Taloudellisesti vaikeina aikoina toimintaa ei välttämättä uskalleta kehittää, eikä uskalleta laittaa isompia resursseja projekteille. Tämä osaltaan hillitsee uusien työpaikkojen syntymistä.

Vastaus arviointikysymykseen 19.

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 toimenpiteet ovat edistäneet pienyritysten toimintaa kohtuullisen hyvin. Toimenpiteiden toteuttaminen on myös ongelmia.

Merkittävin ongelma on tilojen pienenus, minkä vuoksi on ollut hankalaa saada eri toimenpiteet kohtaamaan. Tukien määrällä ei ole pienyritysten toiminnan kannalta suurta merkitystä. Rakennetukien kautta voi lisätä kilpailukykyä, mutta lopulta kilpailukyky realisoituu kuluttajakäyttäytymisestä välittyvien vaikutusten kautta.

Arviointikysymys 26. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu tuettujen maatilojen taloudellista suorituskykyä ja helpotettu maatilojen rakennemuutosta ja nykyaikaistamista erityisesti markkinoille osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen avulla? (Kohdeala 2A, KOM 4)

Kohdealan 2A julkinen rahoitus on yhteensä 878,4 miljoonaa euroa. Valtaosa, 871,4 miljoonaa euroa (99,2 %), kohdealan rahoituksesta on kohdistettu investointeihin fyysiseen

omaisuuteen³. Rahoituskehyksestä viisi miljoonaa euroa (0,6 %) on suunnattu koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteisiin⁴ ja kaksi miljoonaa (0,2%) neuvontatoimenpiteeseen (taulukko 6). Kohdealan toimenpiteet ja indikaattorit on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 6. Kohdealan 2A tavoiteindikaattori (Lähde: Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma, Mavi)

Kohdeala	Tavoiteindikaattorin nimike	Tavoitearvo 2020	Menosuunnitelma (EU+kans)	Toimenpiteiden yhdistelmä
2A	T4: niiden maatilojen prosenttiosuus, jotka saavat maaseudun kehittämisohjelmasta tukea rakennuudistukseen tai nykyaikaistamiseen tehtäviin investointeihin	11,94 %	878,400,000	M01, M02, M04

Tietämyksen siirto ja tiedotus sekä neuvonta maatalouden kilpailukyvyyn parantamisessa

Toimenpide M01 tietämyksen siirto ja tiedotus pitää sisällään alatoimenpiteet 1.1 koulutus ja 1.2 tiedonvälitys. Tiedonvälityshankkeisiin tavoitellaan kohdealalla 2A kaikkiaan 1600 osallistujaa. Tilaisuuksien lukumäärälle ei ole tavoitearvoa. Vuoden 2016 loppuun mennessä on toteutunut 5 tiedotus- ja/tai esittelytoimea ja niiden kustannukset ovat olleet 301 994 euroa.

Toimenpide M02 neuvonta-, tilanpito- ja lomituspalvelut alatoimenpiteen tavoitteeksi on kohdealan 2A osalta asetettu, että 2 000 viljelijää saa neuvontaa kilpailukyvyyn parantamista tavoittelevissa kysymyksissä. Toimenpidettä ei ole aloitettu, joten yhtään neuvontaa ei ole järjestetty eikä varoja ole sidottuna.

Neuvo2020-toimenpide on saatu käyntiin ohjelmakauden alkaessa vuoden 2015 aikana. Neuvontatapahtumia on vuoden 2016 loppuun mennessä toteutettu 16 876 yhteensä 10 417 maatilalle.

Varsinainen talousneuvonta käynnistyy vasta kesällä 2017. Talousneuvonnalla voi saada apua maatalon nykyaikaistamiseen ja kilpailukyvyyn parantamiseen.

Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI on valittu neuvontatoimenpiteiden arvioinnin suorittajaksi. Arviointi on käynnistynyt ja sen puitteissa on suoritettu kyselytutkimus, jonka tavoitteena on ollut selvittää neuvontatoimenpiteiden vaikuttavuutta siihen osallistuneilta maailoilta.

Vaikka varsinainen talousneuvonta ei ole vielä päässyt käyntiin, kyselyn tulosten perusteella 54 % maailoista kokee neuvonnan auttaneen tuotannon tehostamisessa. Suuria alueellisia eroja ei ole. Sen sijaan tuotantosuuntien välillä on havaittavissa hajontaa.

³ alatoimenpide 4.1 maatalon investoinnit

⁴ alatoimenpiteet 1.1-1.3

Tuotannon tehokkuuden näkökulmasta neuvonta koettiin hyödyllisimmäksi lypsy- ja nautakarja- sekä kasvinviljelytiloilla. Vähiten apua tuotannon tehostamiseen on saatu kasvihuonetiloilla. Eri tilakokojen näkemyksissä neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen ei ole merkittävää eroa.

Taulukko 7. Kohdealan 2A toimenpiteet ja indikaattorit (Lähde: Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014-2020)

Toimenpiteen nimi	Indikaattorin nimi	Arvo/€
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Koulutus / taitojen hankkiminen (1.1) – koulutuksiin osallistuneiden lkm	1600
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Koulutus / taitojen hankkiminen (1.1) – julkinen yhteensä koulutukseen/taitoihin	4 000 000
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Julkiset menot yhteensä € (koulutukset, tilanvaihdot, esittely) (1.1–1.3)	5 000 000
M02 – Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut (15 artikla)	Neuvoa saaneiden tuensaajien lkm (2.1)	2 000
M02 – Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut (15 artikla)	Julkiset menot yhteensä (€) (2.1–2.3)	2 000 000
M04 – Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Maatilaan investointeihin tukea saavien tilojen lkm (4.1)	7000
M04 – Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Investoinnit yhteensä € (julkiset + yksityiset)	1 809 200 000
M04 – Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Julkiset menot yhteensä (€) (4.1)	871 400 000
M04 – Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Julkiset menot yhteensä (€)	871 400 000

Neuvonnan kyselyssä on kysytty, oliko neuvonnasta apua tuotantokustannusten alentamisessa. Kyselyyn vastanneista 42 % koki, että neuvonnasta on ollut apua tuotantokustannusten vähentämisessä.

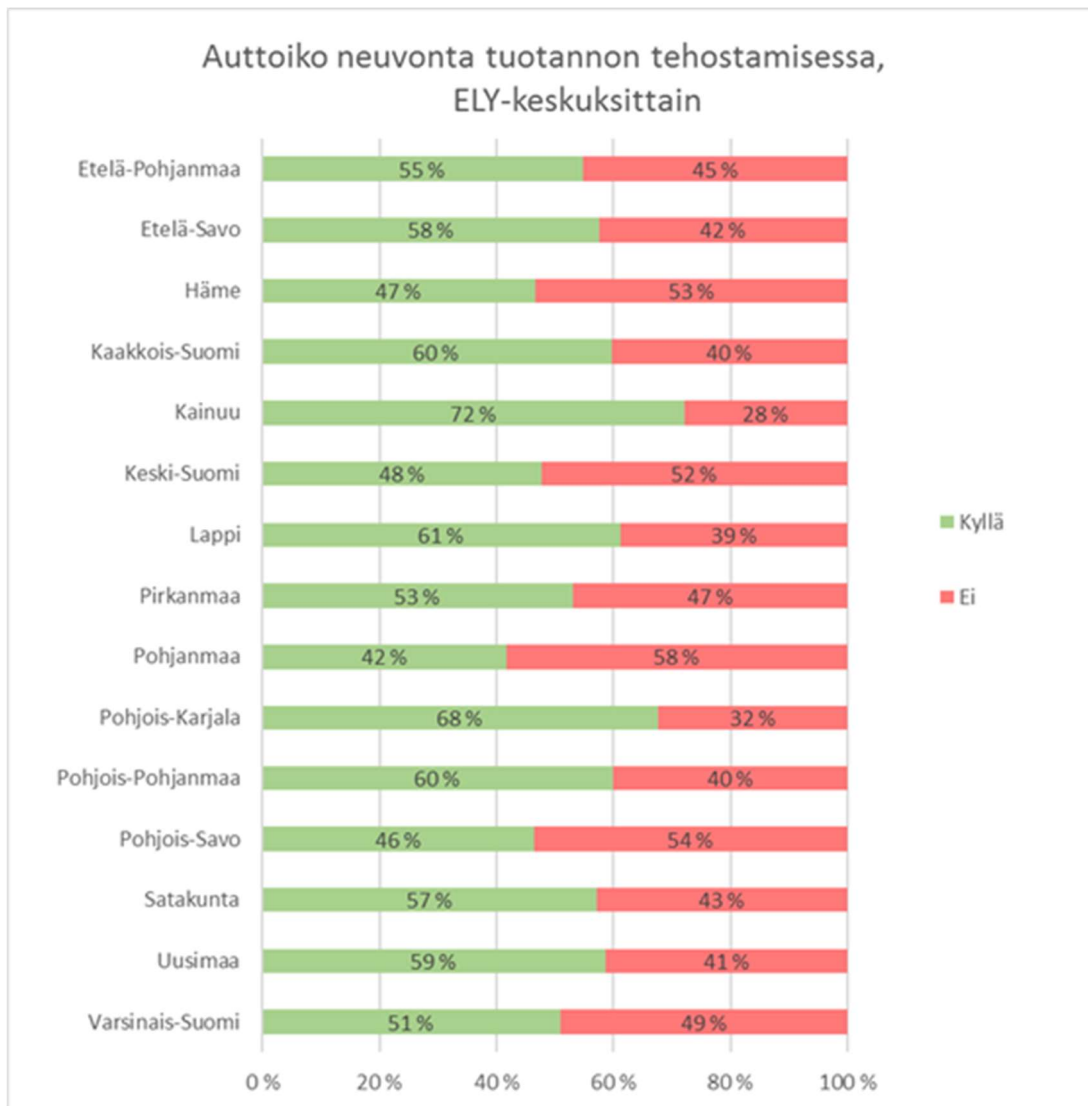
Kokemus vaihteli tuotantosuuntien välillä. Suurimman avun kokivat saaneensa siipikarjatilalliset, joista 55 % ilmoitti neuvonnan auttaneen tuotantokustannusten pienentämisessä. Toisaalta vain 6 % lammas- ja vuohitilallisesta oli saanut apua neuvonnasta tuotantokustannusten hallintaan ja kasvihuonetiloista yksikään ei ilmoittanut vastaavaa hyötyä. Neuvonta toimenpiteeseen osallistuneen maatilan koolla ei ole merkitystä tässä yhteydessä.

ELY-keskuksittain tarkasteltuna yli puolet vastaajista on suurimmassa osassa alueista sitä mieltä, että neuvonta on auttanut tuotannon tehostamisessa (taulukko 8 ja kuva 10).

Kaikkein eniten apua neuvonnasta on kyselyn perusteella ollut Kainuussa, jossa 72 % viljelijöistä ovat vastanneet neuvonnasta olleen apua. Sen sijaan vähiten neuvonnasta on kyselyn perusteella ollut apua Pohjanmaalla, jossa 42 % viljelijöistä ovat vastanneet neuvonnan auttaneen.

Taulukko 8. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen alueittain (Lähde: MDI 2017)

ELY-keskus	Kyllä	Ei	Yhteensä
Etelä-Pohjanmaa	53	64	117
Etelä-Savo	28	38	66
Häme	40	35	75
Kaakkois-Suomi	21	31	52
Kainuu	5	13	18
Keski-Suomi	36	33	69
Lappi	7	11	18
Pirkanmaa	54	61	115
Pohjanmaa	46	33	79
Pohjois-Karjala	20	42	62
Pohjois-Pohjanmaa	49	73	122
Pohjois-Savo	67	58	125
Satakunta	24	32	56
Uusimaa	29	41	70
Varsinais-Suomi	52	54	106
Kaikki yhteensä	531	619	1150

Kuva 11. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen alueittain (Lähde: MDI 2017)

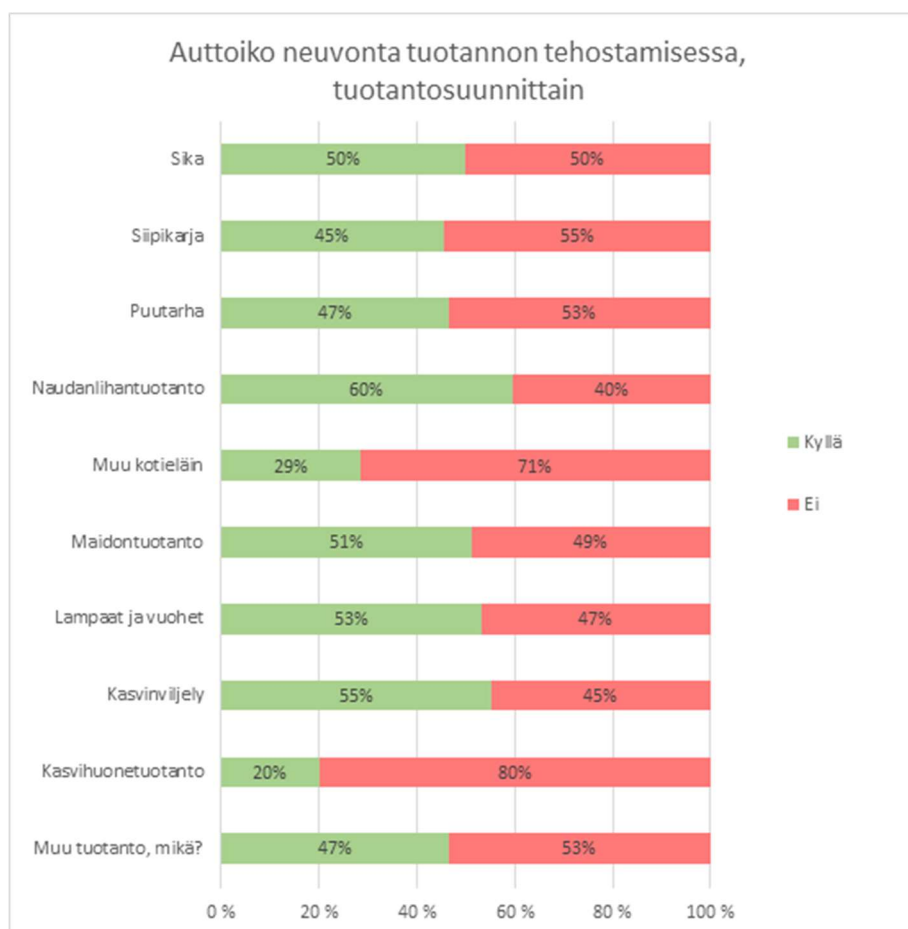
Tuotantosuunnittain tarkasteltuna näkemyksessä neuvonnan tuotantoa tehostavasta vaikutuksesta on eroja. Vähintään puolet kyselyyn vastanneista sianlihan-, naudanlihan-, maidon-, lampaiden ja vuohten sekä kasvinviljelyn tuottajista ovat nähneet neuvonnan tehostaneen tuotantoa (taulukko 9 ja kuva 11).

Eniten apua neuvonnasta ovat kyselyn mukaan saaneet naudanlihantuottajat, joista 60 % ovat vastanneet neuvonnan tehostaneen tuotantoa. Vähiten neuvonnasta on ollut apua kasvihuonetuotannossa, jossa vain 20 % vastaajista ovat vastanneet neuvonnan auttaneen. Lisäksi myös muussa kotieläintuotannossa vain 29 % ovat vastanneet neuvonnasta olleen apua.

Taulukko 9. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen tuotantosunnittain

Auttoiko neuvonta tuotannon tehostamisessa?

	Kyllä	Ei	Kaikki yhteensä
Kasvihuonetuotanto	4	1	5
Kasvinviljely	257	315	572
Lampaat ja vuohet	14	16	30
Maidontuotanto	167	176	343
Muu kotieläin	5	2	7
Naudanlihantuotanto	54	80	134
Puutarha	16	14	30
Siipikarja	12	10	22
Sika	16	16	32
Muu tuotanto, mikä?	23	20	43
Kaikki yhteensä	568	650	1218

Kuva 12. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen tuotantosuunnittain (Lähde: MDI 2017)

Tilan viljelyksessä olevan pinta-alan mukaan tarkasteltuna voidaan katsoa, ettei tilan koolla ole juurikaan merkitystä siinä, onko neuvonnan nähty tehostaneen tuotantoa (taulukko 10 ja kuva 12).

Vasta silloin, kun tilan koko ylittää 150 hehtaaria, on neuvonnan nähty tehostaneen tuotantoa hieman enemmän kuin pienemmillä tiloilla. Yli 150 hehtaarin tiloilla 59 % kyselyyn vastanneista on vastannut neuvonnan tehostaneen tuotantoa ja pienemmillä tiloilla luku on reilu 50 %.

Taulukko 10. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen tilakokoluokittain (Lähde: MDI 2017)

Auttoiko neuvonta tuotannon tehostamisessa?

	Kyllä	Ei	Kaikki yhteensä
0–39,99 ha	207	228	435
40–79,99 ha	165	194	359
80–149,99 ha	151	168	319
Yli 150 ha	53	76	129
Kaikki yhteensä	576	666	1242

Tuotantokustannusten alentamisessa neuvonnasta ei ole nähty olevan niin paljon apua kuin tuotantokustannusten tehostamisessa. Kaiken kaikkiaan yhteensä 42 % vastaajista ovat olleet sitä mieltä, että neuvonta on auttanut alentamaan tuotantokustannuksia. ELY-keskuksittain tarkasteltuna ainoastaan Kaakkois-Suomessa ja Lapissa yli puolet vastaajista ovat nähneet neuvonnan alentaneen tuotantokustannuksia (taulukko 10 ja kuva 10). Kaikkein vähiten neuvonnan on nähty alentaneen tuotantokustannuksia Hämeessä, jossa 35 % vastaajista on arvioinut, että neuvonta on alentanut tuotantokustannuksia.

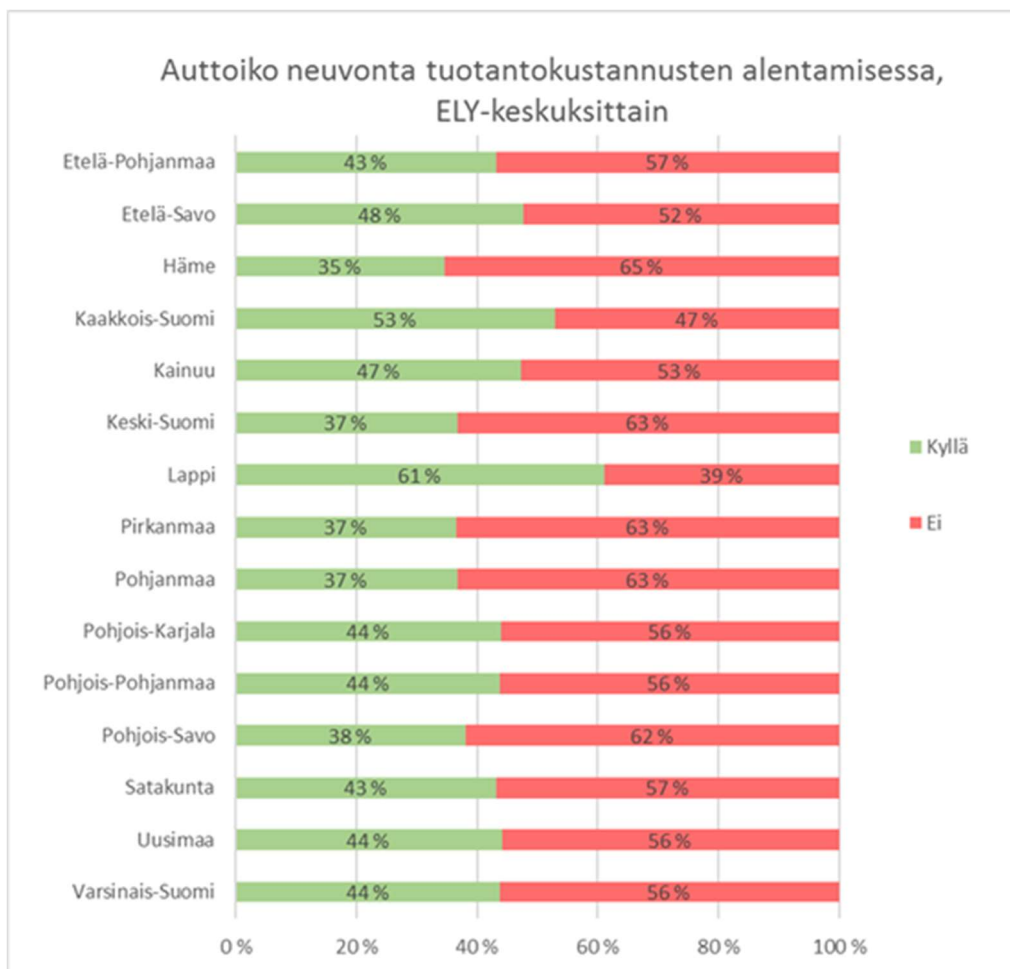

Kuva 13. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen tuotantosuunnittain (Lähde: MDI 2017)

Taulukko 11. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen alueittain (Lähde: MDI 2017)

Auttoiko neuvonta tuotantokustannusten alentamisessa?

	Kyllä	Ei	Kaikki yhteensä
Etelä-Pohjanmaa	66	50	116
Etelä-Savo	35	32	67
Häme	49	26	75
Kaakkois-Suomi	24	27	51
Kainuu	10	9	19
Keski-Suomi	43	25	68
Lappi	7	11	18
Pirkanmaa	73	42	115
Pohjanmaa	50	29	79
Pohjois-Karjala	33	26	59
Pohjois-Pohjanmaa	68	53	121
Pohjois-Savo	76	47	123
Satakunta	33	25	58
Uusimaa	38	30	68
Varsinais-Suomi	59	46	105
Kaikki yhteensä	664	478	1142

Kuva 14. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotannon tehostamiseen alueittain (Lähde: MDI 2017).

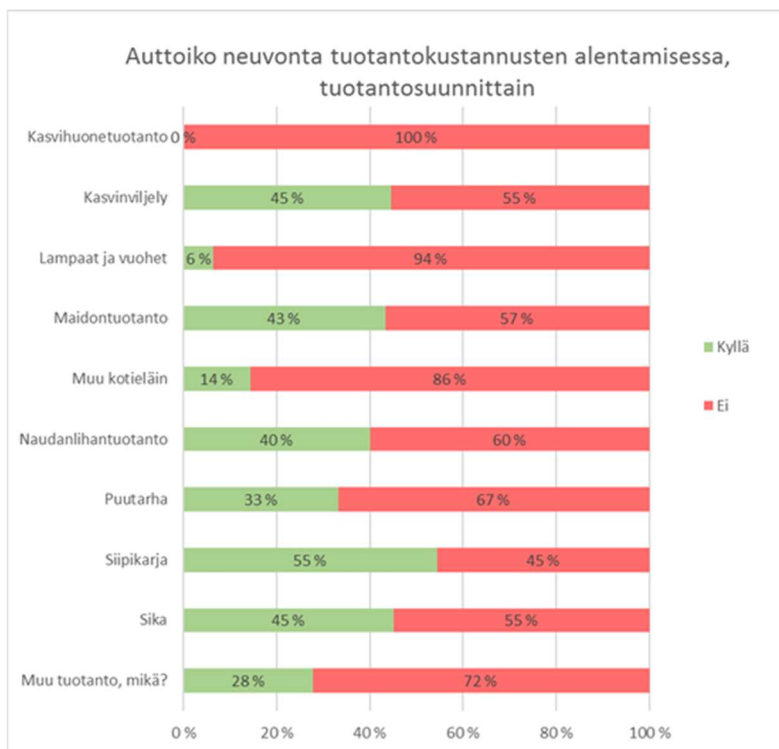
Eri tuotantosuurteiden välillä on havaittavissa eroa siinä, kuinka paljon neuvonnan on nähty auttaneen tuotantokustannusten alentamisessa (taulukko 12 ja kuva 14).

Kaikkein vähiten neuvonnan on nähty auttaneen kasvihuonetuotannossa sekä lampaiden ja vuohten tuotannossa. Kasvihuonetuotannossa 0 % sekä lampaiden ja vuohten tuotannossa 6 % vastaajista ovat nähneet neuvonnan alentaneen tuotantokustannuksia. Eniten neuvonnan on nähty hyödyttäneen siipikarjantuotannossa (55 %).

Taulukko 12. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotantokustannusten alentamiseen tuotantosuunnittain (Lähde: MDI 2017).

Autoiko neuvonta tuotantokustannusten alentamisessa?

	Kyllä	Ei	Kaikki yhteensä
Kasvihuonetuotanto		5	5
Kasvinviljely	255	317	572
Lampaat ja vuohet	2	29	31
Maidontuotanto	147	192	339
Muu kotieläin	1	6	7
Naudanlihantuotanto	53	79	132
Puutarha	10	20	30
Siipikarja	12	10	22
Sika	14	17	31
Muu tuotanto, mikä?	12	31	43
Kaikki yhteensä	506	706	1212

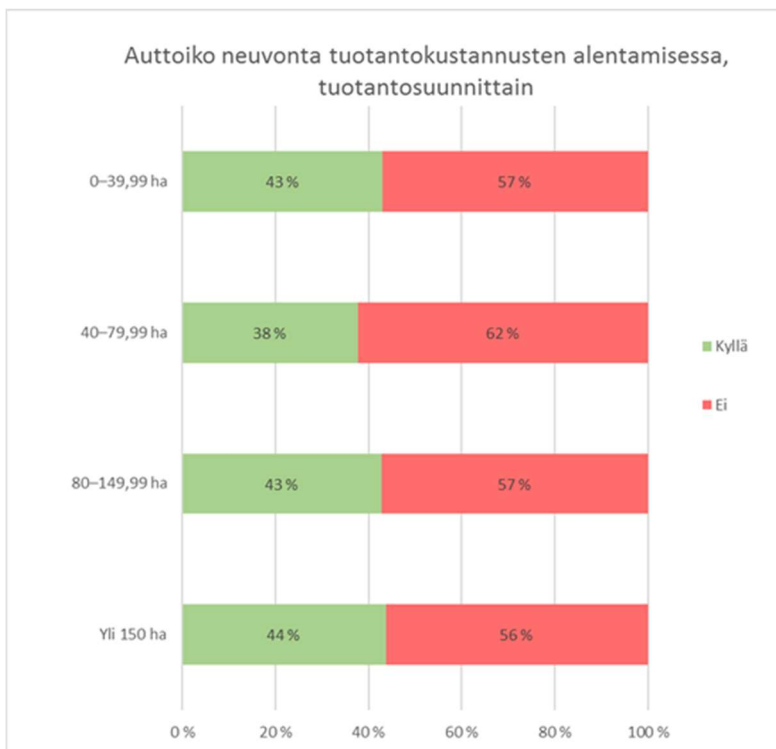
Kuva 15. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotantokustannusten alentamiseen tuotantosuunnittain (Lähde: MDI 2017).

Tilan viljelyksessä olevan pinta-alan mukaan tarkasteltuna voidaan katsoa, ettei tilan koko vaikuta juurikaan siihen, onko neuvonnan katsottu alentaneen tuotantokustannuksia (taulukko 13 ja kuva 15). Vähiten neuvonnasta on kuitenkin nähty olleen apua 40–79,90 hehtaarin tiloilla.

Taulukko 13. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotantokustannusten alentamiseen tilakokoluokittain (Lähde: MDI 2017).

Auttoiko neuvonta tuotantokustannusten alentamisessa?

	Kyllä	Ei	Kaikki yhteensä
0–39,99 ha	188	249	437
40–79,99 ha	135	222	357
80–149,99 ha	135	180	315
Yli 150 ha	56	72	128
Kaikki yhteensä	514	723	1237

Kuva 16. Viljelijöiden näkemys neuvonnan vaikutuksesta tuotantokustannusten alentamiseen tilakokoluokittain (Lähde: MDI 2017)

Maatalouden investoinnit

Maatalouden kilpailukykyyn pyritään vaikuttamaan ensisijaisesti toimenpiteellä M4.1 Maatilan investoinnit. Toimenpiteen tavoitteena on maatilojen nykyaikaistaminen, suotuisan rakennekehityksen edistäminen ja kilpailukykyyn parantaminen. Kohdealan 2A rahoituksesta peräti 99,2 % (871,4 miljoonaa euroa) on kohdennettu maatilojen investointien rahoitukseen. Ohjelman tavoitteena on, että toimenpiteestä tuetaan kokonaisuudessaan 7 000 maatilan investointeja.

Ohjelmakausi 2014-2020 saatiin käyntiin vuonna 2015. Vuosina 2015-2016 tehtiin kaikkiaan 2850 investointipäätöstä, joista 583 on maksettu loppuun. Päätetyistä hankkeista 35 % tehtiin nuorten, alle 40-vuotiaiden viljelijöiden maatiloilla (kuva 16).

EU:n yhteinen tavoiteindikaattori R1 on niiden maatilojen osuus, jotka saavat tukea maa-seudun kehittämisohjelmasta tukea rakenneuudistukseen tai nykyaikaistamiseen tehtäviin investointeihin. Tavoiteindikaattori saa arvon 1,2 %, kun mukaan lasketaan jo päättyneet hankkeet. Kun huomioidaan myös sidotut rahoitukset, indikaattori saa arvon 5,7 %. Ohjelmalle asetetun tavoitteen mukaan indikaattorin tavoitearvo on 11,94 % vuonna 2020.

Investointien alueellista jakautumista voi tarkastella ELY-keskusten vuosiraporteista, joiden mukaan Suomessa on ohjelmakauden aikana ja vuoden 2016 loppuun mennessä toteutettu 1216 maatilainvestointia. Investointien lukumäärä eroaa arvioinnissa käytettävien rekisteriaineistojen tiedoista. Tämä viittaa siihen, että ELY-keskuksilla on erilainen raportointitapa. Näin eri ELY-keskusten välistä vertailua ei voida suorittaa.

ELY-keskusten raporteista käy kuitenkin ilmi, että kaikkien ELY-keskusten alueilla ohjelmasta on rahoitettu tai tullaan rahoittamaan maatilan investointeja kuluva ohjelmakauden aikana. Kaksi ELY-keskusta (Häme ja Keski-Suomi) on raportoinut, ettei niiden alueella ole toteutunut yhtään investointia vuosina 2014-2016. Myös näillä alueilla on käynnissä olevia hankkeita. On mahdollista, että vuosiraporteissa on raportointivirhe. Mavin tilastojen mukaan näillä alueilla on ollut maatilainvestointien loppumaksatuksia.

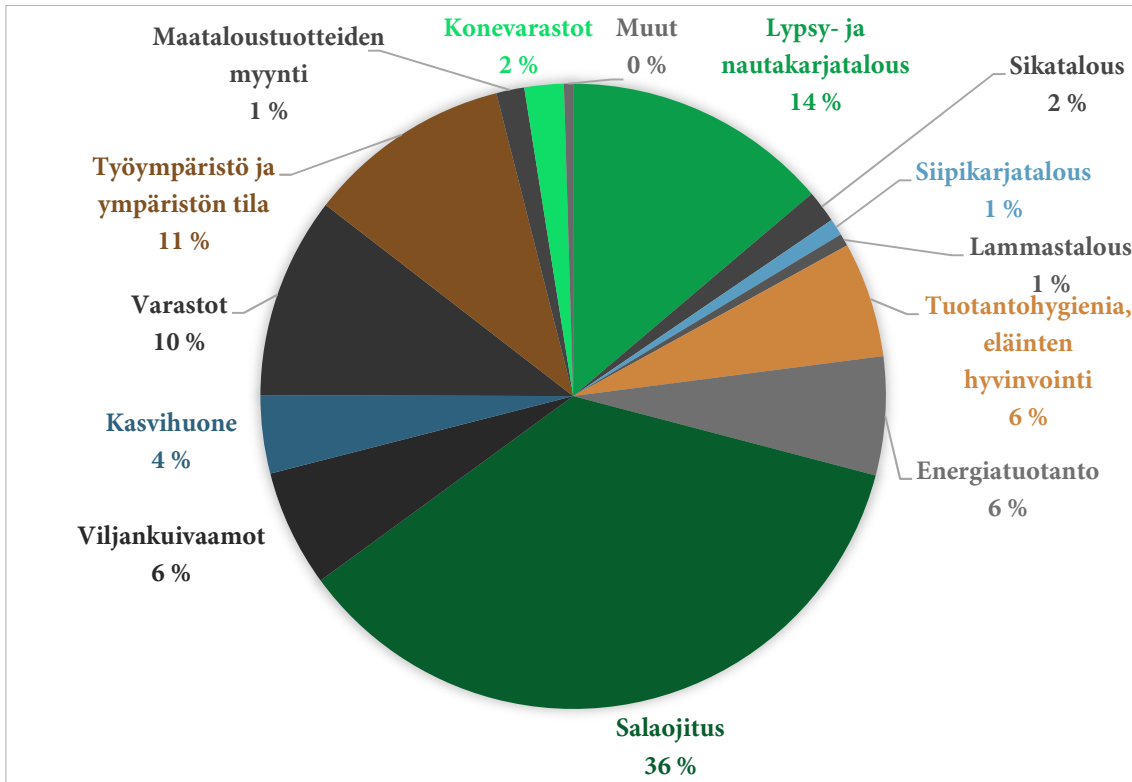
Vuosiraporttien mukaan lukumääräisesti eniten maatalousinvestointeja on toteutunut Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Pirkanmaan ELY-keskuksissa.

Yleisin investointityyppi on ollut salaojat, joita on tehty ohjelman kahden ensimmäisen vuoden aikana 988 kpl (36 % investoinneista). Salaojainvestointien kokonaiskustannukset ovat 28,3 miljoonaa euroa ja niihin on maksettu yhteensä noin 980 000 euroa julkista tukea. Yhden salaojainvestoinnin suuruus on ollut keskimäärin 28 700 euroa ja julkisen tuen osuus investoinnin kokonaiskustannuksista 35 % (taulukko 14).

Lypsy- ja nautakarjatalouden investointeja on toteutunut 380 kpl ja niiden osuus kaikista investoinneista oli 14 %. Lypsy- ja nautakarjatalouden investointien kokonaiskustannukset ovat olleet 169 miljoonaa euroa ja niihin on maksettu 65,7 miljoonaa euroa julkista tukea. Yksittäisen lypsy- tai nautakarjatalouden investoinnin suuruus on ollut keskimäärin 445 900 € ja julkisen tuen osuus investoinnin kokonaiskustannuksista 39 %.

Työympäristöä ja ympäristön tilaa edistäviä investointeja on toteutunut 291 kpl, joka on 11 % kaikista investoinneista. Niiden kokonaiskustannukset ovat olleet 20 miljoonaa euroa ja niiden toteuttamiseen maksettu julkinen tuki on 6,4 miljoonaa. Keskimääräinen

työympäristöä tai ympäristön tilaa edistävä investointi on suuruudeltaan 68 000 euroa ja julkisen rahoituksen osuus hankkeen kokonaiskustannuksista on 32 %.

Kuva 17. Maatilan investointien jakautuminen investointityypeittäin, kpl.

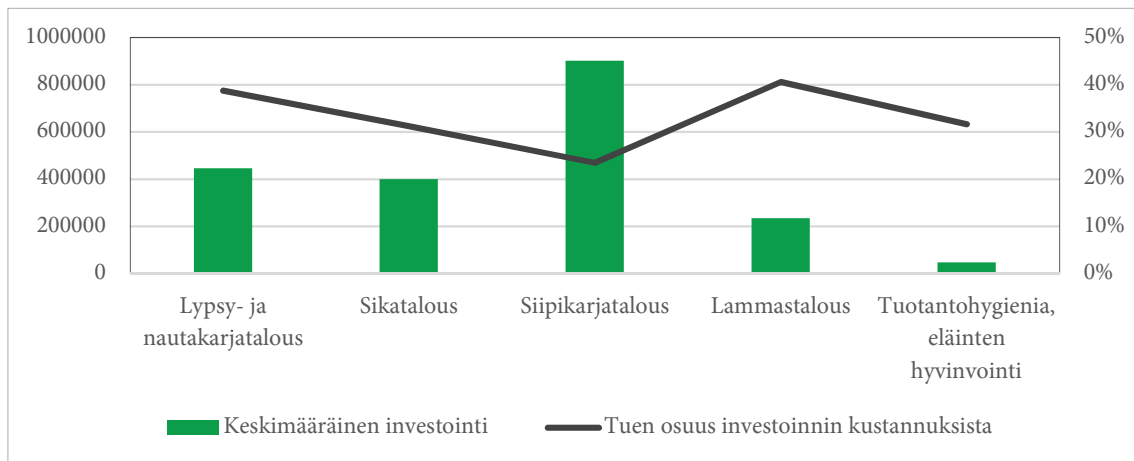
Neljänneksi eniten on tehty varastoinvestointeja. Investointien lukumäärä on yhteensä 287 kpl, mikä on 10 % kaikista toteutuneista investoinneista. Erilaisten varastojen rakentamiseen on käytetty kaikkiaan 31,7 miljoonaa euroa ja julkista tukea on maksettu yhteensä 9,4 miljoonaa euroa. Keskimääräinen varastoinvestointi on suuruudeltaan 110 400 € ja keskimäärin julkisen tuen osuus on 29,6 % hankkeen kokonaiskustannuksista.

Eläinten hyvinvointia ja tuotantohygieniaa parantavia investointeja on toteutunut 164 kpl ja niiden kokonaiskustannukset ovat 7,5 miljoonaa euroa. Julkista rahoitusta näihin hankkeisiin on maksettu 2,4 miljoonaa euroa. Keskimääräinen investointi on 46 000 euroa ja sen kustannuksista 32 % katetaan julkisella tuella.

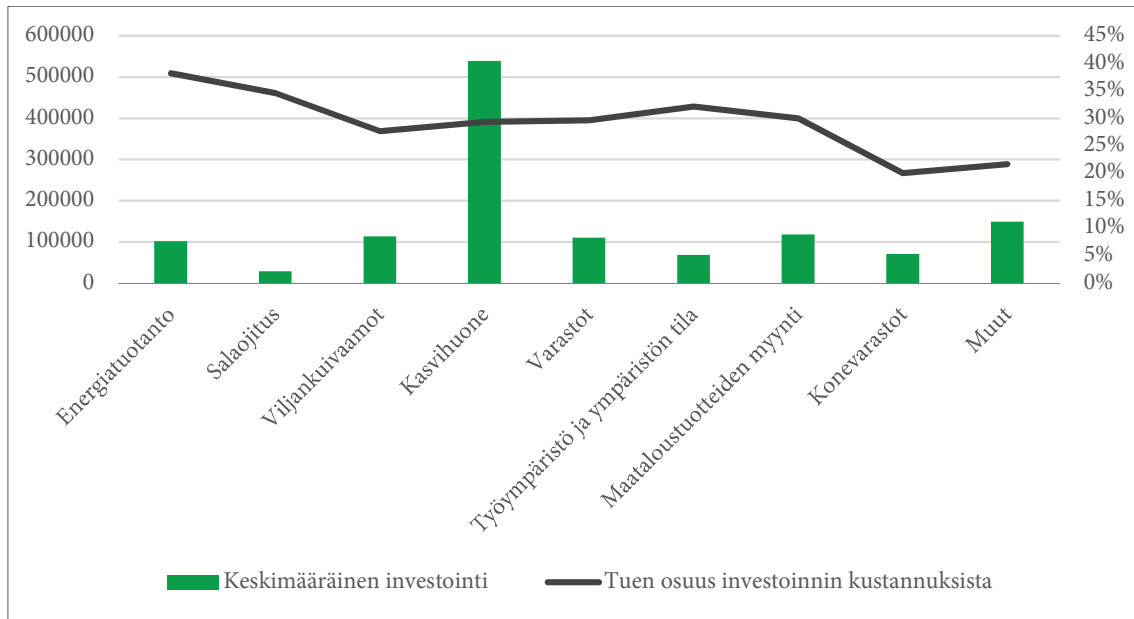
Maataloustuotteiden myyntikunnostukseen liittyä hankkeita on rahoitettu 40 kpl. Hankkeissa investoidaan joko maataloustuotteiden myyntiin liittyviin rakennuksiin tai koneisiin ja laitteisiin. Toteutuneiden hankkeiden kokonaiskustannukset ovat 4,6 miljoonaa euroa ja ne ovat saaneet yhteensä 1,4 miljoonaa julkista tukea. Yhden investoinnin keskimääräinen suuruus on 118 000 euroa ja sen kustannuksista 30 % katetaan maatalouden investointituella. Maataloustuotteiden jalostuksen yritysinvestointeja tuetaan lisäksi kohdealan 3A toimenpiteellä M04.2.

Taulukko 14. Maatilan investointien jakautuminen investointityypeittäin, kpl.

Investointikohde	Hankkeiden lukumäärä	Investointien kokonaiskustannukset	Maksettu julkinen tuki
Lypsy- ja nautakarjatalous	380	169439343,2	65711381,15
Sikatalous	46	18349559,58	5727230,47
Siipikarjatalous	24	21659647,59	5083256,24
Lammastalous	18	4208529	1708801,6
Tuotantohygienia, eläinten hyvinvointi	164	7511032,33	2377007,21
Energiatuotanto	169	17157442,61	6551531,41
Salaojitus	988	28349733,06	9807270,34
Viljankuivaamot	167	18841960,19	5204793,88
Kasvihuone	111	59775976,95	17522398,12
Varastot	287	31688398,12	9386649,82
Työympäristö ja ympäristön tila	291	19911830,63	6398743
Maataloustuotteiden myynti	40	4666859,83	1400057,94
Konevarastot	56	3941153,9	788230,18
Muut	13	1442261,61	273575,12

Kuva 18a. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta myönnettyt ja sidotut maatalouden investoinnit vuosina 2015-2016, keskimääräisen investoinnin suuruus (€) ja julkisen rahoituksen osuus investoinnin kokonaiskustannuksista (%).

Kuva 19b. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta myönnetyt ja sidotut maatalouden investoinnit vuosina 2015–2016, keskimääräisen investoinnin suuruus (€) ja julkisen rahoituksen osuus investoinnin kokonaiskustannuksista (%).

Nuorten viljelijöiden investoinnit

Loppuun maksetuista maatilan investoinneista 206 kpl on tehnyt enintään 40-vuotias viljelijä. Tämä on 35 % kaikista jo toteutuneista investoinneista (tavoiteindikaattori T4). Muuta tilastotietoa ei nuorien viljelijöiden investoinneista ole tämän arviointityön käytössä. Aikaisemman kyselytutkimuksen (Hietala ym. 2017) perusteella voidaan kuitenkin arvioida aloitustuen vaikutuksia tilojen investointimahdollisuuksiin.

Aloitustukea saaneista maidontuotantotiloista suurempi osuus koki SPV:n vaikuttaneen tilan investointimahdollisuuksiin kuin aloitustukea saaneista kasvinviljelytiloista. Vuosina 2015-16 sukupolvenvaihdokseen aloitustukea saaneista maanviljelijöistä 16 % mielestä sukupolvenvaihdos vahvisti, 35 % mielestä heikensi ja 49 % mielestä ei vaikuttanut tilan investointimahdollisuuksiin. Ilman aloitustukea sukupolvenvaihdoksen toteuttaneista 13 % mielestä sukupolvenvaihdon vahvisti, 21 % mielestä heikensi ja 67 % mielestä ei vaikuttanut tilan investointimahdollisuuksiin.

Aloitustukea saaneilla tiloilla on investoitu SPV:n ilman aloitustukea toteuttaneita tiloja aktiivisemmin. Aloitustukea saaneiden tilojen investoinnit ovat olleet suurempia ja pitkäaikaisempia kuten maa-alaa (pelto/metsä) ja kotieläinrakennukset. Ilman aloitustukea SPV:n toteuttaneiden tilojen yleisin investointi on ollut maatalouskone kuten traktori.

Maatalouden rakennekehitys ja talous

Kohdealan 2A toimenpiteiden tuloksellisuuden lisäksi arviointikriteerinä on maatalouden rakenteen uudistuminen ja taloudellisen suorituskyvyn parantuminen.

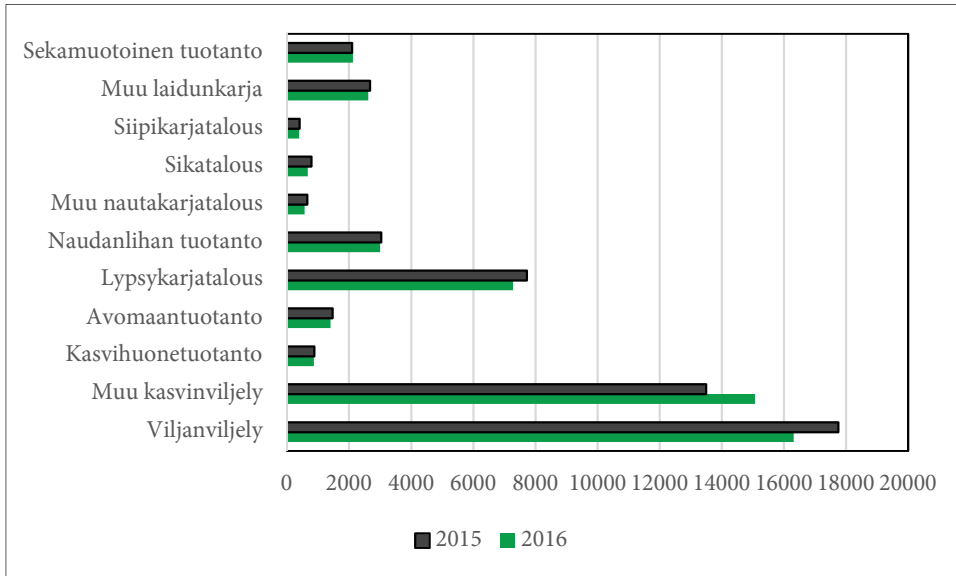
Suomessa oli vuonna 2016 50 388 maatilaa. Tämä oli 1,2 % vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Maatilojen lukumäärä on laskenut kaikissa maakunnissa lukuun ottamatta Lappia, Etelä-Savo ja Keski-Suomea, joissa maatilojen lukumäärä on noussut hieman. Kainuussa maatilojen lukumäärä on laskenut 11,2 %, joka on selvästi koko maan keskiarvoa ripeämpi tahti (taulukko 15).

Taulukko 15. Maatilojen lukumäärä ELY-keskusalueittain vuosina 2015-2016 (Luke 2017).

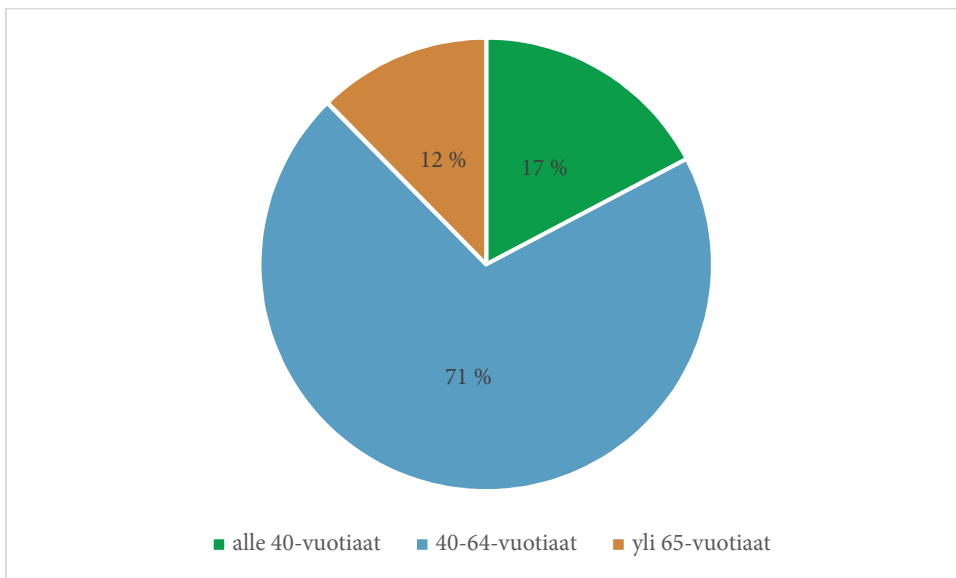
KOKO MAA	50999	50388
Uusimaa	3322	3300
Varsinais-Suomi	5490	5373
Satakunta	3123	3064
Häme	3678	3604
Pirkanmaa	3924	3911
Kaakkois-Suomi	3138	3078
Etelä-Savo	2444	2454
Pohjois-Savo	3652	3591
Pohjois-Karjala	2093	2082
Keski-Suomi	2660	2674
Etelä-Pohjanmaa	5694	5613
Pohjanmaa	4778	4704
Pohjois-Pohjanmaa	4396	4407
Kainuu	776	690
Lappi	1404	1422
Ahvenanmaa	427	421

Maatilojen lukumäärän kehittyminen ohjelmakauden kahden ensimmäisen vuoden aikana vaihtelee tuotantosuunnittain. Maatilojen lukumäärä on kasvanut sekamuotoisen tuotannon (+1,9%) ja muun kasvinviljelyn tuotantosuunnissa (+11,7%). Muissa tuotantosuunnissa tilalukumäärä on laskenut. Voimakkainta rakenteen kehittyminen on ollut viljanviljelyssä (-8,1%), lypsykarjataloudessa (-5,8%) ja nautakarjataloudessa (-11,9%). Kasvihuonetuotannon tilamäärässä ei ole tapahtunut muutoksia (kuvio 18).

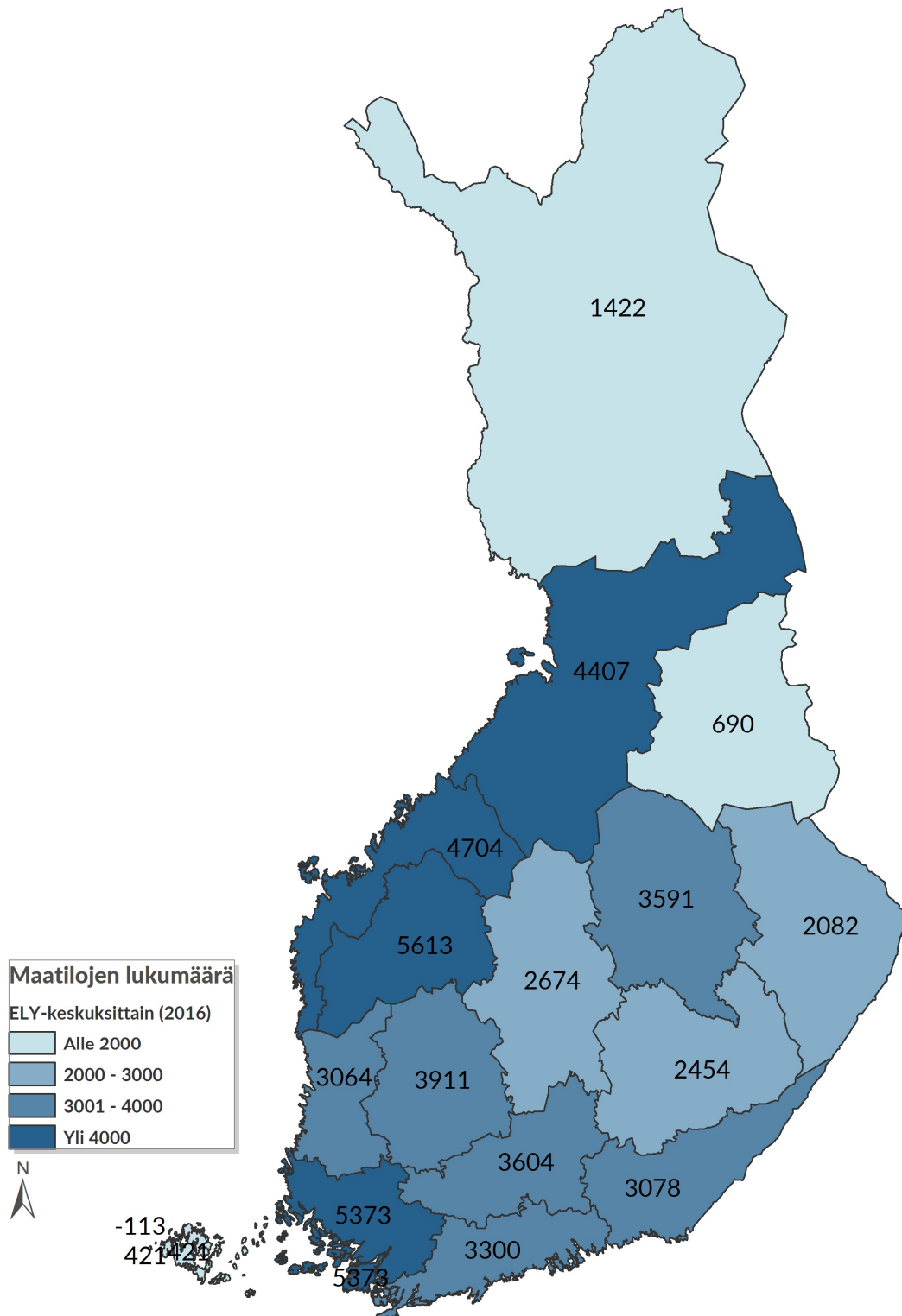
Maanviljelijöiden ikäjakauma on esitetty kuviossa 16. Maanviljelijöistä 17 % oli alle 40-vuotiaita vuonna 2016. Tämä on 5,7 % edellisvuotta vähemmän. Ikäluokan 40-64-vuotta viljelijöiden osuus oli 71% ja yli 65-vuotiaita viljelijöitä 12%. Eläkeiän kynnyksen ylittäneiden viljelijöiden osuus kasvoi 12,6 % vuodesta 2015 vuoteen 2016.

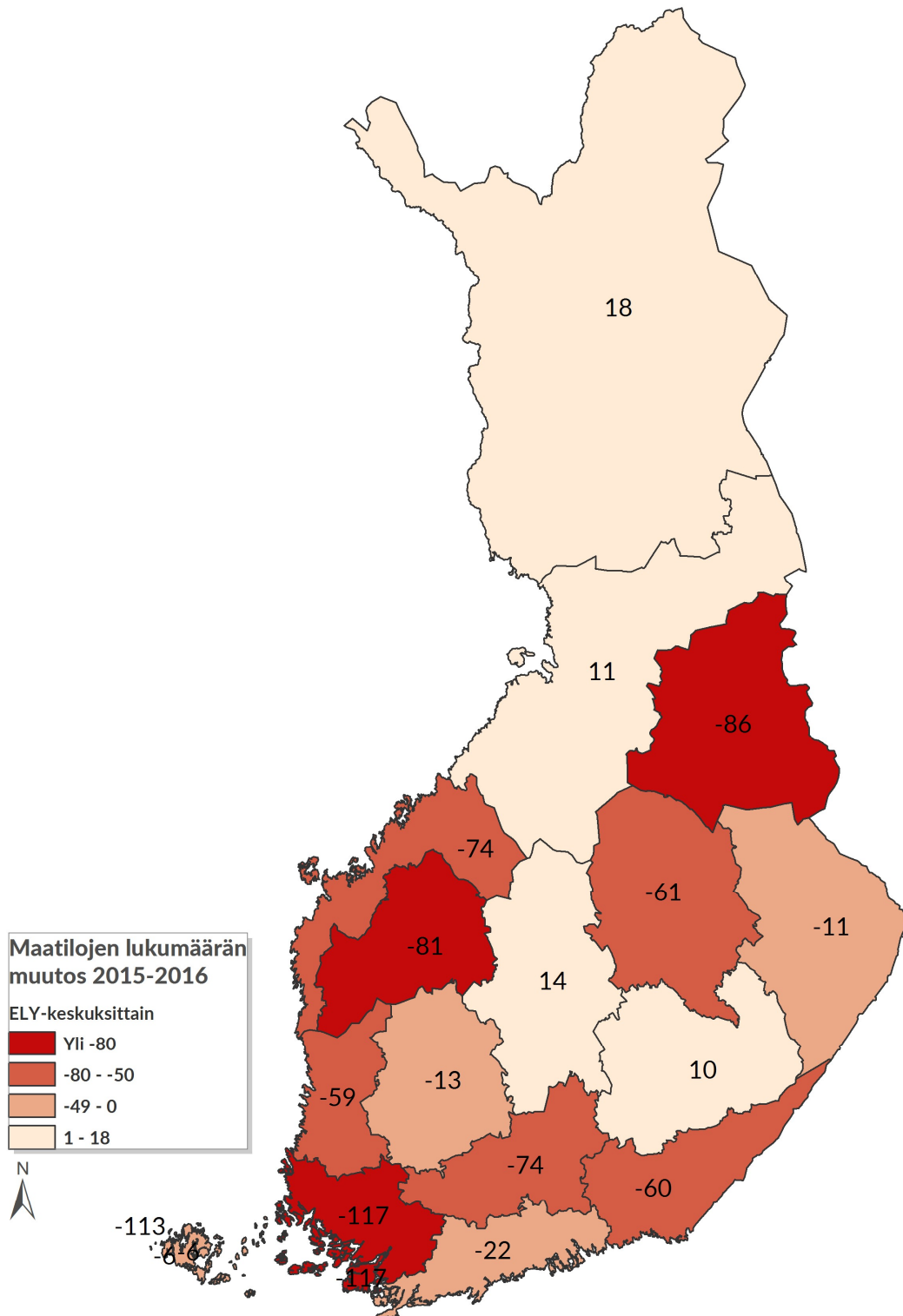
Kuva 20. Maatilojen lukumäärä tuotantosunnittain (Luke 2017.)

Kuva 21. Viljelijöiden ikäjakauma vuonna 2016 (Luke 2017).

Kuva 22. Maatilojen lukumäärä ELY-keskuksittain vuonna 2016 (Luke 2017).

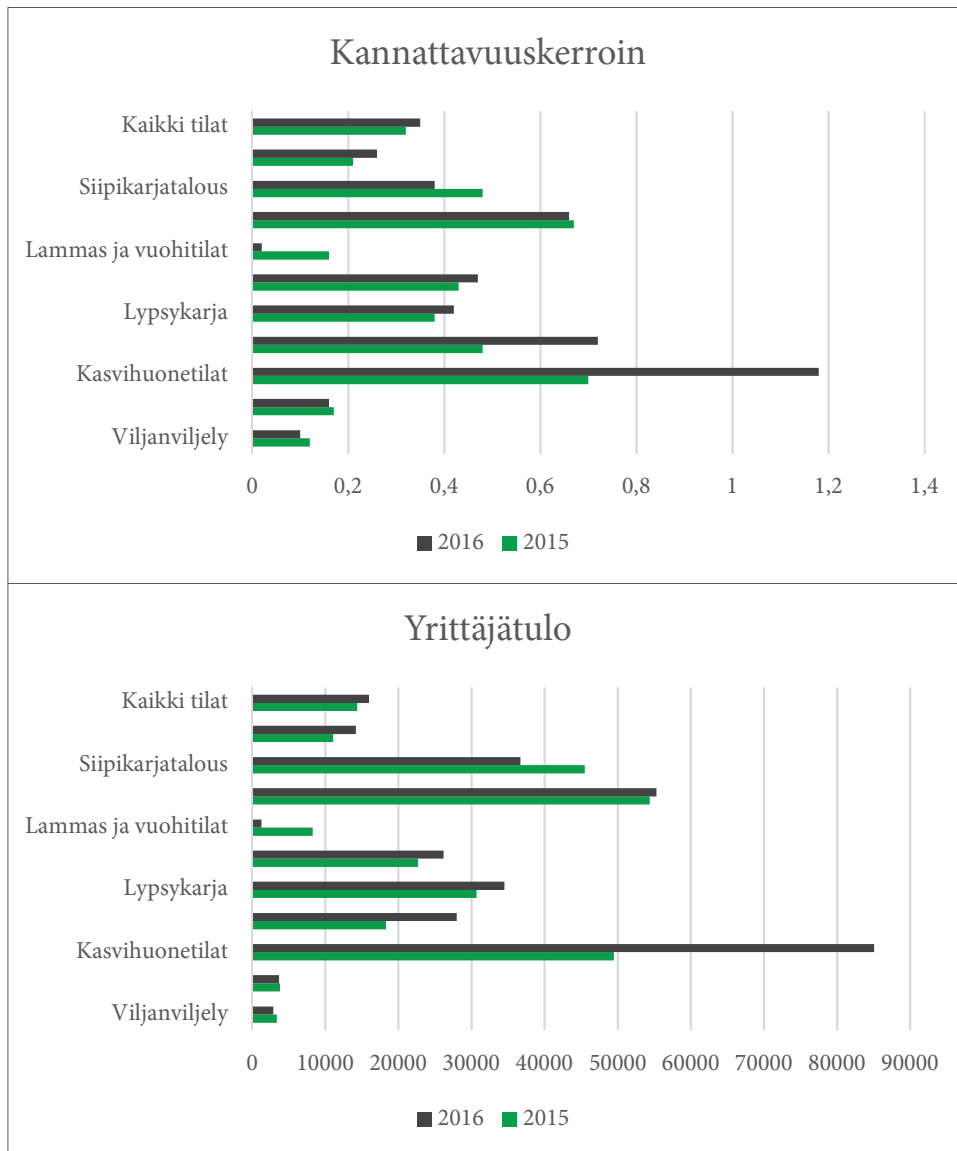
Kuva 23. Maatilojen lukumäärän muutos 2015-2016 ELY-keskusalueittain (Luke 2017).

Maatilojen taloutta kuvaavia indikaattoreita on useita. Arvioinnissa maatilatalouden kannattavuutta kuvataan yrittäjätulon ja kannattavuuskertoimen avulla.

Yrittäjätulo kuvaa euromääräistä kannattavuutta. Se lasketaan vähentämällä kokonais-
tuotosta kaikki kustannukset.

Kannattavuuskerrointa laskettaessa omalle työlle ja pääomalle korvaukseksi jäävä yrittä-
jätulo jaetaan oman työn palkkavaatimuksen ja oman pääoman korkovaatimuksen sum-
malla.

Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuren osan palkkavaatimuksesta ja oman pää-
oman korkovaatimuksesta toimija on saavuttanut. Jos kannattavuuskerroin on 1, kor-
vaukseksi jäävä yrittäjätulo on saavuttanut sille asetetut tavoitteet. Kannattavuuskerroin
kuvaa myös kannattavuuskehitystä.

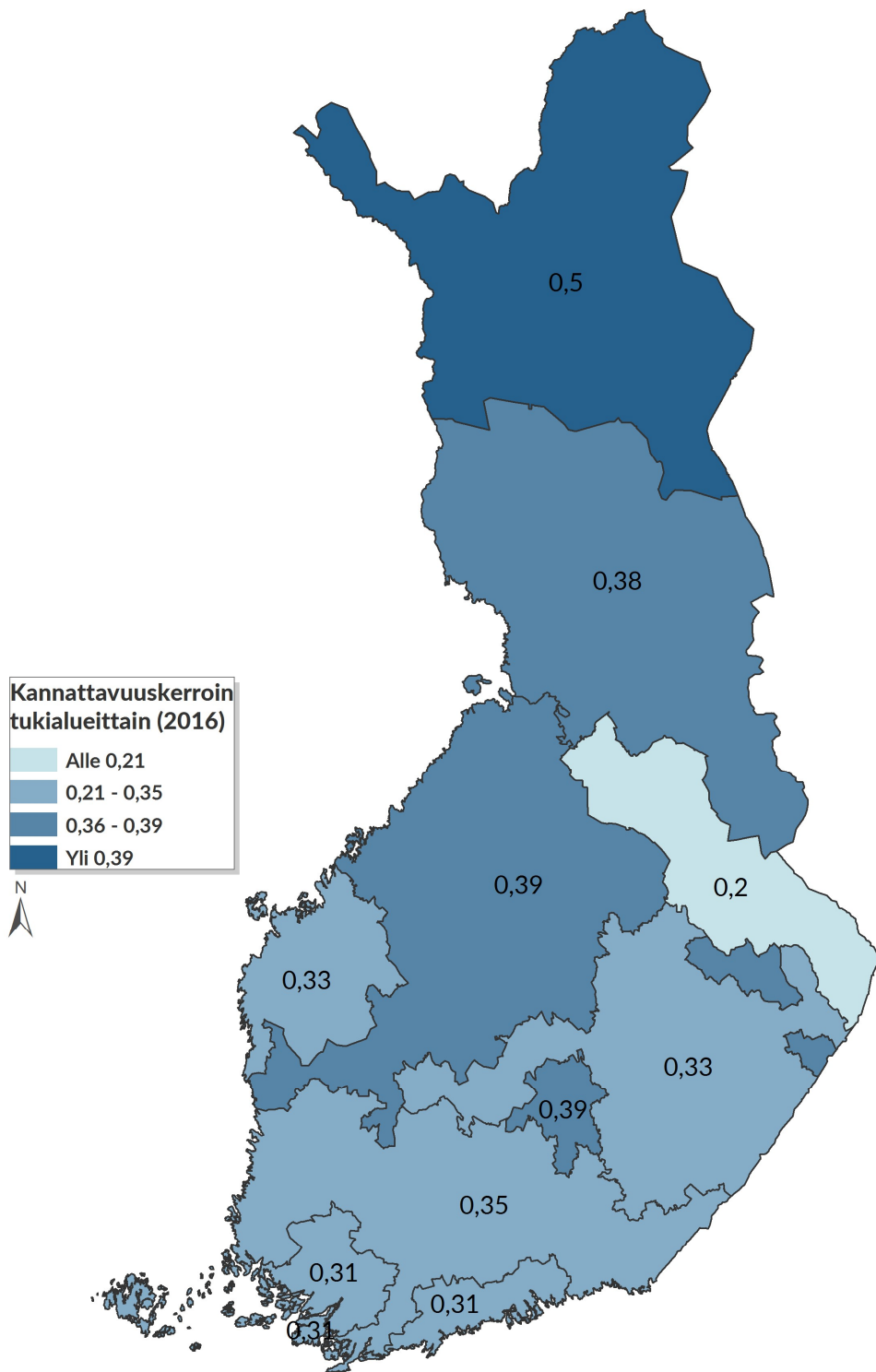
Kuva 24. Taloudellisen menestymisen tunnuslukuja (Taloustohtori 2017.)

Suomen maatalojen keskimääräinen yrittäjätulo nousi hieman vuodesta 2015 vuoteen 2016. Vuonna 2016 yrittäjätulo oli keskimäärin 16 000 euroa. Hajonta eri tuotantosuuntien välillä on suuri. Korkein yrittäjätulo on kasvihuonetuotannossa (85 100 €) ja matalin lammastaloudessa (1270 €).

Yrittäjätulo väheni vuodesta 2015 vuoteen 2016 viljanviljelyssä, siipikarjataloudessa ja lammastaloudessa. Kasvihuonetuotannon, avomaatilojen, nauta- ja sikatalouden yrittäjätulo puolestaan koheni hieman.

Suomen maatalojen kannattavuuskerroin oli vuonna 2016 0,35, mikä oli hieman edellisvuotta korkeampi. Ainoastaan kasvihuonetuotannossa on saavutettu omalle työlle ja pääomalle asetetut tavoitteet. Kasvihuonetuotannon kannattavuuskerroin oli 1,18 vuonna 2016.

Heikoiten menestyttiin viljan viljelyssä (0,1), lammastaloudessa (0,02) ja muussa kasvinviljelyssä (0,16). Yli 0,5 kannattavuuskertoimen saavuttivat kasvihuonetuotannon lisäksi avomaatilat (0,72) ja sikatalous (0,66).

Kuva 25. Kannattavuuskerroin tukialueittain (Luke 2017).

Vastaus arviointikysymykseen 26

Maatalouden rakennekehitys on edennyt ohjelmakauden aikana. Ohjelman tavoitteissa ei ole määritelty suotuisaa rakennekehitystä. Maatalouden kilpailukyyn kehittämisen näkökulmasta tarkasteltaessa ohjelman säilyttävä ominaisuus ei ole optimaalinen. Kilpailukyyn kannalta maatalouden rakenteen tulisi kehittyä aikaisempaa tehokkaammin.

Haastavasta yleisestä taloustilanteesta huolimatta maatilat ovat investoineet aktiivisesti. Ohjelmakauden käynnistymisen lykkääntyminen on myöhästyttänyt investointeja. Siitä huolimatta vuoden 2016 loppuun mennessä 15,9 % (134 miljoonaa euroa) toimenpiteelle sidotusta 840 miljoonasta eurosta oli sidottu tuleviin investointeihin. Maatalouden investointituen avulla on tuettu erityisesti hankkeita, joiden tavoitteena on tuotannon nykyaikaistaminen (esim. salaojainvestoinnit), helpotettu rakenneuudistusta (esim. navetat) sekä markkinoille osallistumista (esim. myyntikunnostusinvestoinnit).

EU:n yhteisen tavoiteindikaattorin R1 arvo oli vuoden 2016 lopussa 1,2 %, kun mukaan lasketaan jo päättyneet hankkeet. Ohjelmalle asetetun tavoitteen mukaan R1 tulisi nousta 11,94 % vuonna 2020. Investointituen maksatukset saatiin toden teolla käyntiin vasta vuonna 2016. Näin investoinnit lykkääntyivät ja tavoiteindikaattori laahannee hieman jäljessä suhteessa siihen, jos ohjelma olisi ollut käynnissä vuoden pidempään.

Neuvonnan, koulutuksen ja tiedonvälityksen toimenpiteitä ei tämän arviointikysymyksen kohdalla ole käynnistetty. Tästä huolimatta 54 % neuvontaan osallistuneista tiloista kokee, että neuvonta on auttanut tuotannon tehostamisessa ja 42 %, että neuvonta on auttanut tuotantokustannusten vähentämisessä, suorituskykyä ja helpotettu maatalojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista erityisesti markkinoille osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen avulla

Arviointikysymys 27. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelmalla toimenpiteillä on tuettu riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyä ja erityisesti helpotettu sukupolvenvaihdoksia? (Kohdeala 2B, KOM 5)

Kohdealan 2B rahoituskehiksestä suurin osa (98%) on kohdistettu yritystukina nuorten viljelijöiden tukeen. Tälle toimenpiteelle on varattu yhteensä 145 miljoonaa euroa julkista rahoitusta. Julkisesta rahoituksesta 67 miljoonaa euroa on kansallista lisärahoitusta korkotukena. Koulutus- ja tiedonvälityshankkeille on varattu 2 % julkisesta rahoituksesta eli 3 miljoonaa euroa.

Nuorten viljelijöiden aloitustukea maksetaan avustuksen, korkotukilainan ja varainsiirtovapauden sekä korkotukilainan muodossa. Aloitustuelle on kaksi eri tasoa, riippuen liiketoimintasuunnitelman perustella odotetusta yrittäjätulon määrästä viimeistään kolmantena vuonna tuen myöntämisen jälkeen.

Taulukko 16. Nuorten viljelijöiden aloitustuen rakenne

Yrittäjätulo (min)	Avustus (max)	Korkotuki ja varain- siirtovapaus (max)	Korkotukilaina (max 80% tilan ja irtaimen summasta), max
25 000 €	35 000 €	35 000 €, josta korkotuki max 30 000 €	230 000 €
15 000 €	10 000 €	20 000 €, josta korkotuki max 15 000 €	15 000 €

Nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyy useita tukikelpoisuusehtoja. Näitä ehtoja ovat alle 41 vuoden ikä, riittävä ammattitaito sekä hyväksyttävä liiketoimintasuunnitelma. Tukiehdot tiukentuivat edellisestä ohjelmakaudesta, sillä asetuksen 1305/2013 Artiklan 19(4) ja asetuksen 1307/2013 Artiklan 9 mukaan aktiiviviljelijän määritelmä (maataloustulon alarajat) tulee täyttyä myös nuorten viljelijöiden aloitustuessa.

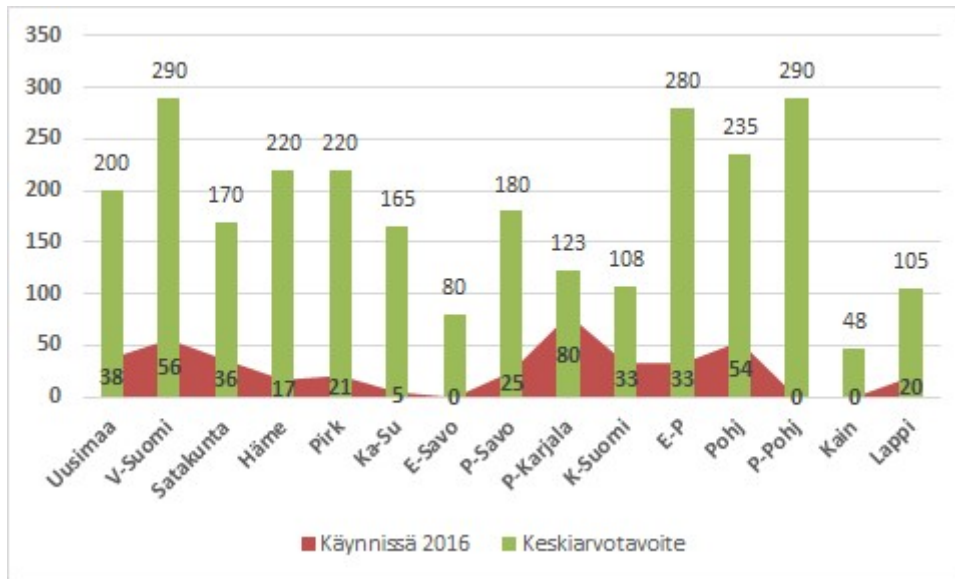
Aloitustuen myöntämiseen käytetään toimenpiteen omia valintakriteereitä, jotka liittyvät tilan yritystoiminnan taloudellisiin edellytyksiin, tilan tuotantoedellytyksiin sekä tilan kehittämistoimiin ja -mahdollisuuksiin.

Tavoitteet ja toteuma

Kohdealan 2B tavoitteina on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (*vuonna 2023*) 24,6 % maatiloista (eli 2 700 kpl), olisi saanut maaseudun kehittämissuunnitelmasta nuorelle viljelijälle kohdistettua aloitustukea (tavoiteindikaattori T5). Lisäksi tuotostasolla tavoitteena kohdealalle 2B on 800 koulutuksiin osallistunutta.

Vuoden 2016 loppuun mennessä 20 nuorta viljelijää oli saanut loppumaksatuksen nuorten viljelijöiden aloitustuesta. Kun vuonna 2016 Suomessa oli 50 388 maatilaa, tulosindikaattorin R3 (niiden mautilojen prosenttiosuus, joilla on maaseudun kehittämissuunnitelmasta tuettuja investointeja nuorille viljelijöille) arvo on 0,04%. Kaikkiaan 657 maatilaa oli saanut investointituen loppumaksatuksen 31.12.2016 mennessä. Näin ollen nuorten viljelijöiden osuus kaikista investointitukea saaneista oli 3,0%. Kaikista maatalouden investointitukea saaneista 204 eli 31,1% oli alle 41-vuotiaita. (Mavi 2017).

Vuoden 2016 loppuun mennessä kohdealan 2B varoista oli sidottu noin 20%. Nuorten viljelijöiden aloitustukea oli sidottu 20,6 miljoonaa euroa, josta avustuksen osuus oli 13,6 miljoonaa euroa ja korkotuen 7 miljoonaa euroa (14 % toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä). Koulutushankkeisiin oli sidottu noin 9,2 miljoonaa euroa (30,7 % toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä). Yksi kohdealaan 2B liittyvä koulutus-hanke oli saanut loppumaksatuksen vuonna 2016. Maksuaste oli vuoden 2016 lopussa 0,48 % eli maksuja oli kertynyt noin 700 000 euron edestä. (Mavi 2017)

Kuva 26. Nuorten viljelijöiden aloitustuet ELY-keskusten vuosiraportissa 2016 (Lähde: ELY-keskusten vuosikertomukset 2016)

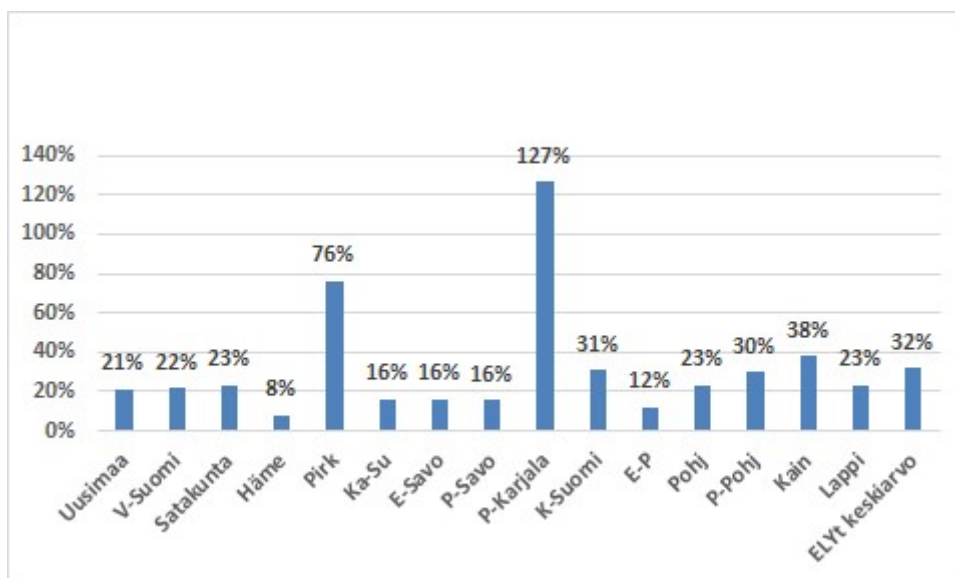
Loppumaksujen vähyden takia Mavin indikaattoritiedot ovat vajavaisia. ELY-keskusten vuosikertomuksista 2016 näkyy käynnissä olevien aloitustukihakemusten odotetut määrät (kuva 22) ja alueellisen keskiarvotavoitteen (laskettu alueellisen ohjeellisen tavoitteen tavoitehaarukan perusteella). Käynnissä olevien hankkeiden odotettu toteuma oli 418 kappaletta. Aloitustukia on myönnetty eniten Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Aloitustukien osalta ELY-keskusten vuosiraportointi on hieman sekavaa, sillä vuosina 2014 – 2016 toteumaksi oli raportoitu yhteensä 380 aloitustukea ja käynnissä olevien hankkeiden odotetuksi toteumaksi 418. Mavin tietojen mukaan hyväksytyjä hankkeita on kuitenkin vain noin 440 kappaletta (joista 20 on saanut loppumaksatuksen vuoden 2016 loppuun mennessä). Näin ollen ELY-keskusten vuosiraportoinnin toteuma ei vastaa maksatustietoja.

ELY-keskusten vuosikertomusten mukaan aloitustukihakemuksia on saapunut, mutta niiden määrä on vähentynyt edellisestä ohjelmakaudesta. Syyksi arvioidaan yleistä maatalouden kannattavuuden heikkenemistä, eläkelainsäädännön muutoksia, luopumistukiehtojen muutoksia vuonna 2015 sekä rakennetukiehtojen tiukentumista eli maatalouden yrittäjätulo vaatimusten korotuksia.

Yrittäjätulo vaatimuksen nosto näyttää koskettavan erityisesti kasvinviljelytiloja, joiden yrittäjätulo jää usein alle vaaditun tason.

Manner-Suomen ohjelman kokonaistavoite 2 700 aloitustukea saavaa nuorta viljelijää on jaettu alueille ohjeellisina tavoitteina. Verrattaessa toteuman ja odotettavissa olevien tuotosten summaa alueelliseen keskiarvotavoitteeseen voidaan nähdä, että valtakunnallisesta tavoitteesta 32% on saavutettu.

Suurin osa alueista on alueellisen tavoitteen toteumassa 15% ja 32% välillä. Pohjois-Karjala on ylittänyt jo alueellisen keskiarvotavoitteen.

Kuva 27. Nuorten viljelijöiden aloitustukien alueellisten tavoitteiden toteutuminen (Lähde: ELY-keskusten vuosikertomukset 2016)

ELY-keskusten haastattelujen tulokset

Haastatteluiden perusteella tärkein merkitys sukupolvenvaihdokseen on ollut nuorten viljelijöiden aloitustuella (M06.1) sekä myös yleisesti tila- ja yritystoiminnan kehittämistoimenpiteellä (M06). Aloitustuki tuli esille kaikkein tärkeimpänä tekijänä yli puolessa haastatteluista ja muutamana vastanneen mielestä tämä on ollut käytännössä ainoa toimenpide, jolla on ollut vaikutusta sukupolvenvaihdosten toteutumiseen.

Muita sukupolvenvaihdokseen vaikuttavia toimenpiteitä mainittiin olevan tiedotuspalvelut (M01), neuvontapalvelut (M02) sekä maatalousinvestoinnit (M04). Muutamassa haastattelussa huomautettiin, ettei sukupolvenvaihdos ole kiinni vain yhdestä rahoitusoperaatiosta, vaan se on monen eri tekijän summa. Esimerkiksi jo ennen aloitustukea täytyy olla paljon neuvontaa ja tiedottamista aiheeseen liittyen.

Yhden vastaajan mielestä yritystuki vaikuttaa sukupolvenvaihdokseen siinä tilanteessa, kun toimintaa ryhdytään monipuolistamaan ja keksimään liitännäisiä. Nuoret ovat usein innokkaita yrittämään ja kehittämään uutta.

”Niillä tiloilla, joissa laajennetaan, on tilakokoa pystytty saamaan sellaiseksi, että se kiinnostaa nuoria. Tämä edistää myös sukupolvenvaihdoksen toteutumista. Onnistunut sukupolvenvaihdos juontaa juurensa monesta asiasta, kuten esimerkiksi myös aikaisempien sukupolvien toiminnasta ja tilanhoidosta.”

Vaikka nuorten viljelijöiden aloitustuen on nähty olevan merkittävimpiä sukupolvenvaihdokseen vaikuttavia tekijöitä, sen ongelmaksi kuitenkin nostettiin se, että kaikki eivät saa sitä. Entistä pienemmällä tilajoukolla on edes teoriassa mahdollisuus täyttää aloitustuen ehtoja ja osa tekee sukupolvenvaihdoksen ilman ohjelman tukea.

Isoilla tiloilla aloitustuen nähtiin kuitenkin olevan olennaisin osa siirtymistä. Yhden vastaajan mielestä toimenpiteillä ei ole kovin merkittävästi ollut vaikutusta sukupolvenvaihdoksen toteutumiseen. Sukupolvenvaihdosten määrän on myös nähty yhden haastattelun

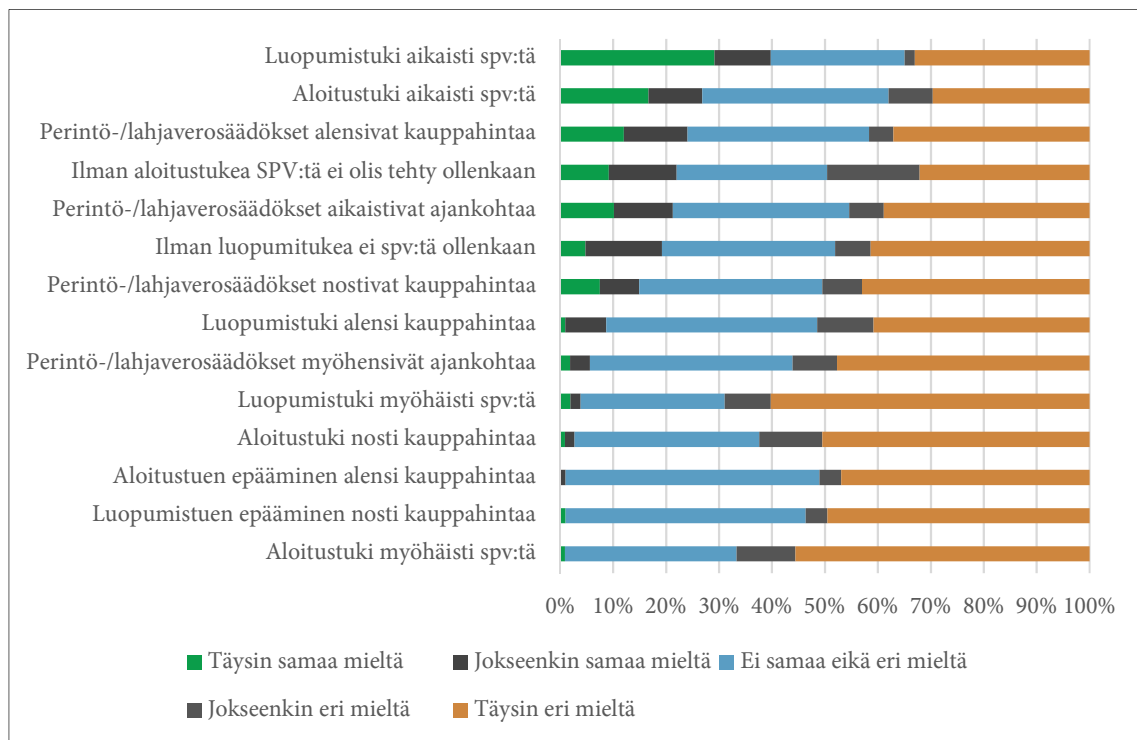
mukaan laskeneen viime ohjelmakauteen verrattuna. Syynä tähän nähtiin tulorajan nostaminen yhdistettynä siihen, että maatalouden kannattavuus on laskenut.

Muut aineistot

Hietala ym. (2017) kyselyaineiston mukaan sukupolvenvaihdoksen vuosina 2015–16 toteuttaneilla tiloilla aloitustuella on merkittävä rooli sukupolvenvaihdosten toteutumisessa.

Vastaajille esitettiin väittämiä, jotka koskivat aloitustukea, luopumistukea sekä perintö- ja lahjaverosäädöksiä ja niiden vaikutuksia sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen (kuva 24).

Väittämien joukossa toiseksi eniten samaa mieltä oltiin väittämän ”Ilman aloitustukea SPV:tä ei olisi tehty ollenkaan” ja neljänneksi eniten väittämän ”Aloitustuki aikaisti SPV:n toteuttamista” kanssa. Vastaavasti käytännöllisesti katsoen kukaan ei ollut samaa mieltä sen kanssa, että aloitustuki myöhästi sukupolvenvaihdosta.

Kuva 28. Poliittikkatoimien vaikutus sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen. (Hietala ym. 2017)

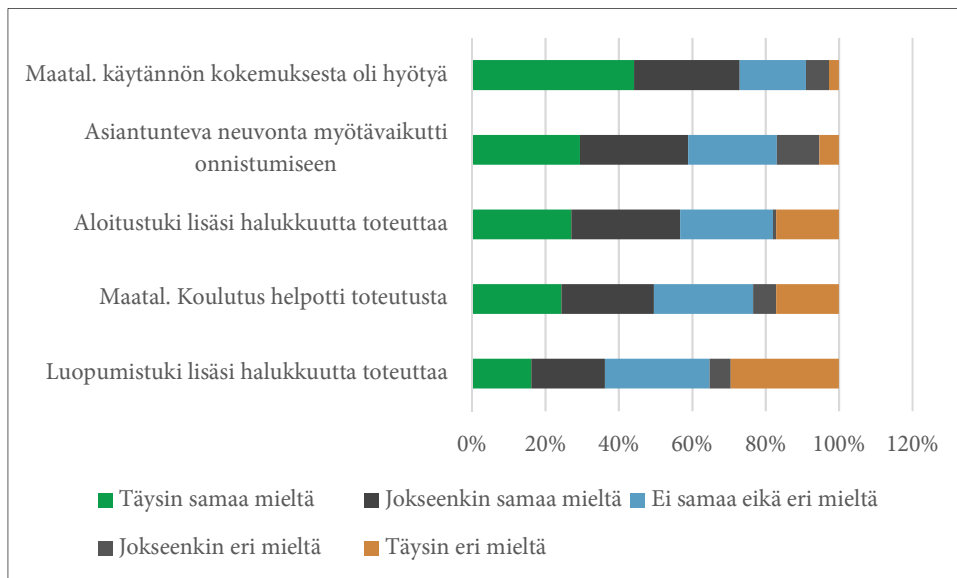
Hietalan ym. (2017) kyselyssä noin 56 % vastaajista oli vähintään jokseenkin samaa mieltä sen kanssa, että aloitustuki lisäsi halukkuutta sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen.

Myös asiantuntevalla neuvonnalla oli vastaajien mielestä suuri merkitys, sillä yli 60 % oli vähintään jokseenkin samaa mieltä sen kanssa, että asiantunteva neuvonta myötävaikutti sukupolvenvaihdoksen onnistumista. Maatalousalan koulutuksen koettiin helpottaneen sukupolvenvaihdoksen toteutumista jonkin verran vähemmän kuin asiantuntevan neuvonnan.

Hietala ym. (2017) kyselyyn vastanneista, vuosina 2015-16 sukupolvenvaihdoksen tehneistä suurin osuus, noin 38 %, oli suorittanut ammattikoulututkinnon. Lähes yhtä monella (36 %) oli opisto- tai ammattikorkeakoulututkinto. Noin 18 % vastaajista oli suorittanut yliopisto- tai korkeakoulututkinnon. Peruskoulun tai lukion suorittaneita oli noin 8 % vastaajista.

Kolmella neljästä vuosina 2015-16 sukupolvenvaihdoksen tehneellä oli luonnonvara-alan koulutus. Yleisin koulutus oli maatalousalan ammatillinen tutkinto (32 % vastaajista). Myös maatalousalan kursseja käyneiden osuus oli merkittävä (28 %). Tähän osuuteen kuuluvat ne, jotka ovat suorittaneet nuoren viljelijän aloitustukeen liittyvän ammattitaitoisuusvaatimuksen täyttämiseksi vaadittavat yritystoiminnan harjoittamisen kannalta tarkoituksenmukaiset opinnot. Maatalousalan opistotutkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita oli 11 % ja maatalousalan yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneita 4 % vastanneista. (Hietala ym. 2017)

Metsäalan tutkinto täyttää nuoren viljelijän aloitustukeen liittyvän ammattitaitoisuusvaatimuksen. Metsäalan ammatillisen tutkinnon suorittanut 10 % ja metsäalan opisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon 4 % sukupolvenvaihdoksen vuosina 2015-16 tehneistä vastaajista.

Kuva 29. Sukupolvenvaihdoksen onnistumiseen vaikuttaneet tekijät. (Hietala ym. 2017)

Vastaus arviointikysymykseen 27.

Vuoden 2016 loppuun mennessä kohdealan 2B varoista oli sidottu noin 20%. Nuorten viljelijöiden aloitustukea oli sidottu 20,6 miljoonaa euroa, josta avustuksen osuus oli 13,6 miljoonaa euroa ja korkotuen oli 7 miljoonaa euroa (14% toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä) ja koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin oli sidottu noin 9,2 miljoonaa euroa (307% toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä).

Nuorten viljelijöiden (alle 40-vuotiaiden) osuus kaikista viljelijöistä oli 18,1% vuonna 2015 ja 17,3% vuonna 2016. Nuorten viljelijöiden määrä on laskenut sekä absoluuttisesti että suhteessa kaikkien viljelijöiden määrään.

Aloitustukien hakijamäärä on ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan vähentynyt edellisestä ohjelmakaudesta, johtuen luultavimminkin maatalouden kannattavuuden heikkenemisestä, luopumistukiehtojen ja eläkelainsäädännön muutoksista sekä rakennetukiehtojen tiukentumisesta, mikä kiristi myös nuorten viljelijöiden aloitustuen ehtoja.

Aloitustukihakemuksia on tullut, ja Manner-Suomen maaseutuohjelman tavoitteesta on noin kuudesosa saavutettu (loppumaksatukset 31.12.2016 mennessä ja käynnissä olevat 2016). Tukiehtojen kiristyminen saattaa johtaa siihen, että vähenevä määrä sukupolvenvaihdosta suunnittelevista nuorista viljelijöistä hakee aloitustukea tai jopa toteuttaa sukupolvenvaihdoksen.

Pellervon taloustutkimus PTT:ssä toteutetun sukupolvenvaihdoskyselyn (Hietala ym. 2017) sekä ELY-keskusten haastatteluiden mukaan aloitustuella on merkittävä rooli sukupolvenvaihdosten toteuttamisessa. Yli puolella sukupolvenvaihdoskyselyyn vastanneista vuosina 2015-16 sukupolvenvaihdoksen tehneistä oli opisto- tai korkeakoulututkinto.

Haastatteluiden perusteella tärkein merkitys sukupolvenvaihdokseen on ollut nuorten viljelijöiden aloitustuella (M06.1) sekä myös yleisesti yrityksen kehitystuella (M06).

Muita sukupolvenvaihdokseen vaikuttavia toimenpiteitä mainittiin olevan tiedotuspalvelut (M01), neuvontapalvelut (M02) sekä maatalousinvestoinnit (M04).

Muutamassa haastattelussa huomautettiin, ettei sukupolvenvaihdos ole kiinni vain yhdestä rahoitusoperaatiosta, vaan se on monen eri tekijän summaa. Ennen aloitustukea täytyy olla paljon neuvontaa ja tiedottamista aiheeseen liittyen.

Arviointikysymys 28. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on tuettu maatalojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa? (Kohdeala 3B, KOM 7)

Manner-Suomen maaseutuohjelmaan ei ole otettu mukaan maatalojen riskienhallinta-toimenpidettä⁵. Muitakaan komission ehdottamia (Working Paper: Guidelines for Strategic Programming for the Period 2014 – 2020, Euroopan komissio 4.3.2014) toimenpiteitä⁶, joilla voi olla ensisijaisia vaikutuksia riskienhallintaan ei ole Manner-Suomen maaseutuohjelmassa.

Näin ollen kohdealalle 3B ei ole Manner-Suomen maaseutuohjelmassa asetettu tavoitteita eikä rahoituskehystä, eikä sille ole määritelty indikaattoreita.

Manner-Suomen ohjelman toimenpiteillä M02 Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut, M07 Peruspalvelut ja kylien kunnostus, M10 Maatalouden ympäristö ja ilmasto, M11

⁵ M017, alatoimenpiteet 17.1 sato-, eläin- ja kasvivakuutusmaksut, 17.2 epäsuotuisia sääoloja, eläin- ja kasvitauteja, tuholaisvahinkoja ja ympäristövahinkoja varten perustetut keskinäiset rahastot ja 17.3 tulojen vaikuttamisväline

⁶ M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet, M02 Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut, M04 Investoinnit fyysiseen omaisuuteen, M19 Yhteistyö, M18 (ei käytössä Manner-Suomen ohjelmassa) Luonnonkatastrofien vahingoittamien maatalouden tuotantomahdollisuuksien palauttaminen ja aiheellisten ennalta ehkäisevien toimien käyttöönotto)

luonnonmukainen maatalous ja M14 eläinten hyvinvointi on ajateltu olevan toissijainen vaikutus maatilojen riskien ehkäisemiseen ja hallintaan.

Usealla toimenpiteellä oletettiin olevan toissijaisia vaikutuksia maatilojen riskien ehkäisemiseen ja hallintaan, mutta käsite maatilojen riskeistä ei käy selkeästi ilmi ohjelmadokumentista.

Yhteiset tuotos- ja tulosindikaattorit kohdealalle 3B viittaavat taloudellisen riskin ehkäisemiseen⁷. Manner-Suomen maaseutuohjelmassa sen sijaan riski näyttää olleen ymmärretty laajemmin esimerkiksi infrastruktuuriin, osaamiseen, viljelijän jaksamiseen ja tuotantoon liittyvinä tautiriskeinä.

Manner-Suomen maaseutuohjelmassa (s. 123) mainitaan, että ”Viljelijöiden ammattitaidon karttuminen vähentää toiminnan riskejä. Pieninfrastruktuurin ja laajakaistainfrastruktuurin luominen, parantaminen ja laajentaminen vähentävät paikallisen ja alueellisen toiminnan riskejä. Maaseutualueiden elinkeinoelämän kestävyyttä parannetaan lisäämällä toimijoiden ympäristötietoisuutta ja energia- ja resurssitehokkuutta sekä panostamalla eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Leader-toimenpiteillä voidaan vaikuttaa toimintaan paikallisella tasolla.”

Huomattavaa on, että M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedonvälitystä koskeva toimenpide ei ole listattu toimenpiteissä, joilla on toissijaista vaikutusta maatilojen riskinhallintaan. Käytännössä kuitenkin riskienhallintaa tukevia koulutushankkeita on maaseuturahastosta jo rahoitettu.

Arvioinnin toteuttamissuunnitelmassa ehdotetut arviointikriteerit ja lisäindikaattorit eivät pysty vastaamaan arviointikysymykseen, sillä maaseutuohjelmasta tuettujen varavoimajärjestelmien lukumäärää ei seurata (ne rakennetaan yleensä investointien yhteydessä, mutta niitä ei dokumentoida), eikä maatalousyrittäjien jaksamiseen ole luotettavaa indikaattoria.

Rahoitetut hankkeet

Maaseutuohjelman kautta on rahoitettu joitakin maatilojen riskienhallintaan liittyviä hankkeita. Maaseutuviraston hankerekisterin mukaan vuoden 2016 loppuun mennessä on tehty myönteinen tukipäätös seitsemälle riskienhallintakoulutukselle.

Tieto on kerätty hakemalla Hyrrä-tietokannan hankekuvauksesta ja -tavoitteista avainsanoja ’riski’ ja ’koulutus’. Yhdellekään riskienhallintakoulutukselle ei ole maksettu loppumaksua vuoden 2016 loppuun mennessä.

Lisäksi Maaseuturahastosta on tähän mennessä rahoitettu kaksi hanketta, jotka tähtäävät viljelijöiden jaksamisen parantamiseen (Varavoimaa Farmarille Etelä-Pohjanmaalla, hankevetäjä MTK Etelä-Pohjanmaa, toimenpide 16.10 ja Maatilan kasvuohjelma, hankevetäjä ProAgria Lappi, toimenpide 1.1).

⁷ O.9. Tuettuihin järjestelmiin osallistuvien viljelijöiden lukumäärä – tässä kohdassa lasketaan vakuutusten kattamien tilojen lukumäärä, keskinäisten rahastojen kattavien tilojen lukumäärä sekä tulojen vakauttamisvälineen kattavien tilojen lukumäärä

Näihin hankkeisiin on sidottu julkista rahoitusta noin 550,000 euroa. Joissakin yhteistyöhankkeissa (esim. Tuottava Itäsuomalainen naudanlihantuotanto, hankevetäjä A-tuottajat, toimenpide 16.10, Tulosta maidosta, hankevetäjä ProAgria Pohjois-Karjala, toimenpide 1.1 ja PANTA – Porotalouden digitalisoituminen, hankevetäjä Lapin Yliopisto, toimenpide 7.4) riskienhallinta mainitaan yhtenä tavoitteista.

Haastattelujen tulokset

Haastatteluissa nähtiin yleisesti, että maaseutuohjelman toimenpiteillä on jollain tasolla onnistuttu edistämään maatilojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa. Kolmessa haastattelussa nostettiin kuitenkin esille, että riskien ehkäisyä sekä hallintaa voisi olla enemmänkin ja yhden haastateltavan mukaan nykyiset toimenpiteet ovat edistäneet vain hyvin vähäisissä määrin riskien ehkäisyä sekä hallintaa. Erityisesti painotettiin tietämyksen siirron ja neuvonnan lisäämisen tarvetta riskien ehkäisyssä. Lisäksi mainittiin, että riskeihin liittyen tulisi olla enemmän aluekohtaista ja räätälöidämpää ohjausta.

Suurimman osan mielestä erityisesti neuvontatoimenpiteillä on ainakin jossain määrin edistetty maatilojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa. Osassa haastatteluista nostettiin myös esille se, että neuvontatoimenpiteet tulevat luultavasti olemaan hyviä erityisesti sen jälkeen, kun neuvonta laajenee myös talouspuolelle (vuoden 2017 aikana). Tämän nähdään edistävän taloudellisiin riskeihin liittyviä asioita.

Toisena toimenpiteenä neuvonnan lisäksi mainittiin useassa haastattelussa investoinnit sekä tuet investointeihin. Investoimalla moderneihin ja tehokkaisiin tiloihin sekä laitteisiin pystytään myös tehostamaan tuotantoa ja vähentämään kuluja, jolloin riskitkin pienenevät.

Lisäksi investointien mainittiin vaikuttavan muun muassa työntekijöiden ja eläinten turvallisuuteen sekä paloturvallisuuteen. Investointeihin liittyen muutamassa haastattelussa otettiin myös esiin kysymys siitä, että kasvavatko vai vähenevätkö todellisuudessa taloudelliset riskit silloin, kun maatila investoi.

Tiedotukseen, viljelijöiden jaksamiseen ja johtamiseen liittyvien hankkeiden mainittiin myös jossain määrin edistäneen riskien hallintaa ja ehkäisyä joissain vastauksissa.

”Hyvä kysymys on se, että kasvaako taloudellinen riski vai väheneekö se silloin, kun maatila investoi? Taloudellinen riski on iso, jos tilakoko on liian pieni ja tekniikka on vanhentunutta. Pitkässä juoksussa investointien myötä taloudellinen riski kuitenkin vähenee.”

Vastaus arviointikysymykseen 28.

Kohdealalle 3B ei ole otettu käyttöön ensisijaisia toimenpiteitä maaseutuohjelmassa. Täten kohdealalle ei ole myöskään varattu rahoitusta, eikä sillä ole määrällisiä tavoitteita.

Kohdealalle on ohjelmadokumentissa oletettu toissijaisia vaikutuksia, jotka vaikuttavat välillisesti maatilojen riskien ennaltaehkäisyyn ja hallintaan. Joitakin riskienhallintaan välillisesti liittyviä koulutuksia ja hankkeita on rahoitettu, mutta niiden vaikutus yltää lähinnä hankkeen tuotantosuuntaan (esim. poronhoito) tai toteuttamisalueeseen.

Yleisesti haastatteluissa nähtiin, että maaseutuohjelman toimenpiteillä on jollain tasolla onnistuttu edistämään maatilojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa.

Haastatteluissa nostettiin kuitenkin esille, että riskien ehkäisyä ja hallintaa voisi olla enemmänkin. Erityisesti painotettiin tietämyksen siirron ja neuvonnan lisäämisen tarvetta aiheeseen liittyen. Toimenpiteistä neuvontatoimenpiteiden nähtiin kaikkein eniten edistävien riskien ehkäisemistä ja hallintaa. Lisäksi myös investointien ja investointitukien nähtiin edesauttavan tätä.

Arviointikysymys 30. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun maataloustuotteiden arvoa lisäävien laatujärjestelmien, paikallisten markkinoiden edistämistä ja menekinedistämistä koskevien toimien, lyhyiden jakeluketjujen, tuottajaryhmien ja -organisaatioiden sekä toimialakohtaisten organisaatioiden avulla? (Kohdeala 3A, KOM 6)

Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ei tueta maataloustuotteiden arvoa lisääviä laatujärjestelmiä, tuottajaryhmiä ja -organisaatioita. Näin ollen arviointikysymyksen vastauksessa keskitytään maatalouselintarvikeketjuun, paikallisten markkinoiden edistämiseen ja lyhyisiin jakeluketjuihin.

Kohdealan 3A tärkein toimenpide on eläinten hyvinvointi (M14), jolle on allokoitu 82 % kohdealan julkisesta rahoituksesta. Rahoituskehiksestä 9 % on kohdistettu yhteistyötoimenpiteeseen⁸. Julkisesta rahoituksesta 8 % on varattu investointeihin yritystukena⁹. Kohdealan 3A rahoituksesta on allokoitu 0,9 % neuvontaan¹⁰ ja 0,5 % koulutus- ja tiedonvälitystoimiin.

Taulukko 17. Kohdealan 2A tavoiteindikaattori (Lähde: Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma, Mavi)

Kohdeala	Tavoiteindikaattorin nimike	Tavoitearvo 2023	Meno-suunnitelma	Toimenpiteiden yhdistelmä
3A	T6: niiden maatilojen prosenttiosuus, joita tuetaan laatujärjestelmien, paikallismarkkinoiden ja lyhyiden jakeluketjujen sekä tuottajaryhmien ja -organisaatioiden avulla	8,53%	559,000,000	M01, M02, M04, M14, M16

⁸ alatoimenpiteet 16.2 pilottihankkeet, 16.4 lyhyet toimitusketjut ja 16.10 muut

⁹ alatoimenpide 4.2 tuki maataloustuotteiden jalostukseen / kaupan pitämiseen ja/tai kehittämiseen kohdistuviin investointeihin

¹⁰ alatoimenpide 2.1 tuki neuvontapalvelujen käyttämiseen

Niiden maatilojen lukumäärä,
joita tuetaan laatujärjestel-
mien, paikallismarkkinoiden ja
lyhyiden jakeluketjujen sekä
tuottajaryhmien ja -organisaatioiden avulla

5000

ELY-keskusten vuosikertomukset

Haastattelujen tulokset

Haastatteluissa vastaukset tähän arviointikysymykseen vaihtelivat aluekohtaisesti. Valtaosa vastaajista on kuitenkin sitä mieltä, että kehittämisohjelman toimenpiteillä on ainakin jollain tasolla saatu parannettua alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun. Kuitenkin vain muutaman vastaajan mukaan toimenpiteet ovat parantaneet alkutuottajien kilpailukykyä hyvin tai paremmin kuin hyvin.

Viiden vastaajan mielestä toimenpiteillä ei ole juurikaan tai ollenkaan onnistuttu parantamaan alkutuottajien kilpailukykyä. Tähän on nähty ongelmana muun muassa se, että jalostavia yrityksiä on ollut hankala saada mukaan kehittämistyöhön. Toisaalta jalostavan elintarvikeketjun on myös toisilla alueilla nähty olevan hyvin mukana ja sen kanssa on toteutettu paljon yhteisiä kehittämishankkeita. Lisäksi ongelmana on nähty alkutuottajien kilpailukykyyn edistämiseen panostavien toimijoiden puute hankepuolella.

Yhdeksi ongelmaksi nostettiin vastaajan ELY-keskusalueen pienuus, missä lähiruokaketjujen ei ole mahdollista toimia, koska isot ketjut hoitavat tuotannon. Lisäksi ongelmaksi mainittiin se, että vaikka hankkeilla on pyritty lisäämään lähiruokaa ja sen markkinointia, on se kuitenkin kokonaisuudessaan jäänyt vielä melko marginaaliseksi asiaksi.

”Hankkeilla on pyritty edistämään lähiruokan markkinointia ja lisäämään sitä, mutta kokonaisuudessaan lähiruoka on vielä varsin marginaalinen asia. Ratkaisut tähän löytyvät kaupan puolelta, kilpailuttamisesta ja hankinnoista, joilla edistetään tätä enemmän kuin hankkeilla.”

Hyviksi toimiksi kysymykseen liittyen on nähty tiedottaminen ja kouluttaminen sekä lähiruokaan liittyvien yritysten rahoittaminen. Yhteistyö mainittiin myös hyväksi toimenpiteeksi, vaikkakin haastatteluissa myös mainittiin, että yhteistyötä voisi olla enemmän.

Taulukko 18. Toimenpiteet kohdealalle 3A (Lähde: Manner-Suomen maaseutuohjelma 2014-2020)

Toimenpiteen nimi	Indikaattorin nimi	Arvo
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Koulutus / taitojen hankkiminen (1.1) – koulutuksiin osallistuneiden lkm	800
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Koulutus / taitojen hankkiminen (1.1) – julkinen yhteensä koulutukseen/taitoihin	2 000 000
M01 – Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (14 artikla)	Julkiset menot yhteensä € (koulutukset, tilanvaihdot, esittely)	3 000 000
M02 - Neuvonta- tilanhoito- ja lomituspalvelut (15 artikla)	Neuvoa saaneiden tuensaajien lkm (2.1)	4 500
M02 - Neuvonta- tilanhoito- ja lomituspalvelut (15 artikla)	Julkiset menot yhteensä € (2.1 - 2.3)	5 000 000
M04 - Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Investointeihin tukea saavien toimenpiteiden lkm (esim. Maatiloille, maataloustuotteiden jalostukseen ja markkinointiin) (4.1 ja 4.2)	500
M04 - Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Investoinnit yhteensä € (julkiset + yksityiset)	171 400 000
M04 - Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (17 artikla)	Julkiset menot yhteensä €	44 000 000
M14 - Eläinten hyvinvointi (33 artikla)	Tuensaajien lkm	4 500
M14 - Eläinten hyvinvointi (33 artikla)	Julkiset menot yhteensä (€)	458 000 000
M16 - Yhteistyö (35 artikla)	Yhteistyöhön/Paikalliseen menekinedistämiseen toimitusketjun toimijoiden välillä osallistuvien maatilojen lkm (16.4)	5 000
M16 - Yhteistyö (35 artikla)	Julkiset menot yhteensä (€) (16.1 - 16.9)	49 000 000

Tiedotus ja koulutus ovat edistäneet paikallisen ruoan tuottamista ja saaneet asennetta muuttumaan. Myös suorilla yrittäjäryhmillä on nähty olevan vaikutusta ensiasteen jalostuksen edistämiseksi. Lisäksi hankkeiden on nähty lisänneen pientuottajia. Suoramyyntipaikkojen määrät ovat myös lisääntyneet ja isojen ketjujen tilalle on rakennettu vaihtoehtoisia kanavia.

Taulukko 19. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investoineiden yritysten määrä (Lähde: ELY-keskusten vuosikertomukset, Mavi)

	Toteuma 31.12.2016 (vuodet 2014-2016) *	Käynnissä olevien hankkeiden odotetta- vissa olevat tuotokset**	Alueen ohjeelli- nen tavoite	Tuki, €	Ohjelman tavoite	Josta Leader- ryhmien osuus
Etelä-Pohjanmaa	5	9	49-60			
Etelä-Savo	8	-	25-31			
Häme	-	5	36-32	955 933,37		
Kainuu	-	4	19-23			
Kaakkois-Suomi	1	5	28-34			
Keski-Suomi	-	-	34-42			
Lappi	0	14	29-36	258 489,80		
Pirkanmaa	7	-	36-44			
Pohjanmaa	6	22	38-46			
Pohjois-Pohjanmaa	3	11	51-62	1 135 242		
Pohjois-Savo	6	7	35-42			
Pohjois-Karjala	10	-	35-43			
Satakunta	5	12	30-37			
Uusimaa	3	12	22-27			
Varsinais-Suomi	6	14 (3)	38-46			
Yhteensä	60	118	505-605		550 yritystä	50 yritystä

*lähde Ely-keskukset

Alueiden väliset ja valtakunnalliset hankkeet

Alueiden välisten hankkeet ovat käynnistyneet ohjelmakaudella hyvin ja niihin on haettu rahoitusta aktiivisesti. Alueiden välisistä hankkeista saadut kokemukset ovat hyviä. Ne ovat useimmiten kustannustehokkaita sekä tuovat parhaassa tapauksessa alueelle uutta osaamista ja toimintamalleja.

Esimerkkejä alkutuottajien kilpailukykyä parantavista ja heidät elintarvikeketjuun paremmin kytkevästä alueiden välisistä sekä ruokaketjun kilpailukykyä kehittävästä hankkeista ovat mm. Arktisuus elintarvikeviennin kärkenä, Tiedolla ja osaamisella kasvuun, Lyhyet läheiset ketjut sekä Lähiruoka ja sosiaalinen pääoma hankkeet.

Arktisuus elintarvikeviennin kärkenä -hankkeen tavoitteena on kehittää elintarvikealan vientiedellytyksiä rakentamalla arktisuudesta ja sen tuomasta lisäarvosta kilpailuvaltti suomalaiselle elintarvikeviennille. Hanke kokoa pohjoiseen sijaintiimme perustuvat ruuantuotannon lisäarvotekijät ja vahvuudet arktisuuskonseptiksi, jota hyödyntäen maaseudulla toimivat maa- ja elintarvikealan yrittäjät voivat erilaistaa tuotteitaan, tehostaa markkinointiaan ja tunnistaa uusia liiketoiminta- ja markkinamahdollisuuksia.

Tiedolla ja osaamisella kasvuun -hankkeen tavoitteena on elintarvikealan yrittäjien osaamisen kasvattaminen, yhteistyöhön kannustaminen ja toimialan kasvun mahdollistaminen. Tavoitteeseen pyritään eri teemoihin keskittyvillä infopäivillä, käytännön osaamisen lisäämiseen tähtäävillä koulutuksilla, yrittäjien tarpeesta nousevilla selvityksillä ja pilotoinneilla sekä koti- että ulkomaille suuntautuvilla ammattimatkoilla. Hanke on Kanta- ja Päijät-Hämeen, Pirkanmaan, Satakunnan sekä Varsinais-Suomen alueen yhteistyöhanke. Kohderyhmänä ovat elintarvikealan pk-yritykset ja alan yrittäjiksi ryhtymistä suunnittelevat.

Lyhyet läheiset ketjut - lähiruoka ja sosiaalinen pääoma -hankkeen tarkoituksena on selvittää sosiaalisen pääoman merkitystä ja mahdollisuuksia lähiruokayrittäjien ja lähiruokaa suoramyymintapaikoista tai lähiruokaverkostoista hankkivien kuluttajien välillä. Hankkeen kohderyhmänä ovat lähiruokayrittäjät, jotka myyvät tuotteitaan suoramyymintä, lähiruuan myyntirenkaiden tai -verkostojen kautta Hämeessä, Keski-Suomessa, Pohjois-Savossa ja pääkaupunkiseudulla.

Lähiruuan koordinaatio on valtakunnallinen hanke, jonka tavoitteena on lisätä ja tiivistää lähiruoka-alalla toimivien yhteistyötä ja kasvattaa verkostoitumisen avulla alan kilpailukykyä. Hankkeessa sovitetaan yhteen kansallisia, alueellisia ja kansainvälisiä lähiruokaan liittyviä toimenpiteitä sekä vahvistetaan lähiruokaan liittyvien hankkeiden ja toimijoiden välistä tiedonvaihtoa, yhteistyötä ja työnjakoa. Samalla tuetaan ja täydennetään alueilla toteutettavaa kehittämistyötä rakentamalla yhteyksiä ja suunnittelemalla yhteisiä toimenpiteitä. Hankkeen kohderyhmä on lähiruokaan liittyvät hankkeet ja toimijat paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Hyödynsaajina ovat paikalliset elintarvikeyritykset ja tuottajat sekä niiden yhteistyökumppanit eli asiakkaat kuluttajista ammattilaisiin.

Alueelliset kehittämishankkeet ja yritystuet

Etelä-Pohjanmaa

Alkutuotannon ja elintarvikeketjun toimijat olivat aktiivisesti mukana Etelä-Pohjanmaan alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman valmistelussa. Vuonna 2016 painopisteeseen on myönnetty rahoitusta 32 % hankkeista ja yritystuista. Rahoitettaviin hankkeisiin lukeutui myös pienten elintarvikeyritysten toimintaedellytysten parantamiseen tähtääviä kehittämishankkeita.

Ruokaprovinssin kehittäminen -hanke edistää lähiruokatoimijoiden verkottumista ja yhteistyötä, lisää yritysten osaamista erilaisilla liiketoimintavalmennuksilla sekä edistää lähiruuan käyttöä ja lisää lähiruokatietoisuutta. Hankkeen puitteissa on alkutuottajille tarjottu mm. koulutusta elintarvikkeiden valmistukseen ja myyntiin, työpajoja, seminaareja, tutustumisretkiä sekä tilamyynnin teemapäiviä.

Esimerkkinä yritysten kehittämisinvestoinneista voidaan mainita Juustoportti Food Oy. Hankkeessa toteutettiin erittäin hyvin toimenpiteelle asetettuja tavoitteita. Yritys valmistaa korkealaatuisia uusia tuotteita käyttämällä nykyaikaista teknologiaa ja uusia tuotantomenetelmiä. Lisäksi yritys pyrkii vastaamaan kuluttajien toiveisiin luomu- ja lähiruokatuotteilla. Raaka-aineet tuotetaan pääosin oman maakunnan alueella. Tuotevalikoiman kasvattaminen on lisännyt vientimahdollisuuksia.

Etelä-Savo

Etelä-Savossa eniten hanketukea ohjelmakaudella on kohdistunut matkailu- ja elintarvikesektorille. Vuoden 2016 loppuun mennessä Etelä-Savon ELY-keskuksen alueella oli myönnetty tukea kahdeksalle painopisteen kehittämishankkeelle.

Yritysrahoitusta on haettu ohjelmakauden alussa aiempia ohjelmakausia vähemmän. Etelä-Savon ELY-keskuksen alueellisen maaseutusuunnitelman tavoitteena on käyttää myöntövaltuudesta 60 % yrityshankkeisiin ja 40 % laajempiin kehittämishankkeisiin. Vuoden 2016 lopulla myönnetystä rahoituksesta noin 80 % on käytetty kehittämishankkeisiin ja vain 20 % yrityshankkeisiin. Ohjelmakauden loppupuolella rahoitusta kohdennetaan pääasiassa yritystukiin ja yritysryhmien kehittämiseen.

Alkutuottajien kilpailukykyä, kytkeytymistä elintarvikeketjuun ja paikallista ruokaketjun toimintaa on vahvistettu mm. seuraavilla hankkeilla.

Unelmakauppa – euroja elintarvikkeesta -hankkeessa alkutuottajille tarjotaan opastusta tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen yhteistyössä kuluttajien ja muiden ruokaketjun toimijoiden kanssa. Yrittäjille tarjotaan tukea liiketoiminnan kehittämiseen käytännön työtehtävien ja johtamisen näkökulmista. Tavoite on uusien liiketoimintamallien syntyminen ja niiden avulla maaseutuyritysten kannattavuuden ja kilpailukykyyn kehittyminen.

Kilpailukykyinen ja uusiutuva elintarvikeala Etelä-Savossa – KILTU -hankkeessa edistetään tuottajien ja elintarvikealan kehittämisenäkökulmaa pidemmällä perspektiivillä. Hankkeessa selvitetään Etelä-Savon vaihtoehtoisia tulevaisuusskenaarioita 2030 maa- ja elintarviketalouden osalta ja tarkastelemalla millaisia liiketoimintamahdollisuuksia maito-, luomu-, ja avomaatuotannolle aukeaa eri skenaarioissa, mihin näiden tuotantosuuntien on syytä varautua joka tapauksessa ja minkälaista varautumista tarvitaan skenaariokohtaisesti ja millaiselle yhteistyölle on tarvetta eri tulevaisuusskenaarioissa.

Eteläsavolaisen ruoan vastuullisuutta korostavassa hankkeessa, hyödynnetään paikallisuutta, tuoteturvallisuutta ja lähiruokaa kilpailu- ja erottautumiskeinoina markkinointiviestinnässä ja perehdytään alan yrittäjien kanssa uuden elintarvikeasteuksen mukaiseen tuoteviestintään.

Häme

Hämeen Ely-keskuksen rahoittamat hankkeet toteuttavat hyvin ohjelman valtakunnallisia tavoitteita. Kehittämishankkeissa korostui ruokaketjun kehittäminen. Vuonna 2016 Kanta- ja Päijät-Hämeen alueella tuettiin kahdeksaa ruokaketjun kehittämishanketta yhteensä 1 647 356 eurolla.

Myös yritystukea haettiin aktiivisesti elintarvike-alalle. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen oli investoinut vuoden 2016 loppuun mennessä kahdeksan yritystä ja yritystukea myönnetty 955 933,37 euroa. Yksi päätöksistä kohdistui investoinnin toteutettavuustutkimukseen. Investointien avulla

pyritään luomaan 14,3 uutta työpaikkaa. Elintarvikesektorille myönnetyn tuen osuus oli 23 % vuoden 2016 loppuun mennessä myönnetystä kokonaistukimäärästä.

Alkutuottajien kilpailukykyä ja kytkeytymistä elintarvikeketjuun ovat kehittäneet mm. Kestävää ruokaa ja kasvua Hämeessä -teemaohjelma. Kehittämisohjelman tarkoitus on parantaa maa- ja elintarviketalouden yritysten kilpailukykyä vastuullisesti. Ohjelmassa on rahoitettu koordinaatio- ja viestintähankkeita sekä neljä hanketta, joissa edistetään tiedonvälitystä ja yhteistyöhankkeilla maa- ja puutarhataloutta, elintarvikeyritystoimintaa (mm. lähiruoka) sekä koko ruokaketjun innovaatiotoimintaa.

Kainuu

Kainuun Ely-keskuksen alueella ensimmäiset rahoituspäätökset tehtiin vuonna 2016. Koska ohjelmakauden toimeenpano viivästyi, ei alueellinen investointi- ja kehittämistoiminta ole vielä konkreettisesti edistänyt alueohjelman eikä valtakunnallisen ohjelman tavoitteiden toteutumista muilta kuin maatalouden osalta.

Vuoden 2016 aikana myönteisen tukipäätöksen saaneiden hankkeiden perusteella panostus elintarvikeketjun organisoitumiseen on toteutuksessa suunnitellulla tavalla. Yrityshankkeisiin halutaan panostaa huomattavasti toteutunutta enemmän, koska niiden kautta uskotaan parhaiten syntyvän pysyviä työpaikkoja ja liikevaihdon kasvua ja sitä kautta hyvinvointia ja elämisen edellytyksiä. Aktivointitoimia ja panostamista jatketaan tulevana vuosina.

Kainuulaisten alkutuottajien kilpailukykyä ja kytkeytymistä elintarvikeketjuun kehittää ohjelmakaudella mm. *Kantri & Co.* -hanke, jossa tarjotaan mm. yritysکوhtainen ohjausta ja neuvontaa toiminnan laadun ja yritysten kilpailukykyyn lisäämiseksi, tuotteiden kaupakelpoisuuteen liittyvistä vaatimuksista, markkinoinnista, laadunhallinnasta, lainsäädäntöön liittyvistä vaatimuksista.

Kaakkois-Suomi

Kaakkois-Suomen Ely-keskuksen alueella päätöksenteon siirtymisen vuoksi suurin osa rahoitetuista hankkeista käynnistyi vasta 2016. Rahoitukseen valitut kehittämishankkeet toteuttavat hyvin alueellista kehittämissuunnitelmaa ja valtakunnallisia tavoitteita.

Maaseudun yritystukia on ohjelmakaudella haettu odotettua vähemmän. Tämä johtuu osin taloudellisesta tilanteesta ja osin yritysten varovaisuudesta. Pk-yritysten investointien määrä alueella on vähäinen ja Venäjän tilanne on vaikeuttanut erityisesti elintarvike- ja matkailuyritysten toimintaa. Vuoden 2016 aikana yritystukien haku piristyi hieman, mutta pk-yritysten investointien määrä oli vähäinen. Toimialoista yksi eniten tukea saanut oli elintarvikkeiden jalostus. Elintarvikesektorille kohdistui tuesta 36 % (3,1 milj. euroa).

Merkittävin alkutuottajien kilpailukykyä parantava ja toimintaa kehittävä hanke alueella on *Yhteistyöllä kilpailukykyä* -hanke. Hankkeen tavoitteena on, että maaseudun yritykset, ml. monialaiset maatilat ja yritystoimintaa maaseudulle suunnittelevat saavat apua yritystoiminnan kilpailukykyyn ylläpitämiseen.

Keski-Suomi

Talouden epävarmuus vaikutti jonkin verran maaseutuohjelman yritysrahoituksen kysyntään vuonna 2015. Hanketoiminnan osalta painopisteet toteutuivat hyvin. Hakemuksia saatiin ruokaketjun ja myös muun yritystoiminnan, esim. matkailun kehittämiseen.

Myös yritystukihakemukset osuivat hyvin asetettuihin painopisteisiin. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investoivien yritysten yhteydenottoja ja hakemuksia tuli odotettua enemmän.

Alueen alkutuottajien kilpailukykyä parantava ja ruokaketjun toimintaa kehittävä hanke on *Kilpailukykyinen keskisuomalainen maaseutu (KIKE)* -hanke. Hanke edistää keskisuomalaisen maaseudun kehittymistä kilpailukykyiseksi kokonaisuudeksi, jossa ruokaketjun ja sen rajanpinnan toimijat alkutuotannosta loppukäyttäjään hyödyntävät arvoketjuajattelua ja tunnistavat verkostoissa toimimisen vahvuudet. Hankkeessa keskitytään asiakaslähtöisen myynti- ja markkinointiosaamisen sekä työhyvinvoinnin ja oman työn johtamisen kehittämiseen.

Lappi

Lapin Ely-keskuksen alueella matkailun hyvä vahva kasvu näkyy sen liitännäisten, lähiruoan ja paikallisten tuotteiden, kysynnän kasvuna ja sitä kautta kiinnostuksena sektorin tarjoamiin yritysmahdollisuuksiin. Yritysten mielenkiinto yritysrahoitukseen on ohjelmakaudella ollut hyvää. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen oli vuoden 2016 loppuun mennessä myönnetty tukea kahdeksalle yritykselle yhteensä 258 489,80 euroa.

Vuoden 2016 toisella valintajaksolla haussa etsittiin toteuttajaa maatalouden alkutuotannon tai maataloustuotteiden jalostuksen tai kaupan pitämisen alalla toimiville pienille tai keskisuurille yrityksille suunnattuun koulutushankkeeseen, jossa lisätään elintarvikeketjun toimijoiden säädösten vaatimusten tuntemusta sekä tuetaan lisäarvon saavuttamista säädösten vaatimusten avulla.

Alueen alkutuottajien kilpailukykyä parantava ja paikallisia markkinoiden toimintaa edistetään mm. *Alueellinen elintarvikelogistiikka* -hankkeella. Hankkeen tavoite on luoda uudenlainen lähitoimijoiden ja lähituotteiden varaan rakentuva elintarviketuotannon logistinen järjestelmä. Tavoitteena on rakentaa pilottijärjestelmän kautta alueellinen logistinen järjestelmä.

Pirkanmaa

Pirkanmaan Ely-keskuksen alueella maaseutuohjelman rahoituskausi hanke- ja yritystukien osalta käynnistyi 2015. Epävarmuus päätöksenteon aloittamisesta näkyi kuitenkin hakemusten määrässä. Haku villkastui vasta 2016 vuoden lopussa. Päätöksenteon aloittamisen siirtymisestä johtuen hanke- ja yritystukien osalta ei ole toteumatietoja ohjelmakauden alkuvuosilta.

Maaseutuohjelman ja myös alueellisen kehittämissuunnitelman tavoitteena on vahvistaa pirkanmaalaista elintarvikeketjua tukemalla lähiruoan ja luomuruoan jakeluketjujen ja lähiruokatukun rakentamista, elintarvikkeiden jatkojalostusta, alihankintaa ja logistiikan kehittämistä. Tarkoituksena on kehittää ja lisätä elinvoimaista alkutuotantoa, luonnon-tuotealaa ja paikallista elintarvikkeiden jalostustoimintaa. Toimenpiteillä mahdollistetaan myös laatu-, omavalvonta- ja ympäristöjärjestelmien rakentaminen sekä alueen tuottajien ja yritysten entistä tiiviimpi yhteistyö.

Tähän pyritään vastaamaan mm. *Parasta pöytään Pirkanmaalla* -hankkeella. Hankkeen tavoitteena on vahvistaa paikallista ruokajärjestelmää kokoamalla lähiruoka-alan toimijoita yhteen sekä edistämällä toimijoiden kohtaamisia kuluttajien kanssa. Tavoitteena on

myös lähiruokayritysten kannattavuuden parantaminen. Hankkeessa keskitytään lähiruokatuottajiin ja -jalostajiin sekä lyhyisiin ketjuihin.

Pohjanmaa

Pohjanmaan Ely-keskuksen alueella yritykset olivat aktiivisesti yhteydessä jo 2014 vuoden puolella ohjelmakauden rahoitusmahdollisuuksista suunnitellessaan tulevia investointeja.

Maataloustuotteiden jalostusta harjoittavien yritysten investointeja koskevat hakemukset ovat linjassa maaseutuohjelman toimenpiteen 4.2 tavoitteiden kanssa. Hakemuksissa näkyvät panostukset parempaan tuottavuuteen, laajentumiseen ja kilpailukykyyn, luomutuotteiden ja uusien erikoistuotteiden valmistukseen sekä kansainvälistymisedellytyksien parantamiseen. Huomattava osa tuetuista yrityksistä vie tuotteitaan kansainvälisille markkinoille.

Ohjelmakaudella tavoitteena on tukea 42 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen investoivaa yritystä. Vuonna 2016 maataloustuotteiden jalostusta harjoittavat pk-yritykset olivat yksi suurimmista tukien hakijaryhmistä. Vuoden 2016 loppuun mennessä tukea on myönnetty 28 yritykselle. Lisäksi vireillä oli useita maataloustuotteiden jalostamista koskevia hakemuksia.

Myös alueen kehittämishankkeet kohdealalle muodostavat järkevän kokonaisuuden ja hankkeiden välinen yhteistyö toimii hyvin.

Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalan Ely-keskuksen alueella elintarvikealalla yleinen suhdannenäkymä on laskeva tai pysyy korkeintaan ennallaan. Alaa varjostavat Venäjän kaupan rajoitteet. Positiivinen ilmiö on kuitenkin luomu- ja lähiruokan kysynnän kasvu.

Kehittämishankkeita oli käynnissä vuoden 2016 loppuun mennessä 10. Myös tukea maataloustuotteiden jalostukseen, markkinointiin ja yritystoiminnan kehittämiseen oli myönnetty kymmenelle yritykselle.

Toimialoittain hankkeet jakautuivat seuraavasti: Neljä hanketta vihannesten ja juuresten jatkojalostamiseen, kolme lihan jatkojalostamiseen, kaksi hanketta elintarvikepakkaamotilan kehittämiseen ja yksi hanke juomateollisuuteen. Rahoitettujen yrityshankkeiden kokonaiskustannusarvio oli noin 3,5 miljoonaa euroa ja myönnetty tuki 1,3 miljoonaa euroa. Hankkeista yksi oli uusi yritys. Uusia työpaikkoja arvioidaan syntyvän 28.

Pohjois-Pohjanmaa

Vuoden 2016 loppuun mennessä Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskuksessa tukea oli myönnetty 12 yritykselle elintarvikkeiden jalostukseen. Keskimääräinen investointituki toimenpiteessä 4.2 oli 103 000 euroa, toteutettavuustutkimukset (6 kpl) pois lukien. Yhteensä sektorin yrityksiä tuettiin 1 135 242 eurolla. Tämä vastaa 34 % osuutta kaikesta yritysrahoituksesta.

Alueen alkutuottajien kilpailukykyä parantava ja paikallisten lähiruokamarkkinoiden toimintaa alueella edistetään mm. *YritysAgro II* -hankkeella. Hankkeen tavoitteena on aktiivoida maaseudun yrityksiä kehittämään toimintaansa, luoda uusia elinvoimaisia yrityksiä, parantaa toimivien yritysten kilpailukykyä avustamalla muutos- ja kehittämistilanteissa sekä parantaa yritysneuvonnan saatavuutta ja laatua.

Pohjois-Savo

Ohjelmakaudella 2014–2020 Pohjois-Savon Ely-keskuksen alueella painottuu ruokaketjun kokonaisvaltainen kehittäminen. Valtakunnallisten tavoitteiden lisäksi ruokaketjua kehitetään alueellisen suunnitelman painopisteen 3 Elintarvikejalostus toimenpitein. Tukea on ohjelmakaudella haettu aktiivisesti niin hankkeisiin kuin yritysinvestointeihin. Elintarvikeketjuun kohdistuvien hankkeiden osuus kaikista hankkeista on 20 %.

Alueellisen ohjelman painopistettä 3 toteuttaa *RuokaSavo* -hanke, jossa edistetään paikallisten elintarvikkeitten jalostusta ja käyttöä ravintolatoiminnassa yhdistäen nämä matkailuun ja luoviin aloihin. Toinen ydintavoite on elintarvikeyritysten kasvun, osaamisen ja yhteistyön vahvistamisen kehittäminen. Kolmas tavoite on ruokamatkailun jalkauttaminen Pohjois-Savoon vuosittain toistuvissa ruokatapahtumissa. Hanke pyrkii saamaan Pohjois-Savosta ensimmäisen kohteen The European region of Gastronomy -verkostoon.

Satakunta

Satakunnan Ely-keskuksen alueella elintarvikealan pk-yritysten määrä on merkittävä ja maaseutuohjelma vastaa hyvin toimialalle investoivien yritysten rahoitustarpeisiin. Alueen elintarvikejalostuksen vahva rooli näkyi myös yritystukihakemuksissa, sillä vuoden 2016 loppuun mennessä myönnetystä yritystuesta yli 80 % kohdistui kyseiselle toimialalle. Tämä osoittaa, että alueella on elintarvikkeiden jalostukseen investoivia pk-yrityksiä ja aktiivisia ruokaketjun kehittämisorganisaatioita.

Ohjelmakaudella on käynnissä useita monivuotisia toimialahankkeita, joissa korostuu Satakunnan rooli yhtenä Suomen merkittävimmistä ruokamaakunnista. Maakunnan vahva rooli ruokaketjun kehittämisessä näkyy myös alueellisen suunnitelman toteumassa: vuoden 2016 rahoituspäätöksissä ruokaketju oli merkittävin yksittäinen tuettu toimiala. Elintarvikealalle ja ruokaketjun kehittämiseen on kohdistunut yli puolet kaikesta myönnetystä tuesta eli noin 3,5 miljoonaa euroa.

Uusimaa

Suorat yritystuet ja elinkeinojen kehittäminen ovat Uudenmaan ELY-keskuksen tärkeimpiä painopisteitä ja ohjelmakaudella tavoite on kohdistaa 60 % tuesta näihin. Yritystukien hakemusmäärä jäi kuitenkin vähäiseksi vuonna 2015. Vaikka vuonna 2016 hakemuksia tehtiin enemmän, on hakemusmäärä alueen yritysperiaaliin nähden vaatimaton.

Toimialoista elintarvikkeiden ja juomien valmistus oli toiseksi suurin rahoituskohde. Vuoden 2016 lopussa Uudenmaan alueella tukea maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen oli myönnetty 12 yritykselle.

Alkutuottajien kilpailukykyä ja kytkeytymistä ruokaketjuun sekä paikallisia markkinoita ja lähiruokamarkkinoita edistävät mm. hankkeet: Lähiruokaa Uudeltamaalta ja Hyvällä yhteistyöllä menestyviä yrityksiä Uudellemaalle.

Lähiruokaa Uudeltamaalta -hankkeen tavoitteena on etsiä ja aktivoida uusia lähiruokatuottajia, edistää kysyntäpotentiaalin realisoitumista lähiruokaliiketoiminnaksi, luoda ymmärrystä kestävästä liiketoiminta- ja verkostomalleista, lisätä ja tiivistää lähiruokalalla toimivien yhteistyötä ja siten parantaa alan kilpailukykyä. Kohderyhmä on pienet maaseudun lähiruokatuottajat, pienet maatalous- ja elintarvikeyritykset, asiakkaat, lähiruokaketjun muut toimijat sekä kehittäjäorganisaatiot ja hanketoimijat. Hanke parantaa alueen lähiruokasektorin näkyvyyttä.

Hyvällä yhteistyöllä menestyviä yrityksiä Uudellemaalle -hankkeen tavoitteena on varmistaa, että monialaiset maatilat ja yritystoimintaa maaseudulle suunnittelevat saavat asiantuntija-apua sekä ohjausta yritystoiminnan käynnistys/kehittämisvaiheisiin ja verkostojen rakentamiseen. Hanke täydentää yhteistyössä Uudenmaan ELY-keskuksen alueella sijaitsevien uusyrityskeskusten, alueellisten elinkeino-yhtiöiden, toimintaryhmien sekä kunnallisten elinkeinoasiamiesten toimintaa.

Varsinais-Suomi

Maaseudun kehittämisohjelman hankehaku käynnistyi hyvin. Kehittämishankkeisiin haettiin tukea aktiivisesti ja tarkoitukseen osoitettu 4,2 miljoonan euron myöntövaltuus varattiin kokonaan jo vuonna 2015. Hakemuksia valittiin rahoitettaviksi 29.

Vuoden 2016 loppuun mennessä Varsinais-Suomen ELY-keskus ohjelmakaudella myöntänyt yritystukea 98 hankkeeseen yhteensä 8,9 miljoonaa euroa ja rahoitusta hankkeisiin yhteensä 1,4 miljoonaa euroa. Myönnetystä tuesta (8,9 M€) peräti 44 % kohdistuu maataloustuotteisiin ja elintarvikkeisiin. Vuoden 2016 myötä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus ja kehittäminen on noussut tuen kohdentamisessa korkealle: kehittämissankkeisiin kohdennettu kaikkiaan 1,1 miljoonaa euroa ja yritystukiin 3,9 miljoonaa euroa. Myönnettyissä tuissa on ollut investointipainotteisuus.

Alkutuottajien kilpailukykyä ja kytkeytymistä ruokaketjuun sekä paikallisia markkinoita ja lähiruokamarkkinoita edistetään mm. *Yhteisillä eväillä lähiruoka kasvuun* -hankkeella. Hankkeen tiivistää lähiruokasektorin yhteistyötä sekä verkostoi alan yrityksiä, hankkeita ja toimijoita aktiivisen tiedonvälityksen avulla. Hankkeen tavoitteena on myös lisätä yritysten määrää lähiruokasektorilla ja kasvattaa alalla toimivien yritysten liikevaihtoa sekä lisätä ketjun asiakaslähtöisyyttä ja markkinoiden tuntemusta viestinnällä.

Vastaus arviointikysymykseen 30.

Ohjelman toimenpiteillä on ainakin jossain määrin saatu parannettua alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalouselintarvikeketjuun. ELY-keskusalueilla on käynnissä useita lähiruokaan, maatalouselintarvikeketjun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen sekä alkutuotannon kilpailukykyyn liittyviä hankkeita.

Jalostavia yrityksiä on hankala saada mukaan kehittämistyöhön. Lisäksi hankkeissa on puute alkutuottajien kilpailukykyyn edistämiseen panostavista toimijoista. Hyvin toimivia osia ovat tiedottaminen, kouluttaminen, lähiruokaan liittyvien yritysten rahoittaminen sekä yhteistyö.

Ely-keskusten alueiden elinkeinorakenteet eroavat toisistaan merkittävästi, mikä näkyy kohdealan hanke- ja yritystukien hakumäärissä. Vahvoilla ruoka-alueilla, kuten Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa, kohdealaan kohdistuneet kehittämissankkeet ovat lähteneet hyvin käyntiin ja niiden suunnitteluun on panostettu heti ohjelmakauden alussa. Yritystukien haku näillä alueilla on ollut aktiivista ja ohjelmasta on päästy tekemään päätöksiä jo vuonna 2015.

Alueilla, joilla ohjelmakauden aloitus on käynnistynyt kangerrellen, kuten Kainuussa ja Kaakkois-Suomessa, hidasta aloitusta on paikattu vuonna 2016 panostamalla tiedotukseen ja hanketoimijoiden aktivointiin.

Vahvoilla ruoka-alueilla pk-yritykset panostavat kehittämiseen ja hakevat rahoitusta aktiivisesti kehittämishankkeisiinsa. Kohdealan yritysten hankkeet ovat selvästi kohdennettuja harkittuun kehittämistoimeen ja yrityksen kilpailukyvyyn parantamiseen. Heikommin kehittyvillä alueilla yritysten kehityshankkeet ovat varovaisia.

Vahvoilla ruoka-alueilla myös toimialan kehittämisorganisaatioiden koordinoimat hankkeet ovat integroituneet käytännön toimenpiteisiin paikallisen lähiruokaketjun, yrittäjien aktivoinnin ja ruoka-alan toimijoiden yhteistyön edistämiseksi. Myös yhteistyöryhmät ja innovaatiotoiminta toimivat alueilla aktiivisesti.

Heikommin pärjävillä alueilla kehittämishankkeet ovat selvästi varovaisempia avauksia ja selvityksiä kehittämisen tueksi. Näillä alueilla suurempi osuus rahoituksesta on kohdistunut hankkeisiin kuin kohdealan yritysinvestointeihin.

Vuoden 2016 loppuun mennessä maaseutuohjelmasta on tehty yhteensä 88 myönteistä rahoituspäätöstä elintarviketuotantoon ja lähiruokaan liittyville hankkeille. Ely-keskusten vuosiraporttien mukaan vuoden 2016 loppuun mennessä oli toteutettu 60 maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostukseen, markkinoille saattamiseen ja kehittämiseen investoineet yritystukihanketta ja käynnissä olevia hankkeita oli 118. Yritystukia toimenpiteeseen 4.2. kohdealalle 3A on myönnetty vuoden loppuun mennessä 160 yritykselle yhteensä 20 475 164 euroa.

Toteutuneiden lukujen valossa ohjelmakauden jälkipuoliskolla tarvitaan aktiivista panostusta, jotta ohjelman kohdealalle asetetut määrälliset tavoitteet saavutetaan. Laadullisesti kuitenkin näyttää siltä, että jokaisella alueella on käynnissä ainakin yksi oma tai alueiden välinen kehittämishanke, jonka toimenpiteet parantavat alkutuottajien mahdollisuuksia kytkeytyä paremmin ruokaketjuun, edistävät paikallisia markkinoita ja lyhyitä jakelukanavia sekä mahdollisuuksia uuden maaseutuyrittäjyyden aloittamiseen ja kehittämiseen.

Arviointikysymys 36. Onnistuivatko valintakriteerit tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet ja investoinnit? (kansallinen)

Valintakriteerit ohjelmakaudella 2014 – 2020

Maaseudun kehittämisohjelmassa käytetään tukikelpoisuusvaatimuksia ja valintakriteerejä kohdentamaan tukea strategiaa parhaiten tukeville hankkeille/yrityksille. Tukikelpoisuusvaatimukset rajaavat kyllä-ei -skaalalla, kuka tai millainen hanke voi tukea saada. Ne perustuvat lakiteksteihin, toimenpidekuvauksiin sekä mahdollisiin alueellisiin rajauksiin (esim. tuensaajien ikä). Valintakriteerien tarkoituksena sen sijaan on asettaa tukikelpoiset hakemukset paremmuusjärjestykseen.

Ohjelmakaudella 2014 – 2020 jokaiselta maaseutuohjelmalta edellytetään valintakriteerien periaatteita jokaiselle toimenpiteelle sekä valintakriteerien käyttöä. Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetuksen (EU) N:o 1305/2013 artiklassa 49 sanotaan, että valintaperusteiden tarkoituksena on varmistaa hakijoiden yhdenvertainen kohtelu, parantaa varojen käyttöä ja kohdentaa toimenpiteet maaseudun kehittämistä koskevien unionin prioriteettien mukaisesti.

Hankevalinnassa tulee käyttää määritettyjä valintaperusteita sekä avointa ja asian mukaisesti dokumentoitua menettelyä. Saman asetuksen artiklan 9 mukaan maaseudun kehittämisohjelmaan tulee kirjata valintakriteerien periaatteet jokaiselle toimenpiteelle. Lisäksi

artiklan 67 mukaan toimet ovat oikeutettuja maaseuturahaston rahoitusosuuteen vain, jos hallintoviranomainen on tehnyt päätöksen käyttäen artiklan 49 mukaisia valintaperusteita.

Valintaperusteita ei tarvitse määritellä tietyille toimenpiteille (M10 maatalouden ympäristö- ja ilmastotoimenpiteet (art. 28), M11 luonnonmukainen maatalous (art. 29), M13 epäsuotuisien alueiden tuet (art. 31) ja M14 eläinten hyvinvointitoimenpiteet (art. 33). Valintakriteerit määrittelee hallintoviranomainen kuultuaan seurantakomiteaa. Leader-toimien valintakriteerit päättää paikallinen Leader-ryhmä.

Valintakriteerit Manner-Suomen maaseutuohjelmassa

Manner-Suomen maaseutuohjelmassa 2007 – 2013 ei ollut ohjelmatasoisen valintakriteerejä vaan ELY-keskukset suunnittelivat omat valintakriteerijärjestelmänsä (kriteerien määrittely, niiden määrä, täyttymisen arviointi ja käyttö hankepäätöksissä). Kriteerien määrä, laatu, tyypit sekä niiden käyttö vaihtelivat suuresti ELY-keskusten välillä. Valintakriteerejä oli määritelty erilaisille ryhmille (toimintalinjoille, sektoreille, hanke- ja yritystuille yhdessä ja erikseen).

Yritys- ja hanketuille oli määritelty erilainen määrä valintakriteerejä jokaisessa alueellisessa suunnitelmassa. Myös valintakriteerien vaikutus hankevalintaan vaihteli suuresti alueittain. Uudelle ohjelmakaudelle haluttiin yhdenmukaistaa valintakriteereitä sekä niiden käyttöä ELY-keskusalueilla.

Ohjelmakaudella 2014 – 2020 Manner-Suomen ohjelman valintakriteerit laadittiin ohjelmatasolla kolmen toimenpiteen alatoimenpiteille (M01, M04, M06), yhteistyötoimenpiteelle (M16) sekä eriytetysti peruspalvelujen ja kylien kunnostuksen hankkeisiin ja investointeihin (M07).

(M01) Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (art. 14)

- koulutus ja viestintä
- tiedonvälityshankkeet

(M04) Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (art. 17)

- maatalouden investoinnit
- maataloustuotteiden jalostus
- ei-tuotannolliset investoinnit
- perinnebiotoopit ja luonnonlaidunten raivaus

(M06) Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (art. 19)

- nuorten viljelijöiden aloitustuki
- porotalouden aloitustuki
- yrityksen perustamistuki
- yrityksen investointituki

(M07) Peruspalvelut ja kylien kunnostus maaseutualueilla (art. 20)

- hankkeet
- investoinnit

(M16) Yhteistyö (art. 35)

Manner-Suomen maaseutuohjelman valintaperusteet käsiteltiin seurantakomiteassa 29.1.2015, ja maa- ja metsätalousministeriö antoi päätöksen valintaperusteista 29.1.2015. Hanketukien valintakriteereitä muutettiin seurantakomiteassa 17.11.2015, ja ne hyväksyttiin ohjelmamuutoksessa 29.2.2016. Muutos tehtiin, sillä toimeenpanossa oli havaittu päällekkäisyyksiä eri kriteereiden välillä. Muutoksen myötä kilpailukyky eroteltiin omaksi kriteerikseen ja muita kriteereitä täsmennettiin.

Manner-Suomen ohjelman valintakriteeristö voidaan ryhmitellä hanketukien (M01, M07 ja M16), yritystukien (M04 maataloustuotteiden jalostus, M06 yritysten perustamistuki ja yritysten investointituki), M04 maatalouden investointien sekä ympäristöinvestointien (M04 ei-tuotannolliset investoinnit ja perinnebiotoopit ja luonnonlaidunten raivaus) valintakriteereihin.

Taulukko 20. Valintakriteeriryhmät Manner-Suomen maaseutuohjelmassa 2014 – 2020

	Kriteerien määrä	Kriteerien aiheet	Kriteerien painotus
Hanketuet koulutus ja viestintä tiedonvälityshankkeet palvelujen ja kylien kehittäminen yhteistyö	4	Strategia ja tavoitteet Hankkeen kustannustehokkuus Toimenpiteen tavoitteisiin liittyvä kriteeri (esim. osaamisen lisääminen, maaseudun toimintamahdollisuuksien parantaminen) sekä hankkeen laatu ja vaikuttavuus Kohderyhmä ja johdonmukaisuus / kumppanuus, osallisuus sekä hankkeen toteutettavuus	kyllä
Yritystuet muille kuin maataloille maataloustuotteiden jalostus yrityksen perustamistuki yrityksien investointituki	7	Toimenpiteen/yrityksen sijainti Työllistävä vaikutus Alue- ja kerrannaisvaikutus Vaikutus markkina-alueeseen Yrityksen toiminnan uudistuminen Vaikutus yhteistyöhön Lisäpisteet: kestävä kehitys	kyllä
Yritystuet maataloille maatalouden investoinnit	6	Vaikutus yrityksen talouteen Vaikutus yrityksen kilpailukykyyn Vaikutus ympäristöön Vaikutus tuotanto-olosuhteisiin Vaikutus ohjelman muiden tavoitteiden toteutumiseen Hankkeen vaikutus kokonaistalouden muodostukseen	kyllä
Aloitustuet nuorten viljelijöiden aloitustuki porotalouden aloitustuki	3	Yritystoiminnan taloudelliset edellytykset Tilan tuotantoedellytykset Tilan kehittämistoimet ja -mahdollisuudet	kyllä
Ympäristöinvestoinnit ei-tuotannolliset investoinnit perinnebiotoopit ja luonnonlaidunten raivaus	4 / 3	Tarve toimenpiteelle Investoinnin merkitys Kohteen mitoitus / rajoitus / sijainti Vaikuttavuuden laatu	ei

Jokaisen ryhmän kriteeristö painottaa eri asioita, kriteeristö on laadittu eri muodossa (hanketuilla likert-skaala heikko, jonkin verran, hyvin, erinomainen/merkittävä; yritystuilla monta tunnusmerkkiä yhden kriteerin alla likert-skaalamaisesti, ympäristöinvestoinneilla faktuaalisia väittämiä esim. hankkeen pinta-alan suuruus tai hankealueen osuminen Natura2000-alueelle) ja pisteytyksen painotukset on laadittu eri tavalla.

ELY-keskusten kokemukset valintakriteereistä ja niiden käytöstä ohjelmakaudella 2014 – 2020

ELY-keskusten vuoden 2014 – 2015 ja 2016 vuosiraporttien mukaan valintakriteerien käyttöönotto on sujunut pääosin helposti ja kriteereihin ollaan yleisesti tyytyväisiä.

Ohjelmakauden alussa valintakriteerien yhteistä tulkintaa jouduttiin kuitenkin opettelemaan, ja valintakriteerien käyttö lisäsi hallinnollista työtä, etenkin kun Hyrrä-järjestelmän myöhästymisen vuoksi kriteereitä jouduttiin kirjaamaan word- tai excel-dokumentteihin.

Helmikuun 2016 ohjelmamuutoksen myötä muuttunut hanketukien kustannustehokkuuden arviointi paransi valintakriteeristöä (mainittu 2 ELY-keskuksen raportissa).

Erityisesti hanketukien valintakriteerit koettiin sopiviksi ja kriteerien käyttö toimivaksi. Yritystuen valintakriteerit koettiin pääosin toimiviksi, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Aloitustuen kriteeristön toimivuudesta ei ollut mainintoja, sillä aloitustukea haettiin huomattavasti sille allokoitua budjettia vähemmän. Ympäristöinvestointien kriteereitä luonnehdittiin selkeiksi ja toimiviksi.

ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan hanketukien valintakriteerit auttavat aikaisempaa paremmin valitsemaan parhaat hankkeet (mainittu 6 ELY-keskuksen raporteissa) ja kriteerit tukevat strategista ohjelmatyötä paremmin (3 mainintaa).

Lisäksi ELY-keskukset mainitsivat, että valintakriteerien käyttöön oton myötä hankehakemusten laatu on parantunut, sillä hankkeet ovat pidemmälle valmisteltuja, hakemukset paremmin perusteltuja ja hankkeen tosiasiallinen tarve on selvitetty paremmin). Ainoastaan alueiden välisten hankkeiden valinnassa oli viiveitä ja epäselvyyksiä, johtuen lähinnä täsmentymättömästä menettelytavasta alueiden välisten hankehakemusten käsittelyprosessissa usean ELY-keskuksen kesken.

Yritystukien osalta ELY-keskukset olivat pääosin tyytyväisiä valintakriteereihin (6 mainintaa), joiden mainittiin auttavan valikoimaan parhaat yritystukihankkeet ja kohdentamaan tukea ohjelmaa tukeviin ja ympäristöasiat huomioiviin investointeihin. Lisäksi maatilainvestoinneissa pisteytys on auttanut kohdentamaan tukea päätoimisten viljelijöiden tuotantoa lisääville tai tehostaville investoinneille (1 maininta).

Joidenkin kriteerien painoarvot ja tiettyjen osioiden minimipistemäärät saivat osakseen kritiikkiä. Yhden ELY-keskuksen kokemuksen mukaan valintakriteerijärjestelmä suosii isoja kehittyviä kaupunkilaisyrityksiä, sillä kriteerit painottavat työllisyyden kasvua ja uutuusarvoa. Nämä kriteerit rajoittavat myös hevostalouden maneesi-investointeja, jotka

harvoin lisäävät työllisyyttä tai tuovat uutuusarvoa, mutta ovat kuitenkin yrityksille välttämättömiä kilpailukyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen (1 maininta). Myös suurempaa painotusta työpaikkojen säilyttämiseen toivotaan (1 maininta).

Valintakriteerien lisäksi ohjelmakaudella 2014 – 2020 otettiin käyttöön valintajaksot. Jokaiselle valintajaksolle on allukoitu indikaatiivinen rahoituskehys. Ongelmaksi on noussut kuitenkin se, että hakemukset sijoittuvat epätasaisesti eri valintajaksolle. Näin hakijoiden tasapuolinen kohtelu toteutuu vain kunkin valintajakson sisällä, ei niiden välillä.

Hakemusten hyväksymisaste eri valintajaksolla on hyvin erilainen johtuen hakemusten ja käytettävissä olevien varojen suhteesta. Ratkaisuksi ehdotettiin korkeampaa minimipistemäärää (mainittu 2 ELY-keskuksen raportissa), jotta vain hyvät hankkeet rahoitettaisiin silloinkin, kun hankkeita on vähän ja rahoitukseen vaadittava pistemäärä on alhainen.

Lähes kaikkien haastateltavien mielestä valintakriteerit ovat auttaneet tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet ja investoinnit: joidenkin vastaajien mielestä jopa yllättävän hyvin.

Kaikki minimiehdot täyttäneet hakemukset ovat saaneet rahoituksen ja vaikka valintakriteereitä ei olisi ollut, niin suunnilleen samat hankkeet olisi rahoitettu joka tapauksessa. Valintakriteereiden positiivisena puolena parhaiden hankkeiden valikoitumisen lisäksi nähtiin myös se, että valintakriteerit herättävät keskustelua, kun mietitään hankkeiden pisteytystä.

”Valintakriteerit herättävät keskustelua, kun keskustellaan siitä, mitkä hankkeet saavat parhaat pisteet. Ilman valintakriteereitä tämä vertaileva keskustelu jäisi käymättä. Keskustelu lisää hankkeiden laadun tarkastelua.”

Muutamit haastateltavat eivät ottaneet suoraan kantaa siihen, ovatko valintakriteerit edistäneet hankkeiden tunnistamista. Haastatteluissa nostettiin esille, että valintakriteerit tuovat lisäarvoa parhaiden hankkeiden valinnalle, mutta investointien osalta rakennetuissa on kuitenkin määritelty hyvin selkeästi myös laillisuusperusteet. Heidän mukaansa tuet myönnetään enemmänkin laillisuusperusteiden, kuin valintakriteereiden mukaan. Käytännössä hylätyksi tulevat hankkeet hylätään lähes aina laillisuustarkastelun perusteella eikä valintakriteereiden perusteella. Valintakriteereissä nähtiin ongelmana myös se, että ne ovat liian ympäripyöreitä ja kriteereiden eroteltavuus on nähty hankalana.

Valintakriteerien käyttö ja Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden saavuttaminen

Manner-Suomen maaseutuohjelman tulosten analysointi ELY-keskuksittain (raportin kohdassa Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden eteneminen ELY-keskustasolla) näyttää, että hanketukien osalta määrälliset tavoitteet tullaan ylittämään, osalla toimenpiteistä reilusti.

Yritystukien puolella useimmat toimenpiteet tulevat saavuttamaan määrälliset tavoitteensa. Yritysten perustamisessa ja kehittämisessä tavoitteiden saavuttamisen eteen tulee vielä tehdä työtä.

Puutteellisilla tiedoilla (hakumäärät, hylkäyksien määrä, hylkäyksien syy) ei kuitenkaan voi päätellä toimenpiteen toteuttamista kohdanneista haasteista. Ottaen huomioon, että valintakriteerit ovat pudottaneet heikoimmat hankkeet tuensaajien joukosta, voidaan siis

päätellä, että valintakriteerit ovat tukeneet Manner-Suomen ohjelman tavoitteita parhaiten tukevien hankkeiden valinnassa.

Vastaus arviointikysymykseen 36.

ELY-keskusten vuosikertomusten ja haastattelujen perusteella voi päätellä, että valintakriteerit ovat pääosin auttaneet hakemusten paremmuusjärjestykseen asettamisessa sekä parhaiden hankkeiden valitsemisessa.

Erityisen tyytyväisiä on oltu hanketukien valintakriteereihin ja niiden käyttöön. Joidenkin yritystukien valintakriteerien kanssa on ilmennyt ongelmia. Lisäksi kriteerien yhteinen tulkinta ohjelmakauden alussa oli haastavaa. Valintakriteerien roolista Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden kannalta parhaiden hankkeiden valinnassa tulisi tehdä tarkempaa analyysiä. Tähän kuitenkin vaaditaan Hyrrä-aineistoa, joka sallisi valintakriteerien pisteytyksen ja Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden odotetun toteuman vertailun.

Valintakriteerien käyttöä olisi myös hyvä analysoida tutkimalla pisteytystä eri ELY-keskusalueilla, esimerkiksi vertailemalla yhden tai useamman toimenpiteen saman pistemäärän saaneita hankkeita eri ELY-keskusalueilla.

4.2 Metodologia EU:n yhteiselle tulosindikaattorille R2

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 vaikutuksia maatalousalan kilpailukykyyn pitää Euroopan komission arviointiohjeiden mukaan analysoida EU:n yhteisellä tulosindikaattorilla.

Tulosindikaattorilla tarkastellaan kohdealaa 2A: maatalouden taloudellinen asema, rakenteen sekä tuottavuuden kehittyminen ja etenkin markkinoille pääsyn sekä markkina-tuottojen kasvattaminen.

Määritelmän mukaan R2-tulosindikaattorin avulla määritetään kokonaistuoton ja työvoimanpanoksen suhteellisen muutoksena.

Tässä arvioinnissa R2-tulosindikaattori¹¹ muodostetaan FADN-aineiston ja jaottelun perusteella seuraavasti¹²:

$$\frac{\text{Maatalouden kokonaistuotto (SE 131)}}{\text{Keskimääräinen työpanos vuodessa (SE 0101)}} =$$

$$\frac{\text{kasv.vilj.kok.tuotto (SE 135)+kotiel.tuot.kok.tuotto (SE 206)+muu tuotto (SE 256)}}{\text{Keskimääräinen työpanos vuodessa}}$$

jossa maatalouden kokonaistuotto muodostuu kasvinviljelyn ja kotieläintuotannon myyntituotosta ja välituotekäytöstä, muista tuotanto- tuotannontekijätuloista sekä keskimääräisestä työtuntien määrästä kalenterivuoden aikana. R2-tulosindikaattorin arvoa ei

¹¹ Indikaattorin laskentamalli European Commission (2016). Saatavilla: http://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/wd_faq_september2016.pdf

¹² FADN (2017). http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm

arvioinnissa raportoida, koska aineisto laskennassa käytettävien erien arvoille ei ole käytettävissä vuosilta 2015 ja 2016 (ks. FADN 2017).

R2-tulossindikaattorilla pyritään hyödyntämään maaseutuohjelman vertaistavassa arvioinnissa. Arviointiasetelman mukaan ohjelman toimenpiteiden vaikutus analysoidaan vertaamalla R2-indikaattorin arvoa ohjelman toimenpiteistä tukea saaneiden tilojen ja tukea saamattomien tilojen välillä.

Suomessa tällaisen vertaisasetelman rakentaminen on käytännössä mahdotonta. Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 ulkopuolella olevien tilojen joukko on lukumääräisesti pieni, eivätkä ne muodosta edustavaa vertailuryhmää politiikkavaikutusten arviointiin. Myöskään indikaattorin laskentamallin taustalla olevassa kirjanpitoaineistossa tällaiset tilat eivät muodosta edustavaa joukkoa.

5 Päätelmät ja suositukset

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 käynnistyminen viivästyi. Ohjelma saatiin varsinaisesti käyntiin vuoden 2015 alussa. Tämä viivästyminen näkyy toimenpiteiden toteuttamisen viivästyminenä. Myös arvioinnin aloittaminen viivästyi. Arviointisuunnitelmasta poiketen arvioinnin kilpailutus järjestettiin helmikuussa 2017 ja hankintapäätös tehtiin maaliskuussa 2017.

Arvioitsijoiden käytössä ei ollut kaikkea tarvittavaa rekisteri- ja tilastotietoa. Rekisteritietojen puuttuessa jouduttiin turvautumaan toissijaisiin aineistolähteisiin. Hyödynnettyjä lähteitä olivat esimerkiksi ELY-keskusten vuosikertomukset. Näistä lähteistä kerätyt tiedot ovat kuitenkin osin epätarkkoja eivätkä lukumäärä tiedot aina vastaa hankkeiden maksatuksista käytössä olleita tietoja. Aineistorajoitteiden seurauksena osaan arviointikysymyksistä joudutaan vastaamaan toissijaisten tietolähteiden perusteella.

Käynnistymisen jälkeen ohjelman toteuttaminen on lähtenyt hyvin vauhtiin. Toimenpiteiden toteuttaminen on hyvässä vauhdissa kaikilla arvioinnin kohteena olleilla kohdealoilla. Myös toimenpiteiden rahoitus on saatu hyvin käyttöön.

Ohjelman viivästyminen seurauksena hanke- ja investointitukihakemusten valmisteluun on ollut hieman enemmän aikaa. Tämä näkyy osaltaan etenkin maatalouden investointihankkeiden nopeana aloittamisena välittömästi rahoituspäätösten jälkeen.

Ohjelman toimenpiteet on otettu hyvin vastaan. Neuvontatapahtuminen määrä on kehittynyt hyvin, maatalouden investointitukien määrä on kasvanut ja maatalouden sukupolvenvaihdoksia on toteutettu. Alalle tulleiden viljelijöiden koulutustaso on hyvä.

Neuvonnan ja koulutuksen toimenpiteet koetaan hyödylliseksi sekä toteuttajien että osallistujien piirissä. Talousneuvonnan mukaantulo vuoden 2017 alusta vahvistaa koulutuksen ja neuvonnan roolia maatalousalan kilpailukyvyyn vahvistamisessa ohjelmakauden aikana. Ohjelman aikana alalle hakeutuneet ovat koulutettuja.

Ohjelman toteuttamisvauhdissa on kuitenkin merkittävä eroja eri alueiden välillä. Vaikutukset näkyvät etenkin eroina aloitetuissa hankkeissa, yritysten lukumäärissä ja syntyneissä työpaikoissa. Arvioinnissa ei ole nousset esille sellaisia toimenpiteitä, joita ohjelmat

toteuttajat tai kohderyhmä pitäisivät toteuttamiskelvottomina. Arvioinnin perusteella voidaan todeta, että merkittäviin ohjelmamuutoksiin ei tässä vaiheessa ole tarvetta.

Koulutuksen ja neuvonnan vaikuttavuutta maatalouden rakenteen kehittämiseen sekä nuorten viljelijöiden toimintaedellytysten edistämiseen voitaisiin parantaa. Aloitustukea saaneet viljelijät tulisi velvoittaa osallistumaan neuvontaan ja koulutukseen koko ohjelmakauden ajaksi. Näin esimerkiksi vasta ohjelman kolmantena täytenä toimintavuonna alkanut talousneuvonta olisi velvoittava myös ohjelmakauden ensimmäisinä vuosina sukupolvenvaihdoksen tehneille.

Ohjelman toimenpiteiden vaikutukset maatalousalan kilpailukykyyn analysoidaan vaikuttavuusarvioinnissa. Tuloksellisuusarvioinnin perusteella ohjelman toimenpiteet on saatu laajasti käyttöön. Tämä luo hyvän pohjan myös ohjelman vaikuttavuuslogiikan mukaiselle maatalousalan kilpailukyvyn parantamiselle.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteiden laaja toteuttaminen hankaloittaa maatalousalan kilpailukyvyn arviointia arviointiaselman ja -ohjeiden mukaisesti. Vertaistamiseen perustuva vaikutusarviointi on käytännössä mahdoton toteuttaa, koska ohjelman ulkopuolella olevien maatalojen joukko ei ole edustava.

Arviointiaselman ja vaikuttavuuslogiikan mukainen arviointi edellyttää laajat sekä ajan-
tasaiset aineistot. Ohjelman arvioinnin vahvistaminen vaatii, että arviointisuunnitelman mukaiset aineistot kerätään systemaattisesti siten, että aineistot ovat arviointiaikataulun mukaisesti käytettävissä.

Lähdeluettelo

- ELY-keskusten vuosiraportit. Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelmaan liittyvät vuosiraportit 2014 – 2015 ja 2016.
- European Commission. 2016. Working. Document. Evaluation related queries. Update September 2016. Saatavilla: http://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/wd_faq_september2016.pdf. Viitattu 15.5.2017.
- FADN. 2017. Farm accountancy data network. Public Database. http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm. Viitattu 23.5.2017.
- Hietala, J., Rämö, A-K., Vuori, L. & Yrjölä, T. 20107. Sukupolvenvaihdoksen toteutusmaatiloilla Suomessa – kyselytutkimuksen tuloksia. Teoksessa: Vuori, L. & Yrjölä, T. (toim.) 2017. Sukupolvenvaihdokset maatiloilla. Pellervon taloustutkimuksen työpapereita 190.
- Luke 2017. SVT: Luonnonvarakeskus, Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne.
- Luke 2017. Maataloustilastot. 2017. stat.luke.fi
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2017. Rekisteriaineistot.
- Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelma 2014-2020. www.maaseutu.fi
- Mavi. 2017. Rekisteriaineistot.
- MDI. 2017. Manner-Suomen maaseutuohjelman neuvontatoimenpiteen arviointi. <https://www.maaseutu.fi/fi/maaseutuohjelma/arvionti-ja-seuranta/arviointiraportit/Documents/Neuvo%2c%20va%cc%88liraportti%20helmikuu%202017.pdf>
- Taloustohtori 2017. Kannattavuuskerroin. Luke kannattavuuskirjanpitoluokset. 19.5.2017
- Vuori, L. & Yrjölä, T. (toim.) 2017. Sukupolvenvaihdokset maatiloilla. Pellervon taloustutkimuksen työpapereita 190.

Liite 1: Vastaukset EU:n yhteisiin arviointikysymyksiin SFC-mallissa

Arviointikysymys: 19. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on edistetty pienyritysten monipuolistamista, perustamista ja kehittämistä sekä helpotettu työpaikkojen luomista? (Kohdeala 6A, KOM 16)

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijainen vaikutus:

- Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (M01)
- Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen (1.1)
- Tuki esittelytoimintaan ja tiedotustoimiin (1.2)
- Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (M06)
- Yrityksen perustamistuki maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan maaseutualueilla (6.2)
- Investoinnit maatalouden ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen (6.4)
- Yhteistyö (M16)
- 16.0 Muut
- 16.2 Pilottihankkeet
- 16.3 Yhteistyö pienten toimijoiden välillä ja maaseutumatkailupalvelut
- 16.4 Lyhyet toimitusketjut ja paikalliset markkinat
- 16.5 Ilmastonmuutos
- 16.6 Biomassan toimitusketju
- 16.9 Maataloustoiminnan monipuolistaminen

Toissijainen vaikutus:

- Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (M04)
- Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen (4.2)
- Palvelut ja kylien kehittäminen (M07)
- Laajakaistainfrastrukturi (7.2)
- Paikalliset palvelut (7.4)
- Matkailu (7.5)
- Kylien kehittäminen (7.6)
- Leader (M19)
- Valmistelutuki (19.1)
- Tuki paikallisen kehittämisstrategian mukaisten toimien täytäntöönpanoon (19.2)
- Paikallisen toimintaryhmän yhteistyön valmistelu ja täytäntöönpano (19.3)

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

Arviointikriteeri	EU:n yhteiset indikaattorit	Lisäindikaattorit
-------------------	-----------------------------	-------------------

<p>- Perustamistuki, investointituki ja yritysryhmän kehittämistuki ovat monipuolistaneet ja edistäneet maaseudun elinkeinorakennetta ja niiden avulla on luotu uusia työpaikkoja eri maaseutualueille.</p> <p>- Yritykset tekevät yhteistyötä ja toimivat erilaisissa verkostoissa.</p>	<p>- Tuetuissa hankkeissa syntyneet työpaikat (<i>Tulosindikaattori R21 & Tavoiteindikaattorit T20</i>)</p> <p>- Tuetuissa hankkeissa syntyneet työpaikat (Leader) (<i>Tulosindikaattori R24 & Tavoiteindikaattori T23</i>)</p>	<p>- Maaseudulla toimivien yritysten toimialajakauma (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p> <p>- Henkilöstön määrä maaseutuyrityksissä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p> <p>- Yritysten liikevaihto (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p> <p>- Kasvavien maaseutuyritysten osuus koko maan kasvavista yrityksistä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p> <p>- Monialaisten maatalojen osuus, lukumäärä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p> <p>Maaseudun yritysten lukumäärä (<i>Vaikuttavuusindikaattori</i>)</p>
--	---	---

Käytetyt arviointimenetelmät:

Arvioinnissa on käytetty laadullisia menetelmiä (haastattelut, dokumenttianalyysi). Menetelmät valittiin arviointitehtävään ja -aikatauluun sopivina. Menetelmien käytössä ei ilmennyt ongelmia.

Indikaattorien arvot ja lähteet sekä indikaattoriarvojen laskentatavat:

T20 = rekisteritieto ei saatavilla, arvio kehityksestä ELY-keskusten raporteista
Laskentatapa: lkm.

Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:

Ohjelmakausi pääsi kunnolla käyntiin vasta vuonna 2016. Vaikka varoja on sidottu, maksatukset (ja siten myös tulosindikaattorit) ovat alhaisella tasolla. Päätelmiä voidaan tehdä lähinnä tuotostasolla. Tilastollinen tarkastelu ei ole mahdollista aineiston puitteissa.

Indikaattorin T20 arvoa ei saatu ajoissa arviointia varten. ELY-keskusten raporteissa olevat tiedot sisältävät myös Leader-ryhmien hankkeissa luodut työpaikat. Näin ollen ELY-keskusten vuosiraporttien tieto ei anna täysin luotettavaa kuvaa ELY-keskusten hankkeissa luoduista työpaikoista (tämän maatalouden kilpailukykyarvioinnin aiheen rajauksessa Leader-ryhmät on jätetty pois).

Myös haastateltavien mielestä tämän vuoksi on vielä hyvin aikaista miettiä ohjelman vaikutuksia. Osa hankkeista on vielä kesken ja joitain hankkeita ei ole vielä edes aloitettu. Ohjelmakaudelle on sattunut myös muista syistä johtuvaa kannattavuuden heikkenemistä, jonka vuoksi haastateltavien mielestä on ollut vaikea nähdä selkeästi ohjelman vaikutuksia.

Vastaus arviointikysymykseen:

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 toimenpiteet ovat edistäneet pienyritysten toimintaa kohtuullisen hyvin. Toimenpiteiden toteuttamisessa on myös ongelmia.

Merkittävin ongelma on tilojen pienuus, minkä vuoksi on ollut hankalaa saada eri toimenpiteet kohtaamaan. Tukien määrällä ei ole pienyritysten toiminnan kannalta suurta merkitystä. Rakennetukien kautta voi lisätä kilpailukykyä, mutta lopulta kilpailukyky realisoituu kuluttajakäyttäytymisestä välittyvien vaikutusten kautta.

Johtopäätökset:

Toimenpiteet ovat edistäneet pääasiassa kohtuullisen hyvin pienyritysten toimintaa.

Suosituksat:

Mekanismit hyvien käytänteiden jakamiseen alueiden ja toimijoiden välillä.

Arviointikysymys: 26. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu tuettujen maatilojen taloudellista suorituskykyä ja helpotettu maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista erityisesti markkinoille osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen avulla? (Kohdeala 2A, KOM 4)

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijaisesti kohdealaan 2A vaikuttavat:

Koulutus (M01)

Neuvonta (M02)

Maatalousinvestoinnit (M04.1)

Toissijaisesti vaikuttavat:

Luonnonhaittakorvukset (M13)

Eläinten hyvinvointikorvaukset (M14)

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

<i>Arviointikriteeri</i>	<i>EU:n yhteiset indikaattorit</i>	<i>Lisäindikaattorit</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Maatalouden rakenne on kehittänyt Suomessa. - Eläinten hyvinvointiin ja terveyteen panostaminen sekä luonnonhaittakorvaukset ja niiden eriyttäminen viljelyjärjestelmittäin ovat parantaneet tilojen taloudellista suorituskykyä. - Neuvonnalla ja innovaatio-toiminnalla on edistetty maatalouden nykyaikaistamiseen ja kilpailukyvyyn parantumiseen. 	<ul style="list-style-type: none"> R1 R2 T4 	<ul style="list-style-type: none"> Alle 40 v. osuus kaikista investointituen saajista (Hyrrä) Rakennekehitys

Käytetyt arviointimenetelmät ja indikaattoreiden laskentatavat:

Arvioinnissa on hyödynnetty julkisia tilastoja ja erikseen pyydettyjä tilastoaineistoja. Tilastotietoa on kuvattu ja analysoitu. Lisäksi tilastoaineiston perusteella on laskettu arvot EU:n yhteisille indikaattoreille R1 ja T4. Yhteiset indikaattorit lasketaan seuraavasti:

- R1: Niiden maatilojen prosenttiosuus, jotka saavat maaseudun kehittämisohjelmasta tukea rakenneuudistukseen tai nykyaikaistamiseen tehtäviin investointeihin

$$\frac{\text{Investoineet maatilat (kpl)}}{\text{Kaikki maatilat (kpl)}}$$

- T4: Nuorten viljelijöiden osuus tehdyistä investoinneista

$$\frac{\text{Nuorten viljelijöiden tekemät investoinnit (kpl)}}{\text{Kaikki investoinnit (kpl)}}$$

- R2:
$$\frac{\text{Maatalouden kokonaistuotto (SE 131)}}{\text{Keskimääräinen työpanos vuodessa (SE 0101)}} =$$

$$\frac{\text{kasv. vilj. kok. tuotto (SE 135) + kotiel. tuot. kok. tuotto (SE 206) + muu tuotto (SE 256)}}{\text{Keskimääräinen työpanos vuodessa (AWU)}}$$

Lisäksi arvioinnin apuna on käytetty soveltuvin osin aikaisempien kyselytutkimusten aineistoja. Kyselytutkimusten aineisto täydentää tuloksellisuusarviointia niiltä osin, kun tilastotietoa ei ole saatavilla.

Indikaattorien arvot ja lähteet:

R1: Arvo vuoden 2016 loppuun mennessä maksetuista hankkeista:

Investoineet maatilat 583 / kaikki tilat 50388 = 1,2 %

Indikaattorin laskennassa käytettyjen arvojen lähde: investoineet tilat: Mavi; maatilojen lukumäärä: Luke.

T4: nuorten viljelijöiden investoinnit 204 kpl / kaikki investoinnit 583 kpl = 35 %

Indikaattorin laskennassa käytetyt arvojen lähde: Mavi.

R2: Indikaattorin laskennassa käytetään FADN-aineistoa. Indikaattorin laskennassa ovat mukana kaikki kirjanpitoilat, koska Suomessa valtaosa maatiloista osallistuu maaseudun kehittämisohjelmaan. Ei-osallistujien tilojen joukko on pieni eikä ei ole vertailukelpoinen ohjelmaan osallistuvien tilojen kanssa.

Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:

Ohjelmakauden 2014-2020 käynnistyminen viivästyi ja ohjelma saatiin käyntiin vasta vuoden 2015 aikana. Neuvonta- ja koulutustoimenpiteet eivät ole vielä käynnistyneet talousneuvonnan osalta. Näiden toimenpiteiden tuloksellisuutta ei voida vielä arvioida.

Investointituen maksatukset saatiin toden teolla käyntiin vasta vuonna 2016. Näin investoinnit lykkääntyivät ja tavoiteindikaattori laahannee hieman jäljessä suhteessa

siihen, jos ohjelma olisi ollut käynnissä vuoden pidempään. ELY-keskusten raportointitapa eroaa toisistaan eikä niiden tuottama materiaali ole vertailukelpoista. Näin alueiden välinen vertailu ei ole mahdollista.

Maatalouden rakennekehitystä kuvaavien tilastojen tilastointitapa. Esimerkiksi Lapissa maatilojen lukumäärä on lisääntynyt ohjelmakauden aikana. Havaitun kokonaiskehityksen valossa tämä ei ole uskottavaa. Toisaalta rakenteen ohjelmanmukaisen kehityksen arviointi on haastavaa, sillä ohjelmassa ei ole määritelty, mikä on suotuisaa rakennekehitystä.

Ohjelman nettovaikutuksen vaikutus maatalouden kilpailukykyyn on vaikea tunnistaa. Ohjelmaa suurempi vaikutus maatalouteen on yleisen taloustilanteen kehittymisellä, kotimaisen ostovoiman kehittymisellä sekä maataloustuotteiden ja tuotantopanosten maailmanmarkkinahinnoilla.

Tulosindikaattori R2 laskentaan liittyen arvioinnin yhteydessä havaittiin kansallisessa ja FADN aineistossa raportoitavan vuosityöpanoksen eroavan toisistaan. FADN:n aineiston tieto vuosille 2015 ja 2016 ei ole käytettävissä. Tuloksellisuusarvioinnin aikataulun puitteissa asiaa ei ehditty selvittämään, joten indikaattorille R2 ei laskettu arvoa.

Vastaus arviointikysymykseen:

Maatalouden rakennekehitys on edennyt ohjelmakauden aikana. Ohjelman tavoitteissa ei ole määritelty suotuisaa rakennekehitystä. Maatalouden kilpailukykyyn kehittymisen näkökulmasta tarkasteltaessa ohjelman säilyttävä ominaisuus ei ole optimaalinen. Kilpailukykyyn kannalta maatalouden rakenteen tulisi kehittyä aikaisempaa tehokkaammin.

Haastavasta yleisestä taloustilanteesta huolimatta maatilat ovat investoineet aktiivisesti. Ohjelmakauden käynnistymisen lykkääntyminen on myöhästyttänyt investointeja. Siitä huolimatta vuoden 2016 loppuun mennessä 15,9 % (134 miljoonaa euroa) toimenpiteelle sidotusta 840 miljoonasta eurosta oli sidottu tuleviin investointeihin. Maatalouden investointituen avulla on tuettu erityisesti hankkeita, joiden tavoitteena on tuotannon nykyaikaistaminen (esim. salaojainvestoinnit), helpotettu rakenneuudistusta (esim. navetat) sekä markkinoille osallistumista (esim. myyntikunnostusinvestoinnit).

Neuvonnan, koulutuksen ja tiedonvälityksen toimenpiteitä ei tämän arviointikysymyksen kohdalla ole käynnistetty. Tästä huolimatta 54 % neuvontaan osallistuneista tiloista kokee, että neuvonta on auttanut tuotannon tehostamisessa ja 42 %, että neuvonta on auttanut tuotantokustannusten vähentämisessä. suorituskykyä ja helpotettu maatilojen rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista erityisesti markkinoille

osallistumisen ja markkinoille suuntautumisen sekä maatalouden monipuolistamisen avulla.

Johtopäätökset:

Maatalouden rakenteen kehittyminen etenee. Viljelijöiden ikäjakauma ei kehity toivottuun suuntaan, vaan viljelijäväestö ikääntyy entisestään.

Investointituki on otettu hyvin vastaan ja ohjelmanmukaisiin investointeihin on sidottu hyvin niille varattuja varoja.

Suosituks:

Maatalouden rakenteen todellinen uudistaminen vaatii rohkeampia politiikkakeinoja

Viljelijöiden ikärakenteeseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Alalle tulon lisäksi myös alalta luopumista tulee edistää.

Arviointikysymys: 27. Missä määrin maaseudun kehittämissuunnitelman toimenpiteillä on tuettu riittävän ammattitaitoisten viljelijöiden maatalousalalle pääsyä ja erityisesti helpotettu sukupolvenvaihdoksia? (Kohdeala 2B, KOM 5)

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijainen vaikutus:

Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (M01)

Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen (1.1)

Tuki esittelytoimintaan ja tiedotustoimiin (1.2)

Tila- ja yritystoiminnan kehittäminen (M06)

Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki (6.1)

Toissijainen vaikutus:

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

<i>Arviointikriteeri</i>	<i>EU:n yhteiset indikaattorit</i>	<i>Lisäindikaattorit</i>
Nuorten viljelijöiden osuus säilyy nykyisellään	Myönnettyjen aloitustukien lkm suhteessa kaikkiin maataloihin (Tulosindikaattori R3 & Tavoiteindikaattori T5)	

Kohdealan 2B tavoitteina on, että ohjelmakauden loppuun mennessä (vuonna 2023) 4,6% maataloista (eli 2 700 kpl), joilla on maaseudun kehittämissuunnitelma, olisi myönnetty nuorten viljelijöiden aloitustukea (tavoiteindikaattori T5). Lisäksi tuotostasolla tavoitteena kohdealalle 2B on 800 koulutukseen osallistunutta.

Vuoden 2016 loppuun mennessä 20 nuorta viljelijää oli saanut loppumaksatuksen nuorten viljelijöiden aloitustuesta (tulosindikaattori R3). Kaikkiaan 657 maatilaa oli saanut investointituen loppumaksatuksen 31.12.2016 mennessä (tulosindikaattori R1). Näin ollen nuorten viljelijöiden osuus kaikista investointitukea saaneista oli 3,04%. Kaikista maatalouden investointitukea saaneista 204 eli 31,1% oli alle 41-vuotiaita. (Lähde: Mavi).

Kun vuonna 2016 Suomessa oli 50 388 maatilaa, tulosindikaattorin R3 (niiden maatalojen prosenttiosuus, joilla on maaseudun kehittämissuunnitelma tuettuja investointeja nuorille viljelijöille) arvo on 0,04%.

Käytetyt arviointimenetelmät:

Arvioinnissa on käytetty monimenetelmä tutkimusta (kyselyaineiston analyysi, haastattelu, dokumenttianalyysi, kuvaavat tilastot) sekä olemassa olevaa tietoa (PTT:n Sukupolvenvaihdokset maataloilla -tutkimus). Menetelmät valittiin arvioinnin aikatauluun

sopiviksi sekä saatavilla olevaa tietoa hyödyntäviksi. Ongelmallista menetelmien käytössä oli haastattelujen yleiset vastaukset sekä ELY-keskusten vuosiraporttien tietojen poikkeavuus Mavin tiedoista. Mavin rekisteritietoja nuorten viljelijöiden aloitustuesta ei kuitenkaan saatu ajoissa.

Indikaattoreiden laskentatavat:

Tulosindikaattori R3: Myönnetyt aloitustuet / kaikki maatilat

Tavoiteindikaattori T5: nuoren viljelijän aloitustukea saaneiden tilojen lukumäärä

Indikaattorien arvot ja lähteet sekä indikaattoriarvojen laskentatavat:

Tulosindikaattori R3:

Myönnettyjen aloitustukien lkm suhteessa kaikkiin maataloihin

$20 / 50\,388 = 0,004\%$

Lähde: Mavi ja Luke.

Tavoiteindikaattori T5:

niiden maatalojen lkm kpl, jotka ovat saaneet nuoren viljelijän aloitustukea (tp 6.1), tilanne 31.12.2016.

20 kpl

Lähde: Mavi

Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:

Ohjelmakausi pääsi kunnolla käyntiin vasta vuonna 2016. Vaikka varoja on sidottu, maksatukset (ja siten myös tulosindikaattorit) ovat alhaisella tasolla. Päätelmiä voidaan tehdä lähinnä tuotostasolla. Tilastollinen tarkastelu ei ole mahdollista aineiston puitteissa.

Arviointia varten olisi ollut hyvä saada tietoa kohdealaan 2B liittyvien koulutus- ja tiedonvälityshankkeiden (M01) kuvaukset, jotta voitaisiin tehdä luotettavia päätelmiä. Mavin hankerekisterin hakukriteereissä on kuitenkin vain toimenpide, ei kohdealaa. Lisäksi olisi ollut hyvä saada Mavista hakemusten määrät ELY-keskuksittain ja tuotantosuunnittain sekä hyväksytyt/hylätyt hakemukset.

Ohjelmakaudelle on sattunut myös muista syistä johtuvaa kannattavuuden heikkenemistä, jonka vuoksi haastateltavien mielestä on ollut vaikea nähdä selkeästi ohjelman vaikutuksia. Lisäksi aloitustuen houkuttelevuuteen vaikuttavat useat muut tekijät, kuten luopumistuen ehtojen ja eläkelainsäädännön muutokset, samoin kuten maatalouden ja yleiset talousnäkymät.

Vastaus arviointikysymykseen:

Vuoden 2016 loppuun mennessä kohdealan 2B varoista oli sidottu noin 20%. Nuorten viljelijöiden aloitustukea oli sidottu 20,6 miljoonaa euroa, josta avustuksen osuus oli 13,6 miljoonaa euroa ja korkotuen oli 7 miljoonaa euroa (14% toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä) ja koulutus- ja tiedonvälityshankkeisiin oli sidottu noin 9,2 miljoonaa euroa (307% toimenpiteen kohdealalle osoitetusta kehyksestä).

Nuorten viljelijöiden (alle 40 vuotiaiden) osuus kaikista viljelijöistä oli 18,1% vuonna 2015 ja 17,3% vuonna 2016. Nuorten viljelijöiden määrä on laskenut sekä absoluuttisesti että suhteessa kaikkien viljelijöiden määrään.

Aloitustukien hakijamäärä on ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan vähentynyt edellisestä ohjelmakaudesta, johtuen luultavimminkin maatalouden kannattavuuden heikkenemisestä, luopumistukiehtojen ja eläkelainsäädännön muutoksista sekä rakennetukiehtojen tiukentumisesta, mikä kiristi myös nuorten viljelijöiden aloitustuen ehtoja.

Aloitustukihakemuksia on tullut, ja Manner-Suomen maaseutuohjelman tavoitteesta on noin kuudennes saavutettu (toteutuma 2014 – 2016 ja käynnissä olevat 2016). Tukiehtojen kiristyminen saattaa johtaa siihen, että vähenevä määrä sukupolvenvaihdosta suunnittelevia nuorista viljelijöistä hakee aloitustukea tai jopa toteuttaa sukupolvenvaihdoksen.

Pellervon taloustutkimus PTT:ssä toteutetun sukupolvenvaihdoskyselyn (Hietala ym. 2017) sekä ELY-keskusten haastatteluiden mukaan aloitustuella on merkittävä rooli sukupolvenvaihdosten toteuttamisessa.

Yli puolella sukupolvenvaihdoskyselyyn vastanneista vuosina 2015-16 sukupolvenvaihdoksen tehneistä oli opisto- tai korkeakoulututkinto. Ohjelman aikana maataloussektorille tulneiden koulutustaso on hyvä.

Haastatteluiden perusteella tärkein merkitys sukupolvenvaihdokseen on ollut nuorten viljelijöiden aloitustuella (M06.1) sekä myös yleisesti yrityksen kehitystuella (M06).

Muita sukupolvenvaihdokseen vaikuttavia toimenpiteitä mainittiin olevan tiedotuspalvelut (M01), neuvontapalvelut (M02) sekä maatalousinvestoinnit (M04).

Johtopäätökset:	Suosituks:
Toimenpiteistä tärkein merkitys sukupolvenvaihdokseen on ollut nuorten viljelijöiden aloitustuella (M06.1)	Nuorten viljelijöiden aloitustuen jatkaminen.
Kohdealan 2B koulutus- ja tiedonvälitystoimenpiteen rahoitusta on sidottu kolme kertaa rahoituskehyksen määrä.	Sukupolvenvaihdokseen liittyvälle koulutukselle ja tiedonvälitykselle on kysyntää. Toimenpiteen rahoituskehystä kohdealalle 2B tulisi tarkastella.
ELY-keskusten vuosiraporttien mukaan aloitustuen ehtojen kiristäminen olisi vähentänyt hakumääriä. Mikäli asetuksen 1305/2013 Artiklan 19(4) ja asetuksen	Aloitustuen ehtoja ja tavoitteita tulisi tarkastella, jos hakumäärät selkeästi vähenivät viime ohjelmakaudesta.

<p>1307/2013 Artiklan 9 aktiivilijelijän määritelmä (maataloustyötulon alarajat) ei täyty, sukupolvenvaihdos tehdään ilman maaseutuohjelman tukea.</p> <p>Aloitustukien osalta ELY-keskusten vuosiraportointi on hieman sekavaa, sillä käynnissä olevia hankkeita on laskettu toteumaksi. Näin ollen ELY-keskusten vuosiraportoinnin toteuma ei vastaa Mavin rekistritietoja.</p>	<p>ELY-keskuksia tulee ohjeistaa selkeästi, miten nuorten viljelijöiden aloitustuki tulee raportoida vuosiraportissa. Ainoastaan loppumaksatuksen saaneet tulisi laskea toteutumaan ja käynnissä olevat aloitustuet odotettuun toteumaan.</p>
---	---

Arviointikysymys: 28. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on tuettu maatalojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa? (Kohdeala 3B, KOM 7)

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijainen vaikutus:

Kohdealalle 3B ei ole otettu käyttöön ensisijaisia toimenpiteitä.

Toissijainen vaikutus:

Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (M01)

Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen (1.1)

Tuki esittelytoimintaan ja tiedotustoimiin (1.2)

Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut (M02)

Tuki neuvontapalvelujen hyödyntämiseen (2.1)

Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (M04)

Maaseudun palvelujen ja kylien kehittäminen (M07)

Maatalouden ympäristö - ja ilmastotoimenpiteet (M10)

Luonnonmukainen maatalous (M11)

Yhteistyö (M16)

Leader (M19)

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

<i>Arviointikriteeri</i>	<i>EU:n yhteiset indikaattorit</i>	<i>Lisäindikaattorit</i>
Maatalous on välillisesti varautunut riskienhallintaan (Esim. Sähkökatkot) Yrittäjien jaksaminen on parantunut Tarttuvia eläintauteja on torjuttu	R5/T7: niiden maatalojen prosenttiosuus, jotka osallistuvat riskinhallintajärjestelmiin	Varavoimajärjestelmien lkm maataloilla (maatalouden rakennetutkimus 2016) Riskienhallintakoulutusten lkm (Hyrrän asiansahaku)

EU:n yhteinen tulosindikaattori R5, joka mittaa riskinhallintajärjestelmiin osallistuvien maatalojen osuutta, on Manner-Suomessa nollla, sillä Manner-Suomen maaseutuohjelmaan ei ole otettu mukaan maatalojen riskienhallintatoimenpidettä (M017, alatoimenpiteet 17.1 sato-, eläin- ja kasvivakuutusmaksut, 17.2 epäsuotuisia sääoloja, eläin- ja kasvitauteja, tuholaisvahinkoja ja ympäristövahinkoja varten perustetut keskinäiset rahastot ja 17.3 tulojen vakauttamisväline).

Maaseutuviraston Hyrrä-tietokannan mukaan vuoden 2016 loppuun mennessä on tehty myönteinen tukipäätös seitsemälle riskienhallintakoulutukselle. Tieto on kerätty hakemalla hankerekisterin hankekuvauksesta ja -tavoitteista avainsanoja 'riski' ja 'koulutus'. Yhdellekään riskienhallintakoulutukselle ei ole maksettu loppumaksua vuoden 2016 loppuun mennessä.

Käytetyt arviointimenetelmät:

<p>Arvioinnissa on käytetty laadullisia menetelmiä (haastattelut, dokumenttianalyysi). Menetelmät valittiin arviointitehtävään ja –aikatauluun sopivina. Menetelmien käytössä ei ilmennyt ongelmia.</p>	
<p>Indikaattorien arvot ja lähteet sekä indikaattoriarvojen laskentatavat: Lisäindikaattoritieto on saatu Hyrrä-tietokannasta.</p>	
<p>Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:</p> <p>Kohdealalle 3B ei ole otettu käyttöön ensisijaisia toimenpiteitä. Näin ollen kohdealalle ei ole varattu rahoitusta eikä sille ole laadittu tavoitteita (vaikutus, tulos, tuotos). Näin ollen maatilojen riskinhallinnan interventiologiikka ei ole selkeä Manner-Suomen maaseutuohjelmassa.</p> <p>Usealla toimenpiteellä oletettiin olevan toissijaisia vaikutuksia maatilojen riskien ehkäisemiseen ja hallintaan, mutta käsite maatilojen riskeistä ei käy selkeästi ilmi ohjelmadokumentista. Huomattavaa on, että M01 Tietämyksen siirtoa ja tiedonvälitystä koskeva toimenpide ei ole listattu toimenpiteissä, joilla on toissijaista vaikutusta maatilojen riskinhallintaa ja jonka kautta on jo rahoitettu riskinhallintaa tukevia hankkeita.</p> <p>Arvioinnin toteuttamissuunnitelmassa ehdotetut arviointikriteerit ja lisäindikaattorit eivät pysty vastata kysymykseen, sillä maaseutuohjelmasta tuettujen varavoimajärjestelmien lukumäärää ei seurata (ne rakennetaan yleensä investointien yhteydessä, mutta niitä ei dokumentoida), eikä maatalousyrittäjien jaksamiseen ole luotettavaa indikaattoria.</p>	
<p>Vastaus arviointikysymykseen:</p> <p>Kohdealalle 3B ei ole otettu käyttöön ensisijaisia toimenpiteitä maaseutuohjelmassa. Täten kohdealalle ei ole myöskään varattu rahoitusta, eikä sillä ole määrällisiä tavoitteita. Kohdealalle on ohjelmadokumentissa oletettu toissijaisia vaikutuksia, jotka vaikuttavat välillisesti maatilojen riskien ennaltaehkäisyyn ja hallintaan. Joitakin riskienhallintaan välillisesti liittyviä koulutuksia ja hankkeita on rahoitettu, mutta niiden vaikutus ylittää lähinnä hankkeen tuotantosuuntaan (esim. poronhoito) tai toteuttamisalueseen.</p> <p>Yleisesti haastatteluissa nähtiin, että maaseutuohjelman toimenpiteillä on jollain tasolla onnistuttu edistämään maatilojen riskien ehkäisemistä ja hallintaa. Haastatteluissa nostettiin kuitenkin esille, että riskien ehkäisyä ja hallintaa voisi olla enemmänkin. Erityisesti painotettiin tietämyksen siirron ja neuvonnan lisäämisen tarvetta aiheeseen liittyen. Toimenpiteistä neuvontatoimenpiteiden nähtiin kaikkein eniten edistäneen riskien ehkäisemistä ja hallintaa. Lisäksi myös investointien ja investointitukien nähtiin edesauttavan tätä.</p>	
<p>Johtopäätökset:</p> <p>Toimenpiteet (erityisesti M01, M02, M04 ja M16) ovat jossain määrin tukeneet riskien hallintaa.</p>	<p>Suosituksset:</p>

<p>Haastatteluissa nähtiin tarvetta tietämyksen siirron ja neuvonnan lisäämiseksi.</p> <p>Kohdealalle 3B ei ole otettu käyttöön ensisijaisia toimenpiteitä, eikä sillä ole määrällisiä tavoitteita. Toimenpiteet, joilla oletetaan olevan toissijaisia vaikutuksia maatalouden riskinhallintaan, ei ole jäsennelty loogiseksi kokonaisuudeksi, eikä käsitettä maatalojen riskeistä ole määriteltä selkeästi. Näin ollen kohdealan 3B interventiologiikka jää epäselväksi, eikä kohdealaa voi arvioida syvällisesti.</p> <p>Arvioinnin toteuttamissuunnitelmassa mainitut arviointikriteerit ja indikaattorit eivät pysty vastaamaan arviointikysymykseen.</p>	<p>Tietämyksen siirron ja neuvonnan lisääminen.</p> <p>Käsite 'maatalojen riski' tulisi määritellä.</p> <p>Kohdealan 3B interventiologiikka tulisi selvittää.</p> <p>Kohdealalle tulisi laatia tavoitteet</p> <p>Arvioinnin toteuttamissuunnitelmaa tulisi mukauttaa ja selkeyttää interventiologiikan selvennyksen jälkeen.</p>
---	--

Arviointikysymys: 30. Missä määrin maaseudun kehittämisohjelman toimenpiteillä on osaltaan parannettu alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalous-elintarvikeketjuun maataloustuotteiden arvoa lisäävien laatujärjestelmien, paikallisten markkinoiden edistämistä ja menekinedistävästä koskevien toimien, lyhyiden jakeluketjujen, tuottajaryhmien ja -organisaatioiden sekä toimialakohtaisten organisaatioiden avulla? (Kohdeala 3A, KOM 6).

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijainen vaikutus:

Tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevat toimet (M01)

Tuki ammatilliseen koulutukseen ja pätevyyden hankkimiseen (1.1)

Tuki esittelytoimintaan ja tiedotustoimiin (1.2)

Neuvonta-, tilanhoito- ja lomituspalvelut (M02)

Tuki neuvontapalvelujen hyödyntämiseen (2.1)

Investoinnit fyysiseen omaisuuteen (M04)

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen (4.2)

Eläinten hyvinvointi (M14)

Yhteistyö (M16)

Pilottihankkeet (16.2)

Lyhyet toimitusketjut ja paikalliset markkinat (16.4)

Muut (16.0)

Toissijainen vaikutus:

Luonnonmukainen maatalous (M11)

Leader (M19)

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

<i>Arviointikriteeri</i>	<i>EU:n yhteiset indikaattorit</i>	<i>Lisäindikaattorit</i>
<p>Tuottajien taloudellinen asema lyhyissä jakeluketjuissa on parantunut (tuottajille parempi kate)</p> <p>Lähellä tuotettuja laadukkaita elintarvikkeita on saatavilla kysyntää vastavasti</p> <p>Kuluttajien haluamilla tavoilla tuotettuja tuotteita on saatavilla (vrt. Eettisyys, eläinten hyvinvointi) (esim. Auttaisiko eläinten hyvinvointimerkinnot ostopäätöksiä?)</p>	<p>Niiden maatilojen prosenttiosuus, joita tuetaan laatujärjestelmien, paikallismarkkinoiden ja lyhyiden jakeluketjujen sekä tuottajaryhmien ja -organisaatioiden avulla (Tulosindikaattori R4)</p>	<p>Elintarvikkeiden suoramyyntiä tai elintarvikkeiden jalostusta harjoittavien maatilojen osuus kaikista maatioista (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>Elintarvikeyritysten lukumäärä (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>Luomualan elintarvikeyritysten osuus alatoimialoitain (Vaikuttavuusindikaattori)</p> <p>Elintarviketuotantoon ja lähiruokaan liittyvien</p>

		hankkeiden lukumäärä (Hyrrä)	
<p>Käytetyt arviointimenetelmät:</p> <p>Arvioinnissa on käytetty laadullisia ja määrällisiä menetelmiä. Laadulliset menetelmät täydentävät määrällisten tietojen puutetta ja syventävät tietoja etenkin niiden alueiden osalta, mistä lukumääriä ei ole saatavilla.</p>			
<p>Indikaattorien arvot ja lähteet sekä indikaattoriarvojen laskentatavat:</p> <p>Niiden maatilojen prosenttiosuus, joita tuetaan laatujärjestelmien, paikallismarkkinoiden ja lyhyiden jakeluketjujen sekä tuottajaryhmien ja -organisaatioiden avulla (Tulosindikaattori R4): 0 kpl</p> <p>Toimenpiteen 16.4 hankkeita ei ole yhtään loppuun maksettua 31.12.2016 mennessä.</p> <p>Elintarviketuotantoon ja lähiruokaan liittyvien hankkeiden lukumäärä 88 kpl</p> <p>Haku suoritettu rekisteristä hakemalla avainsanoja (elintarvike tai ruoka) ja (lähi). Kentistä: hankekuvaus, julkinen kuvaus ja hanketavoitteet.</p> <p>Loppuun maksetut hankkeet vuoden 2016 loppuun mennessä: 16 kpl</p> <p>Lähde: Mavin rekisterit</p>			
<p>Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:</p> <p>Ohjelmakausi pääsi kunnolla käyntiin vasta vuonna 2016. Vaikka varoja on sidottu, maksutukset (ja siten myös tulosindikaattorit) ovat alhaisella tasolla. Päätelmiä voidaan tehdä lähinnä tuotostasolla. Tilastollinen tarkastelu ei ole mahdollista aineiston puitteissa.</p> <p>Myös haastateltavien mielestä tämän vuoksi on vielä hyvin aikaista miettiä ohjelman vaikutuksia. Osa hankkeista on vielä kesken ja joitain hankkeita ei ole vielä edes aloitettu. Ohjelmakaudelle on sattunut myös muista syistä johtuvaa kannattavuuden heikkene mistä, jonka vuoksi haastateltavien mielestä on ollut vaikea nähdä selkeästi ohjelman vaikutuksia.</p>			
<p>Vastaus arviointikysymykseen:</p> <p>Manner-Suomen maaseutuohjelmasta ei tueta maataloustuotteiden arvoa lisääviä laatujärjestelmiä, tuottajaryhmiä ja -organisaatioita. Näin ollen arviointikysymyksen vastauksessa keskitytään maatalouselintarvikeketjuun, paikallisten markkinoiden edistämiseen ja lyhyisiin jakeluketjuihin.</p> <p>Vastaukset tähän arviointikysymykseen vaihtelivat alueittain. Valtaosa haastateltavista on kuitenkin sitä mieltä, että kehittämisohjelman toimenpiteillä on ainakin jossain määrin</p>			

saatu parannettua alkutuottajien kilpailukykyä kytkemällä heidät paremmin maatalous-elintarvikeketjuun. Vain muutaman vastaajan mukaan toimenpiteet ovat kuitenkin parantaneet alkutuottajien kilpailukykyä hyvin tai paremmin kuin hyvin. Osa vastaajista oli myös sitä mieltä, ettei toimenpiteillä ole lähes ollenkaan onnistuttu parantamaan alkutuottajien kilpailukykyä. Ongelmina nähtiin muun muassa hankaluus saada jalostavia yrityksiä mukaan kehittämistyöhön sekä alkutuottajien kilpailukyvyyn edistämiseen panostavien toimijoiden puute hankepuolella. Hyviksi toimiksi kysymyksen kannalta nähtiin tiedottaminen, kouluttaminen, lähiruokaan liittyvien yritysten rahoittaminen sekä yhteistyö.

Ely-keskusten alueiden elinkeinorakenteet eroavat toisistaan merkittävästi, mikä näkyy kohdealan hanke- ja yritystukien hakumäärissä. Vahvoilla ruoka-alueilla, kuten Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa, kohdealaan kohdistuneet kehittämishankkeet ovat lähteneet hyvin käyntiin ja niiden suunnitteluun on panostettu heti ohjelmakauden alussa. Yritystukien haku näillä alueilla on ollut aktiivista ja ohjelmasta on päästy tekemään päätöksiä jo vuonna 2015. Alueilla, joilla ohjelmakauden aloitus on käynnistynyt kangerrellen, kuten Kainuussa ja Kaakkois-Suomessa, hidasta aloitusta on paikattu vuonna 2016 panostamalla tiedotukseen ja hanketoimijoiden aktivointiin.

Vahvoilla ruoka-alueilla pk-yritykset panostavat kehittämiseen ja hakevat rahoitusta aktiivisesti kehittämishankkeisiinsa. Kohdealan yritysten hankkeet ovat selvästi kohdennettuja harkittuun kehittämistoimeen ja yrityksen kilpailukyvyyn parantamiseen. Heikommin kehittyvillä alueilla yritysten kehityshankkeet ovat varovaisia.

Vahvoilla ruoka-alueilla myös toimialan kehittämisorganisaatioiden koordinoimat hankkeet ovat integroituneet käytännön toimenpiteisiin paikallisen lähiruokaketjun, yrittäjien aktivoinnin ja ruoka-alan toimijoiden yhteistyön edistämiseksi. Myös yhteistyöryhmät ja innovaatiotoiminta toimivat alueilla aktiivisesti. Heikommin pärjäävillä alueilla kehittämishankkeet ovat selvästi varovaisempia avauksia ja selvityksiä kehittämisen tueksi. Näillä alueilla suurempi osuus rahoituksesta on kohdistunut hankkeisiin kuin kohdealan yritysinvestointeihin.

Vuoden 2016 loppuun mennessä maaseutuohjelmasta on tehty yhteensä 88 myönteistä rahoituspäätöstä (Hyrrä). Ely-keskusten vuosiraporttien mukaan vuoden 2016 loppuun mennessä oli toteutettu 60 hanketta ja käynnissä olevia hankkeita oli 118. Yritystukia toimenpiteeseen 4.2. kohdealalle 3A on myönnetty vuoden loppuun mennessä 160 yritykselle yhteensä 20 475 164 euroa.

Yhtenäistä määrällistä tietoa ohjelman toimenpiteiden vaikutuksesta tuottajien aseman parantumisesta lyhyissä jakeluketjuissa tai vaikutuksista paikallisten tuotteiden saatavuuden parantumiseen ei ole käytettävissä. Monissa hankkeissa on kuitenkin kehittämiskohteena paikalliset lyhyet jakeluketjut ja paikallisten tuotteiden saatavuus kuluttaja kysyntää vastaavasti.

Kehittämishankkeilla on pyritty edistämään tiedon siirtymistä kuluttajien ja tuottajien välillä sekä lisäämään tuottajien osaamista asiakaslähtöistä tuotekehityksestä ja markkinoinnista, joilla voitaisiin paremmin vastata kuluttajien kysyntään. Myös koulutuksilla on edistetty paikallisen ruuan tuottamista ja lisätty alkutuottajien ja pk-yrittäjien tietoa kuluttajien haluamista tuotantotavoista. Monissa alueellisissa hankkeissa on kuitenkin kehittämiskohteena paikalliset lyhyet jakeluketjut ja paikallisten tuotteiden saatavuus kuluttaja kysyntää vastaavasti. Kehittämishankkeilla on pyritty edistämään kuluttajien ja tuottajien

välistä vuoropuhelua sekä lisäämään tuottajien osaamista asiakaslähtöistä tuotekehityksestä ja markkinoinnista, joilla voitaisiin vastata kuluttajien kysyntään. Haastattelujen mukaan myös tiedotuksella ja koulutuksella on edistetty paikallisen ruuan tuottamista ja lisätty tietoa kuluttajien haluamista tuotantotavoista.

Toteutuneiden tietojen valossa ohjelmakauden jälkipuoliskolla tarvitaan aktiivista panostusta, jotta ohjelman kohdealueille asetetut määrälliset tavoitteet saavutetaan. Laadullisesti kuitenkin näyttää siltä, että jokaisella alueella on käynnissä ainakin yksi oma tai alueiden välinen kehittämishanke, jonka toimenpiteet parantavat alkutuottajien mahdollisuuksia kytkeytyä paremmin ruokaketjuun, edistävät paikallisia markkinoita ja lyhyitä jakelukanavia sekä mahdollisuuksia uuden maaseutuyrittäjyyden aloittamiseen ja kehittämiseen.

Johtopäätökset:

Vastaukset kysymykseen vaihtelivat alueittain.

Toimenpiteillä on parannettu tyydyttävästi alkutuottajien kilpailukykyä.

Hyviksi toimiksi nähtiin tiedottaminen, kouluttaminen, lähiruokaan liittyvien yritysten rahoittaminen sekä yhteistyö.

Pääasiassa kehittämishankkeet kohdistuvat ohjelman painopisteisiin hyvin.

Erot alueiden välillä hanketoiminnassa ja yritysten kehittämisinvestoinneissa ovat huomattavia ja se näkyy niin hakemusten määrässä kuin laadussakin. Aktiivinen suunnittelu ohjelmakauden alusta näkyy ohjelman hyvänä käynnistymisenä.

Tavoitteiden saavuttaminen näyttääkin osalla alueista vuoden 2016 tietojen pohjalta epätodennäköiseltä.

Alueiden väliset ja valtakunnalliset kehittämishankkeet vaikuttavat erityisesti toimenpiteiden M16.1, M16.2 ja M16.6 kautta.

Suosituks:

Ruokaketjun kehittämiseen tarvitaan kokonaisvaltaista näkemystä ja kehittämistoimia, jotka osallistavat toimijoita joka ruokaketjun tasolta.

Yhteistyöhankkeiden onnistumisia ja hyviä käytäntöjä tulisi tutkia, kerätä ja jakaa ELY-keskusten välillä.

Alueellisia eroja ja niiden syitä tulee tarkastella ohjelmakauden aikana. Hyviä esimerkkejä toimintatavoista ja onnistumisista tulee jakaa aktiivisesti.

Alueiden välisten ja valtakunnallisten kehittämishankkeiden vipuvaikutusta alueellisiin hankkeisiin ja yhteistyötä niiden kanssa olisi hyvä tarkastella.

Arviointikysymys: 36. Onnistuvatko valintakriteerit tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet ja investoinnit? (kansallinen)

Lista toimenpiteistä, jotka vaikuttavat kohdealaan (ensi- ja toissijainen):

Ensisijainen vaikutus: -

Toissijainen vaikutus: -

Yhteys arviointikysymyksen, arviointikriteerin ja indikaattorien välillä:

<i>Arviointikriteeri</i>	<i>Arviointitapa</i>
Valintakriteerit onnistuivat löytämään parhaat hankkeet ja yritysinvestoinnit ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi	Määrällinen arviointi saavutettiin ohjelman tavoitteet toimenpiteittäin ja ELY-keskustasolla

Käytetyt arviointimenetelmät:

Arvioinnissa on käytetty laadullisia menetelmiä (haastattelut, dokumenttianalyysi). Menetelmät valittiin arvioinnin aikatauluun sopiviksi. Erityisesti haastattelujen ongelmana on yksittäisten mielipiteiden korostuminen tai vastausten yleisyys. Tätä ongelmaa on pyritty lievittämään käyttämällä materiaalina myös ELY-keskusten vuosiraportteja, joissa valintakriteerien käyttöä on pohdittu eri tukimuotojen näkökulmasta.

Indikaattorien arvot ja lähteet sekä indikaattoriarvojen laskentataavat:

Ei indikaattoreita.

Tietolähteet: ELY-keskusten vuosikertomukset 2014 – 2015 ja 2016, ELY-keskusten haastattelut, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman valintakriteerit

Arvioinnissa kohdatut haasteet, jotka vaikuttavat arviointitulosten luotettavuuteen ja oikeellisuuteen:

Ohjelmakauden on nähty lähteneen kunnolla käyntiin vasta vuonna 2016, joten ohjelman tulos- ja vaikuttavuustietoja ei ole vielä saatavilla. Ohjelman tuotostiedotkin saatiin myöhemmissä vaiheissa.

Valintakriteerien toimivuuden arviointia varten olisi ollut hyvä saada tietoa myönneistä hankkeista ja kielteisistä päätöksistä sekä kielteisten päätösten syistä. Arvioinnin aikataulu ja budjetti ei kuitenkaan mahdollista hankehakemusten ja pisteytysten yksityiskohtaista tutkailua.

Vastaus arviointikysymykseen:

ELY-keskusten vuosikertomusten ja haastattelujen perusteella voi päätellä, että valintakriteerit ovat pääosin auttaneet hakemusten paremmuusjärjestykseen asettamisessa sekä parhaiden hankkeiden valitsemisessa. Hanketuet ovat edenneet ELY-keskuksissa hyvin: yhteistyötoimenpide on jo onnistunut saavuttamaan tavoitteensa. Erityisen tyytyväisiä on oltu hanketukien valintakriteereihin ja niiden käyttöön. Yritystuet ovat myös edenneet

kiitettävästi, mutta yritysten investointiaktiivisuus on ollut taloudellisista syistä odotettua alhaisempaa.

Valintakriteerit ovat hyvin erityyppisiä yritys- ja hanketuille, nuorten viljelijöiden aloitustuelle sekä ei-tuotannollisille investoinneille. Eri valintakriteerisysteemien vahvuuksia ja heikkouksia olisi hyvä tarkastella, jotta varmistutaan samanlaisista standardeista kaikille tukityypeille.

Valintakriteerien roolista Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden kannalta parhaiden hankkeiden valinnassa tulisi tehdä tarkempaa analyysiä. Tähän kuitenkin vaaditaan Hyrrä-aineistoa, joka sallisi valintakriteerien pisteytyksen ja Manner-Suomen ohjelman tavoitteiden odotetun toteuman vertailun. Valintakriteerien käyttöä olisi myös hyvä analysoida tutkimalla pisteytystä eri ELY-keskusalueilla, esimerkiksi vertailemalla yhden tai useamman toimenpiteen saman pistemäärän saaneita hankkeita eri ELY-keskusalueilla.

Johtopäätökset:

Valintakriteerit ovat auttaneet tunnistamaan ohjelman tavoitteita parhaiten edistävät hankkeet pääasiassa hyvin.

Erityisesti hanketukien kriteereihin on oltu tyytyväisiä.

Yritystuen valintakriteerit painottavat työllisyyttä ja uutuusarvoa. Ne tukevat Manner-Suomen ohjelman tavoitteita työpaikkojen luominen ja innovaatio.

Ohjelmakauden alussa meni aikaa yhteisten tulkintojen opetteluun.

Valintajaksojen vuoksi tuettavien hankkeiden pistemäärävaatimukset vaihtelevat. Näin ollen on vaarana, että valintajaksolla, jolla on vähän hakemuksia, tuetaan hankkeita joita ei kannattaisi tukea.

Nuorten viljelijöiden aloitustuen valintakriteerien sopivuudesta on vähän tietoa, koska hakemuksia on tullut rahoituskehukseen suhteutettuna vähän.

Suosituks:

Valintakriteerien yhteneväistä tulkintaa olisi hyvä tukea koulutuksilla, videotutoriaaleilla, kirjallisella ohjeistuksella ja työpajoilla.

Minimipistemäärän korottaminen, jotta varmistetaan ainoastaan hyvien hankkeiden tukeminen

Nuorten viljelijöiden toimenpiteen tukeli-
poisuusvaatimuksia ja rahoituskehystä tulee tarkastella. Myös valintakriteerit tulee arvioida kriittisesti, jotta varmistutaan kriteerien sopivuudesta parhaiden hankkeiden valintaan.

PTT julkaisuja, PTT publikationer, PTT publications

23. Arovuori, K. 2015. Political effectiveness of agricultural policies – an empirical analysis.
22. Karikallio, H. 2010. Dynamic dividend behaviour of Finnish firms and dividend decision under dual income taxation.
21. Nivalainen, S. 2010. Essays on family migration and geographical mobility in Finland.
20. Latvala, T. 2009. Information, risk and trust in the food chain: ex-ante valuation of consumer willingness to pay for beef quality information using the contingent valuation method.
19. Pyykkönen, P. 2006. Factors affecting farmland prices in Finland.

PTT raporteja, PTT rapporter, PTT reports

256. Haltia, E., Rämö, A-K. 2017. Miksi metsien taloudellisia mahdollisuuksia jätetään käyttämättä? - Metsänomistajakyselyn tuloksia.
255. Haltia, E., Rämö, A-K, Pynnönen, S., Valonen, M., Horne, P. 2017. Miksi metsien taloudellisia mahdollisuuksia jätetään käyttämättä? – Metsänomistajien aktiivisuus ja siihen vaikuttaminen.
254. Forsström-Tuominen, H. 2016. Asunto-osuuskunta – uusi yhteisöllinen rakentamisen ja asumisen malli.
253. Rämö, A-K., Hietala, J., Haltia, E., Horne, P., Kniivilä, M. 2016. Maaseutu Suomen biotalousstrategian tukipilarina – raaka-aineiden tarjonnan edistäminen metsissä.
252. Busk, H., Härmälä, V. 2016. Katsaus kauppamerenkulun tilanteeseen Suomessa.

PTT työpapereita, PTT diskussionsunderlag, PTT Working Papers

191. Huovari, J., Jauhiainen, S. ja Kekäläinen, A. 2017. Assessment of the EC cyclical adjustment methodology for Finland – impact on budget balances
190. Vuori, L. & Yrjölä, T. 2017. (toim.) Sukupolvenvaihdokset maataloilla
189. Toikkanen, H. ja Arovuori, K. 2017. Farm Bill 2014 ja CAP – maatalouspolitiikan uudistukset vertailussa.
188. Yrjölä, T. ja Vuori, L 2017. Infrajärjestelmien yhteistyö haja-asutusalueilla.
187. Vuori, L. ja Yrjölä, t. (toim.) 2017. Maaseudun infrajärjestelmien yhteistyön organisointi – Kirjallisuuskatsaus